

Životní styl matek s dětmi v azylovém domě v Třebíči

Bc. Petra Procházková

Diplomová práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Petra Procházková**
Osobní číslo: **H190492**
Studijní program: **N0111A190013 Sociální pedagogika**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Životní styl matek s dětmi v azylovém domě v Třebíči**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti životního stylu a azylových domů pro matky s dětmi.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **Tištěná/elektronická**

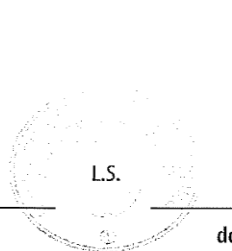
Seznam doporučené literatury:

- BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2011. Teórie sociálnej pedagogiky – Edukačné, socialné a komunikačné aspekty. Vydání 1. Bratislava: SAV. ISBN 978-80-970675-0-2.
- DUFFKOVÁ, J., L. URBAN a J. DUBSKÝ, 2008. Sociologie životního stylu. Vydání 1. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-123-6.
- HENDL, Jan, 2012. Kvalitativní výzkum – Základní teorie, metody a aplikace. 3. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ a kol., 2001. Člověk, prostředí, výchova. Vydání 1. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2007. Sociální služby. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-310-9.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Ivana Olecká, Ph.D.**
Ústav zdravotnických věd

Datum zadání diplomové práce: **15. ledna 2021**

Termín odevzdání diplomové práce: **23. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 15. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Berou na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola navýšitelně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdávané uchazečem k obhajobě musí být tiskem nejmeně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li zepteáno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce požičovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školská či vzdělávací zařízení, ušije-li někdo za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školská či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpřevz-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení obvyklého projevů jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 ošistává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo tiskem či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školská či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem diplomové práce je Životní styl matek s dětmi v azylovém domě v Třebíči. Cílem práce je porozumět životnímu stylu těchto matek. Diplomová práce se zaměřuje na životní hodnoty, zaměstnání, volnočasové aktivity a životní styl těchto matek, které se ocitly se svými dětmi bez domova. Bezpečné zázemí pro sebe a své děti našly v azylovém domě. Součástí diplomové práce je i postoj rodiny klientek k poskytované sociální službě azylového domu. Nedílnou součástí této práce jsou i vzájemné vztahy mezi rodinou a klientkou AD a také životní styl těchto nukleárních rodin. Teoretická část poskytuje informace týkající se sociálně vyloučených žen, životního stylu a sociálních služeb v ČR. Součástí teoretické části je představení azylového domu pro matky s dětmi v Třebíči a přítomnost sociální pedagogiky v azylových domech. Praktická část byla realizována kvalitativním výzkumem, ve kterém je provedena analýza polostrukturovaných rozhovorů s klientkami vybraného azylového domu v Třebíči. Rozhovor byl realizován i s rodinnými příslušníky těchto klientek. K vyhodnocení výzkumu bylo použito otevřené kódování v rámci zakotvené teorie. Závěrečná část práce je věnována vyhodnocení výzkumu a shrnutí výsledků kvalitativního výzkumu, ze kterých vyplynulo, že pobyt v azylovém domě je pro klientky přínosem, pomáhá jim v řešení jejich nepříznivých sociálních situací a hraje významnou roli v utváření životního stylu těchto klientek.

Klíčová slova: azylový dům, životní styl, sociálně vyloučené ženy, sociální služby v ČR, rizikové chování, životní problémy, pracovní návyky, volnočasové aktivity, zdraví, rodina a rodinné vztahy

ABSTRACT

The theme of the thesis is The Lifestyle of Mothers with Children in a Shelter in Trebic. The aim of the work is to understand the lifestyle of these mothers. The thesis focuses on the values of life, employment, leisure activities and lifestyle of these mothers who find themselves homeless with their children. They found safe facilities for themselves and their children in a shelter. Part of the thesis is also the attitude of the family of clients to the provided social service of the shelter. An integral part of this work is also the mutual relations between family and client, as well as the lifestyle of these nuclear families. The theoretical part provides information regarding socially excluded women, lifestyle and social services

in the Czech Republic. Part of the theoretical part is the presentation of a shelter for mothers with children in Trebic and the presence of social pedagogy in shelters. The practical part was carried out by qualitative research, in which an analysis of semi-structured interviews with clients of the selected shelter in Trebic is carried out. The interview was also conducted with family members of these clients. Open coding within the anchored theory was used to evaluate the research. The final part of the thesis is devoted to evaluating research and summarizing the results of qualitative research, which showed that staying in a shelter is beneficial for clients, helps them in solving their unfavorable social situations and plays an important role in shaping the lifestyle of these clients.

Keywords: shelter, lifestyle, socially excluded women, social services in the Czech Republic, risky behavior, life problems, work habits, leisure activities, health, family and family relationships

Děkuji touto cestou vedoucí diplomové práce PhDr. Mgr. Ivaně Olecké, Ph.D. za její vstřícnost, poskytování odborných rad, materiálových podkladů k práci a profesionální vedení při zpracování práce.

Také děkuji svému manželovi a svým dětem, za jejich morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST	14
1 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ ŽENY	15
1.1 PŘÍČINY SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ	16
1.2 CHUDOBA.....	17
2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY	18
2.1 LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V ČR	20
2.2 SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ, SLUŽBY SOCIÁLNÍ PÉČE A SLUŽBY SOCIÁLNÍ PREVENCE.....	20
2.3 PRÁVA A POVINNOSTI UŽIVATELE SOCIÁLNÍ SLUŽBY	22
3 AZYLOVÉ DOMY.....	25
3.1 DEFINICE A ZŘIZOVATELÉ AD.....	25
3.2 INDIVIDUÁLNÍ PLÁNOVÁNÍ AD A ADAPTAČNÍ PROCES.....	27
3.3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V AD	28
3.4 AZYLOVÝ DŮM PRO MATKY S DĚTMI V TŘEBÍČI	34
3.4.1 Sociální pracovník v AD.....	35
3.4.2 Programy zařízení	36
3.4.3 Cíle služby a zásady poskytování služby	37
3.4.4 Postupy při přijetí a při ukončení pobytu	38
4 ŽIVOTNÍ STYL	40
4.1 ZDRAVÝ ŽIVOTNÍ STYL	41
4.2 RIZIKOVÉ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŽIVOTNÍ STYL.....	43
4.2.1 Kouření, drogy a alkohol.....	44
4.2.2 Projekty podpory zdraví	46
4.3 ŽIVOTNÍ PROBLÉMY A NÁROČNÉ SITUACE OVLIVŇUJÍCÍ ŽIVOTNÍ STYL	46
4.3.1 Reakce na náročné životní situace a zvládání těchto situací.....	47
4.3.2 Stres, spánek a hluk.....	48
4.3.3 Výživa, stravovací návyky a zásady stravování dětí.....	49
4.4 PRACOVNÍ NÁVYKY A ZAMĚSTNÁNÍ	50
4.5 RODINA A RODINNÉ VZTAHY OVLIVŇUJÍCÍ ŽIVOTNÍ STYL	51
4.6 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY.....	53
5 PŘEHLED REALIZOVANÝCH VÝZKUMŮ NA DANÉ TÉMA	55
5.1 ČESKÉ VÝZKUMY	55
5.2 ZAHRANIČNÍ VÝZKUMY	57
5.3 KOMPARACE ČESKÝCH I ZAHRANIČNÍCH VÝZKUMŮ	58
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	59

6	VÝZKUM.....	60
6.1	CÍL VÝZKUMU	60
6.2	APLIKOVANÁ METODIKA	60
6.3	METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT	61
6.4	METODY ZPRACOVÁNÍ DAT	64
6.5	ORGANIZACE A PRŮBĚH VÝZKUMU	66
6.6	LIMITY VÝZKUMU A ETICKÉ ASPEKTY	68
6.7	CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉ POPULACE A POPIS VZORKU	68
7	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	73
7.1	ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	74
7.2	VÝZKUMNÁ ZPRÁVA	100
8	DISKUZE.....	104
	ZÁVĚR	106
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	109
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	115
	SEZNAM OBRÁZKŮ	116
	SEZNAM TABULEK.....	117
	SEZNAM PŘÍLOH.....	118

ÚVOD

Diplomová práce je zaměřena na problematiku životního stylu matek s dětmi pobývajících v azylovém domě. Jedná se o ženy, které se společně se svými dětmi ocitly v nepříznivé sociální situaci, jejímž následkem byla ztráta bydlení. V současné nejisté době, především z pohledu zaměstnanosti a finanční jistoty se stále více lidí zadlužuje, stačí málo a člověk přijde o pracovní i finanční jistotu a následně o bydlení. Taková situace je velmi těžká pro každého, zvláště pak pro matky s dětmi. Azylový dům se stal pro mnoho matek s dětmi poslední záchranou, aby jejich děti mohly vyrůstat společně se svojí matkou. Stává i dočasným úkrytem a nadějí pro klientky, které neměly takové štěstí v podobě rodiny, přátel a podpory okolí. Neměly kolem sebe nikoho, kdo by jim poskytl potřebnou pomoc a podporu v jejich tíživé situaci. Současná doba také sebou přináší stoupající agresivitu mezi lidmi a zvyšující se násilí páchané na ženách. Tato problematika je aktuální a velice závažná, proto by se odborníci měli tomuto tématu více věnovat. O této problematice by měla být informována i veřejnost, neboť se čím dál častěji setkáváme ze strany veřejnosti s předsudky vůči těmto ženám. Lidé o těchto klientkách azylových domů hovoří s odporem, nezájmem a s přesvědčením, že si za celou situaci mohou samy. Ne každý z nás má pevné zázemí a rodinu nebo pevné zdraví a vzdělání. Pokud člověk nemá ve svém okolí podporu a sám si nedokáže poradit, zaslouží si, aby mu tato pomoc a podpora byla poskytnuta kvalitní sociální službou azylového domu, která do určité míry ovlivňuje životní styl těchto osob. Aby však byla pomoc úspěšná a životní styl těchto klientek byl co nejméně negativně ovlivňován vzniklou situací, bylo by zapotřebí, aby se o této problematice více hovořilo, a aby celá naše společnost věděla, že všichni potřebují dostat šanci na plnohodnotný a kvalitní způsob života.

Hlavním cílem předkládané práce je porozumět životnímu stylu matek s dětmi žijících na azylovém domě, které se společně se svými dětmi ocitly bez střechy nad hlavou. Práce se zaměřuje na otázky týkající se životního stylu, životních hodnot, volnočasových aktivit, vztahů s rodinou, rizikové faktory, životní problémy a náročné situace ovlivňující životní styl. Snahou práce je prozkoumat, zjistit a popsat do jaké míry je životní styl těchto klientek ovlivněn pobytem v azylovém domě.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Cílem teoretické části je poskytnout čtenářům co nejvíce informací z uvedené problematiky. Tyto informace byly rozděleny do čtyř kapitol. První kapitola je zaměřena na sociálně vyloučené ženy. Pojednává o příčinách sociálního vyloučení a také o chudobě, jakožto dopad sociálního vyloučení.

Druhá kapitola je věnována sociálním službám v ČR, základním druhům sociálních služeb a jejich legislativnímu ukotvení. Součástí druhé kapitoly je i podkapitola představující práva a povinnosti uživatele sociálních služeb. Třetí kapitola je obecně zaměřena na azylové domy, uvádí definice, zřizovatele, představuje individuální plánování a adaptační proces, které jsou nepostradatelnou nutností v pobytové službě jako je azylový dům. Tato kapitola také poukazuje na přítomnost sociální pedagogiky v azylových domech. Závěrem této kapitoly je čtenářům představen azylový dům pro matky s dětmi v Třebíči, ve kterém byla realizována výzkumná část diplomové práce. V této podkapitole je poukázáno na poslání, cíl a činnost konkrétního azylového domu. Poslední kapitola se zabývá životním stylem. Jedná se o téma poměrně rozsáhlé. Oblastí zájmu v případě životního stylu je zdravý životní styl, rizikové faktory, životní problémy a náročné situace ovlivňující životní styl. Teoretickou část uzavírají podkapitoly zaměřené na pracovní návyky a zaměstnání, rodinu, rodinné vztahy a volnočasové aktivity vše v souvislosti s životním stylem.

Podkladem pro vypracování teoretické části jsou použity citace z literárních zdrojů, články z odborných periodik a monografické publikace. K získání plných textů byla provedena pokročilá rešerše. Primární pojmy, které byly vyhledávány v databázích Web of Science, byly: životní styl - Lifestyles, azylový dům – Shelters, a klient -clients. Pro posílení senzitivity rešerše byly pojmy dále rozšířeny o: sociální vyloučení - social exclusion, sociální služby v ČR - social services in the Czech Republic, zdravý životní styl - healthy lifestyle. Na podkladě uvedených rešeršních strategií bylo vyhledáno 123 literárních zdrojů. Po vyhodnocení jejich relevance bylo mezi relevantní výstupy zařazeno 38 textů. Použité publikace jsou často prací českých a slovenských autorů. Na základě důsledného prostudování vyhledaných zdrojů byl vytvořen text vztahující se k poznání životního stylu matek s dětmi v azylových domech.

Praktická část diplomové práce se zabývá životním stylem a faktory ovlivňující životní styl matek s dětmi žijících na azylovém domě. Tato část diplomové práce je realizována formou kvalitativního výzkumu s využitím metody polostrukturovaných rozhovorů, ve kterých bylo zjištěno, do jaké míry je pobytem na azylovém domě ovlivněn životní styl matek s dětmi. Polostrukturovaný rozhovor byl dále zaměřen na získání informací týkající se důvodů, které předcházely vyhledání této služby, s jakými problémy se aktuálně tyto matky potýkají a jaké jsou jejich vize do budoucna. Součástí výzkumu byly provedeny i rozhovory s rodinnými příslušníky těchto matek. Byly tak zjištěny informace o životním stylu jednotlivých rodin i rodinné podmínky, ve kterých tyto klientky azylového domu vyrůstaly. Součástí zjištění byl

i pohled rodinných příslušníků na poskytované služby azylového domu. Dále byly zjišťovány vzájemné vztahy mezi rodinou a klientkou.

Uvedená diplomová práce by mohla být přínosem nejenom pro pracovníky azylových domů, ale i pro další pracovníky pracující v sociálních službách, kteří jsou s klientkami v každodenním kontaktu. Tyto klientky jsou ze strany výše uvedených pracovníků podporovány a vedeny k samostatnosti a znovu začlenění do přirozeného prostředí. Prostřednictvím této práce mohou lépe pochopit někdy zkratkovité jednání těchto žen, vcítit se do každé z nich, uvědomit si příčiny jejich chování a způsob jejich životního stylu. Přínos této práce je sledován i pro studenty, připravující se na budoucí povolání v sociální oblasti nebo pro veřejnost z hlediska možnosti nahlédnutí do problematiky této cílové skupiny i způsobu jejich životního stylu a předcházet tak případným předsudkům ze strany veřejnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ ŽENY

Za sociální vyloučení neboli exkluzi můžeme z obecného hlediska označit proces vyčlenění jedince ze společnosti. V důsledku nevýhodné sociální situace se tak osoba dostává na pomyslný okraj společnosti a zapojení zpět do běžného života je velmi namáhavé a komplikované (Vavřík, 2009).

Matoušek (2003) ve Slovníku sociální práce uvádí, že termín sociální vyloučení označuje obvykle komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jedince, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, resp. nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt.

Obdobnou definici uvádí i Veselá a kol. (2009), která sociální vyloučení označuje za proces zbavování dostupnosti ke zdrojům, které jsou podstatné pro zapojení do činností ve společnosti, ať už se jedná o činnosti ekonomické, sociální či politické.

U sociálního vyloučení jde o opak sociálního začlenění (inkluze), tedy situace, kdy lidé mají rovné příležitosti žít život srovnatelně kvalitně jako ostatní, mít práci, účastnit se společenských akcí a kulturních podniků, mít přístup na stejná místa ve veřejném prostoru atd. Sociální inkluze také předpokládá, že lidé mají přiměřený podíl na rozhodování, která se dotýkají jejich života, a že se mohou efektivně domáhat svých práv (Vavřík, 2009).

Sociální vyloučení může mít různou úroveň a měnit se v čase. Fakticky znamená život v chudobě, bez účasti na trhu práce (u mladých lidí bez účasti na systematickém vzdělávání), bez přiměřeného bydlení, bez dostatečného příjmu, obvykle v izolaci či v malé skupině podobně deprivovaných lidí pohybujících se na okraji společnosti.

Jak uvádí Durdřová (2020) v odborných zdrojích se často setkáváme se třemi pohledy na sociální vyloučení. Prvním pohledem je tzv. redistribuční, který se zaměřuje zejména na jedince žijící v chudobě, která vyplývá z extrémní nerovnosti v přístupu k bohatství. Druhým pohledem je pohled etický, který upozorňuje na sociální skupiny a jejich morální úpadek, v kterém je zdůrazněno zejména kriminální chování jedinců. Třetím pohledem na sociální vyloučení je pohled integrační, kdy je samotné vyloučení chápáno jako vyřazení z pracovního trhu. Souvislost mezi sociálním vyloučením a chudobou být může, ale také nemusí. Ve velké většině případů však mají ohrožené skupiny populace zkušenost s obojím (Durdřová, 2020).

Sociálně vyloučenou matkou můžeme nazvat ženu, která se pohybuje na hraně hmotné nouze, žijící v nepodnětném prostředí pro dítě na pomyslném okraji společnosti a její příjmy jsou často na hranici. Osoba či rodina se nachází ve stavu, kdy nemá dostatečné příjmy a její

celkové společenské a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost a vyřešit tak svoji nesnadnou situaci vlastním přičiněním. Ve výchově dítěte je důležité se jako rodič přičiňovat o to, aby vliv na dítě byl čínorodý a pozitivní, zejména z důvodu toho, aby si dítě mohlo vytvořit kladný životní styl a zdravou sebedůvěru.

Dlouhodobý pocit, že člověk nemá ve společnosti místo, je zdrojem chronického stresu. Příčiny sociálního vyloučení sahají od individuálních až po systémové. Konkrétněji se jedná o nízké sebevědomí, nízký příjem, nedokončené vzdělání, nedostatečné sociální dovednosti, špatné duševní i tělesné zdraví, špatné bydlení, vysoký věk, vysoká úroveň kriminality v místě, závislost na návykových látkách, nezaměstnanost aj. Veškeré výše uvedené příčiny velice ovlivňují i životní styl člověka (Matoušek, 2007).

1.1 Příčiny sociálního vyloučení

Sociální vyloučení bývá založeno na spoustě faktorů např. příslušnost k národnostní menšině, neuspokojivé bydlení bez základního vybavení, nedostatečné vzdělání, špatný zdravotní stav, ztráta sociálních kontaktů, nezaměstnanost, sociální dávky a závislost na nich, rozpad rodiny či nízké vzdělání. Tyto faktory jsou následnými projevy sociálního vyloučení (Ďurďová, 2020).

Podle mnoho odborníků je základní příčinou sociálního vyloučení dlouhodobá nezaměstnanost, související s komplikovaným uplatňováním některých skupin obyvatel na trhu práce (Matoušek a kol., 2007.). S dlouhodobou nezaměstnaností *„se vytrácí smysl života, dochází k omezení sociálních kontaktů s přáteli a spolupracovníky, nastává postupný rozklad integrity osobnosti. Vytrácejí se aktivity, které byly pravidelnou součástí denního pracovního rytmu člověka“* (Buchtová, 2002, s.76).

A právě ztrátou sociálních kontaktů a toho, že se člověk aktivně nezapojuje do dění ve společnosti a izoluje se, dochází k jeho sociálnímu vyloučení. Přitom sociálně vyloučený si sám tuto skutečnost možná vůbec neuvědomuje. Mezi uvedené skupiny nesporně patří osamělí rodiče, zejména ženy (Matoušek a kol., 2007).

Osamocené rodičovství přináší vážný a mnohdy podceňovaný společenský problém, který se v podobě psychické, případně ekonomické zátěže může přenášet i do další generace. Osamocení rodiče jsou na rozdíl od úplných rodin častěji ohroženi právě zmiňovanou nezaměstnaností, nedostatečným přístupem k přiměřenému bydlení, sociální izolací, chudobou či sociálním vyloučením (Matoušek a kol., 2007).

Rozpad rodiny a sociální izolace jedince v životním stylu tzv. singles vede k tomu, že se rozpadá přirozená sociální síť, která má být oporou, pokud se člověk dostane do životní krize (Marek a kol., 2012).

Jak uvádí Arnoldová (2016), za důsledek sociálního vyloučení můžeme označit velmi nízké příjmy související s chudobou a zároveň můžeme definovat faktory, které k chudobě přispívají (nízké vzdělání, diskriminace, nevyhovující podmínky pro život).

1.2 Chudoba

Zatímco o chudobě můžeme říci, že je jakýmsi výsledkem nepoměru v přístupu k bohatství a vyloučení z materiálních zdrojů společnosti, o sociálním vyloučení mluvíme jako o nedostatku možností se podílet na společenském životě, což v přímém důsledku vede k vyloučení z účasti na sociálním životě. Jedinec má nerovný přístup k pěti základním společenským zdrojům, kterými dle Arnoldové (2016) jsou zaměstnání, vzdělání, bydlení, sociální ochrana a zdravotní péče.

Chudoba jako taková je souhrn určitých podmínek, v nichž se někteří lidé ocitají, přičemž může být pojímáno jako existenční stav, politický a praktický koncept, morální kategorie, sociální problém apod. Ve vývoji pojetí chudoby v teorii i v realitě se odráží celkový vývoj společnosti, resp. vývoj rozvinutých zemí světa (Duffková a kol., 2008).

Mezinárodně se všichni shodují v tom, že chudoba znamená nemajetnost, nedostatečný příjem, nedostatečné zdraví a vzdělání, nelidské podmínky práce a života (bydlení, společenství, prostředí) (Tomeš, 2010).

V každé společnosti jsou relativně chudí, protože nemají příjmy nebo mají nízké příjmy, nejsou zdraví či kvalifikovaní, bydlí v nedůstojných podmínkách či v nevhodném prostředí. Nejčastěji se mezi chudými objevují bezdomovci, rodiny s dvěma a více malými dětmi, dlouhodobě nezaměstnaní, příjemci důchodů a nekvalifikovaní dělníci (Tomeš, 2010).

2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Škála a rozsah sociálních služeb do roku 1989 byly charakteristické nedostatečnou skladbou a strukturou těchto služeb a jejich omezeným množstvím. Sociální služby vykonával do roku 1989 víceméně jen stát, který se snažil zastávat všechny funkce včetně těch, které občanská společnost svěřuje rodině, obci či nestátním institucím. Občané byli pouze pasivními příjemci služeb, kteří o jejich podobě a kvalitě neměli možnost spolurozhodovat (Bicková a kol., 2011).

Rok 1989 byl v poskytování sociálních služeb přelomem. Tehdy společné změny odstartovaly jejich razantní rozvoj, a to jak v měřítku kvantitativním, tak kvalitativním. Začalo se rozšiřovat velké množství sociálních služeb zejména neinstitutonální péče, zároveň velmi rychle začaly vznikat zcela nové služby.

Zastaralá legislativa znala převážně ústavní péči a pečovatelskou službu. Všechny ostatní služby jako např. osobní asistence, azylové domy, respitní péče, domy na půl cesty a mnohé další, byly provozovány bez právní úpravy podmínek. Po roce 1989 se sice nabídka sociálních služeb rozšířila – začaly je poskytovat církve, nestátní neziskové organizace i fyzické osoby, nicméně se ukázalo, že jejich kvalita je velmi rozdílná. V souvislosti s tím se začalo mluvit o nutné změně, kterou přinesl až nový zákon o sociálních službách účinný od ledna roku 2007. Nový zákon přinesl zcela nový systém. Zavádí nově pojmy, jako je registr poskytovatelů, standardy kvality sociálních služeb, inspekce kvality, příspěvek na péči, narovnává postavení jednotlivých poskytovatelů, nastavuje systém, který zavádí kvalitativní prvky a kvalitu měří a stimuluje, akcentuje oblast lidských práv a svobod a mnoho dalšího.

Prostřednictvím sociálních služeb je zajišťována pomoc při péči o vlastní osobu, stravování, ubytování, pomoc při zajišťování chodu domácnosti, ošetřování, pomoc s výchovou, poskytnutí informací, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, socioterapie, pomoc při prosazování práv a zájmů (Čamský a kol., 2011).

Sociální služby zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence (Česko, 2006, Zákon č.108/2006 Sb. o sociálních službách).

V ČR jsou členěny podle místa jejich poskytování:

- Terénní služby – jsou poskytovány v prostředí, kde člověk žije, tj. v domácnosti, v místě, kde pracuje, vzdělává se nebo tráví volný čas. Příkladem může být pečovatelská služba, osobní asistence či terénní programy pro ohroženou mládež.

- Ambulantní služby – člověk dochází do specializovaného zařízení, jako jsou např. poradny, denní stacionáře pro osoby se zdravotním postižením nebo kontaktní centra pro osoby ohrožené závislostí na návykových látkách.
- Pobytové služby – jsou poskytovány v zařízeních, kde člověk v určitém období svého života fakticky celoročně žije. Jedná se především o domovy pro seniory či pro osoby se zdravotním postižením, nebo chráněná bydlení či azylové domy pro matky s dětmi nebo osoby bez přístřeší (Matoušek a kol., 2007).

Dle výše uvedených autorů jsou sociální služby členěny do tří základních oblastí. Jedná se o sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.

Sociální poradenství je obvykle specializované pro určitou cílovou skupinu či situaci, přičemž základní poradenství je nedílnou složkou všech poskytovaných sociálních služeb. Zákon o sociálních službách vymezuje základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství.

Služby sociální péče zahrnují služby, jejichž hlavním cílem je zabezpečovat lidem základní životní potřeby, které nemohou být zajištěny bez péče a pomoci jiné osoby, umožnit lidem v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti a v případech, kdy toto není možné s ohledem na jejich fyzický a psychický stav, zajistit důstojné prostředí a zacházení. Zákonem jsou vymezovány tyto služby sociální péče: osobní asistent, pečovatelská služba, tísňová péče, průvodcovské a předčitatelské služby, podpora samostatného bydlení, odlehčovací služby, centra denních služeb a denních stacionářů, týdenní stacionáře, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněná bydlení a sociální služby ve zdravotnických zařízeních ústavní péče.

Poslední uváděnou službou jsou služby sociální prevence slouží zejména k předcházení sociálnímu vyloučení osob, které jsou ohroženy sociálně negativními jevy. Mezi služby sociální prevence zákon řadí: raná péče, telefonická krizová pomoc, tlumočnické služby, azylové domy, domy na půl cesty, kontaktní centra, krizová pomoc, intervenční centra, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné péče, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně terapeutické dílny, terapeutické komunity, terénní programy, sociální rehabilitace.

2.1 Legislativní ukotvení sociálních služeb v ČR

Poskytování sociálních služeb v České republice je vymezeno zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Tento zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci (dále jen "osoba") prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.

Tento zákon dále upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, pokud vykonává činnost v sociálních službách nebo podle zvláštních právních předpisů při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, u poskytovatelů zdravotních služeb, ve věznicích, v zařízeních pro zajištění cizinců a v azylových zařízeních.

2.2 Sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence

Jak bylo uvedeno výše, sociální služby dle zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách rozdělujeme na sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.

Sociální poradenství je rozděleno na základní a odborné sociální poradenství.

- Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Jedná se o základní činnost při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.
- Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Mezi odborné poradenství můžeme zařadit např. poradny pro seniory, poradny pro osoby se zdravotním postižením, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, občanské poradny nebo poradny zaměřené na rodiny a manžele, popř. partnery.

Poradenská služba obsahuje základní činnosti jako jsou zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (Arnoldová, 2016).

Mezi služby, které napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost řadíme služby sociální péče. Jejich cílem je podpořit život v jejich přirozeném sociálním prostředí a umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení. Každý má právo na poskytování služeb sociální péče v nejméně omezujícím prostředí. Hovoříme o službě terénní, v některých případech i ambulantní, která je poskytována osobám se sníženou soběstačností z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení a rodinám s dětmi, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba se poskytuje bez časového omezení, v přirozeném sociálním prostředí osob a při činnostech, které osoba potřebuje. Mezi uvedené služby řadíme osobního asistenta, pečovatelskou službu, tísňovou péči, centra denních služeb, podpora samostatného bydlení.

Některé služby sociální péče jako jsou odlehčovací služby, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněná bydlení nebo sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních jsou služby pobytové. Režim v těchto zařízeních při poskytování sociálních služeb je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.

Služba je také poskytována osobám, jejichž schopnosti jsou sníženy z důvodu věku nebo zdravotního postižení v oblasti orientace nebo komunikace, a napomáhá jim osobně si vyřídit vlastní záležitosti. V tomto případě hovoříme například o průvodcovské a předčitatelské službě (Čamský a kol., 2011).

Další sociální službou v ČR jsou služby sociální prevence. Tyto napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů. Opět hovoříme o ambulantní a terénní formě služby.

Některé služby jsou poskytované na přechodnou dobu osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života nebo v jiné obtížné životní situaci, kterou přechodně nemohou řešit vlastními silami. Jedná se o telefonickou krizovou pomoc, nízkoprahová zařízení kontaktní centra poskytující pomoc osobám ohroženým závislostí na návykových látkách, nízkoprahová denní centra a noclehárny pro osoby bez přístřeší, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež od 6 do 26 let ohrožených společensky nežádoucími jevy, sociálně aktivizační

služby pro rodiny s dětmi, raná péče poskytovaná dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu, sociálně aktivizační služby pro osoby v důchodovém věku nebo pro osoby se zdravotním postižením ohrožené sociálním vyloučením, tlumočnické služby poskytované osobám s poruchami komunikace způsobenými především smyslovým postižením (Arnoldová, 2016).

Mimo výše uvedené ambulantní a terénní sociální služby v ČR řadíme i pobytové služby kterými jsou azylové domy, dále domy na půl cesty zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu (Matoušek a kol., 2007).

Mezi další pobytové služby můžeme uvést služby následné péče a terapeutické komunity. Jedná se o služby poskytované osobám s chronickým duševním onemocněním a osobám závislým na návykových látkách. Dále se jedná o sociálně terapeutické dílny určené osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu umístitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce. Jejich účelem je dlouhodobá a pravidelná podpora zdokonalování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím sociálně pracovní terapie (Matoušek a kol., 2007).

Nesmíme opomenout intervenční centra. Jedná se o služby poskytované na základě vykázaní ze společného obydlí podle zvláštního právního předpisu u osob ohroženým násilným chováním vykázané osoby (Arnoldová a kol., 2016).

2.3 Práva a povinnosti uživatele sociální služby

V této kapitole bych ráda poukázala na základní práva a povinnosti uživatele sociální služby. Veškeré uvedené informace v této kapitole byly předány azylovým domem v Třebíči.

Každý uživatel sociální služby má svá práva a povinnosti. S těmito právy a povinnostmi je seznámen ihned při nástupu do azylového domu. Veškeré informace, které uživatel obdrží od azylového domu jsou v písemné podobě a uživatel tyto skutečnosti potvrzuje svým podpisem. Výjimkou nejsou ani níže uvedená práva a povinnosti uživatele sociální služby (Azylový dům Třebíč, 2019).

Mezi základní práva uživatele sociální služby patří povolený vstup do prostor azylového domu, znát veškeré informace, které jsou azylovým domem předány úřadům pro vzájemnou spolupráci. Každý klient má právo účastnit se, popř. odmítnout nabízené akce, služby nebo pomoc. Má právo na ochranu osobních údajů, možnost nahlédnutí do spisu, stěžovat si,

obracet se v rámci základního sociálního poradenství na pracovníky AD a požádat je o pomoc při řešení své situace (Glumbíková, 2014).

Při ukončení pobytu ze strany AD má uživatel právo znát důvod ukončení pobytu ze strany AD a při odchodu požádat azylový dům o likvidaci části dokumentace (mimo elektronické podoby).

Ukončit pobyt v AD po uhrazení všech pohledávek na základě vlastní žádosti bez udání důvodu patří také mezi práva uživatele.

Mezi základní povinnost uživatele bychom v první řadě mohli zmínit řádné pečování o dítě ať už po fyzické, tak i po psychické stránce dle zákona o rodině. Svým chováním vytvořit dítěti klidné a láskyplné prostředí. V AD je kladen důraz na uspokojování potřeb dítěte. Za neuspokojování potřeb dítěte a za nepřijatelné chování k němu se považuje např. hrubé jednání s dítětem (hrubá a vulgární slova, fyzické tresty apod.), nerespektování zdravotního stavu dítěte, nezajištění bezpečnosti dítěte (zanechání dítěte bez dozoru), zajistit v nezbytném případě dohled nad dětmi jinou zodpovědnou osobou a informovat pracovníka AD (jedná se např. o hlídání dětí od 22:00 do 6:00 a to pouze v mimořádných situacích jako je porod, akutní lékařské ošetření, po domluvě s rodiči řešíme pobyt samotného dítěte bez rodiče v bytě individuálně)

Další povinností uživatele je řádně platit (nejpozději do 25. dne v měsíci) úhradu za pobyt v AD, individuálně plánovat, dodržovat ustanovení vyplývající ze Smlouvy o poskytnutí sociální služby Azylového domu a z Domovního řádu a dodržovat provoz jednotlivých místností.

Neodmyslitelnou povinností je i spolupracovat a dodržovat dohody s pracovníky AD, respektovat jejich pokyny, účastnit se schůzek uživatelů a dodržovat závěry na nich dohodnuté.

Zachovávat noční klid v době od 22.00 hod. do 6.00 hod. v prostorách AD i v blízkém okolí budovy, zdržovat se v době nočního klidu ve svém bytě pouze s osobami uvedenými ve Smlouvě o poskytnutí sociální služby Azylového domu, jsou další povinnosti uživatele.

Každý uživatel azylového domu má stanovené povinnosti v souvislosti ochrany zdraví a bezpečnosti, povinnosti týkající se odchodů a návratů na azylový dům a také při ukončení pobytu.

Z hlediska ochrany zdraví a bezpečnosti uvádím několik povinností uživatel azylového domu mezi které například patří zachovávat všechny obecně platné bezpečnostní a protipožární předpisy (zákaz kouření a konzumace AD, zákaz manipulace s otevřeným

ohněm), neohrozit bezpečí ostatních uživatelů azylového domu, po dobu nemoci dodržovat režim nemocného, udržovat bytovou jednotku a společné prostory AD v čistotě.

Důležité jsou i povinnosti uživatele při odchodech a návratech z azylového domu. Tyto povinnosti se především týkají návratů na azylový dům nejpozději do 22:00 hod., vždy při odchodu odevzdat pracovníkovi azylového domu klíče od svého bytu nebo sdělit pracovníkovi AD při odjezdu na delší dobu (např. k příbuzným) datum návratu. Je-li uživatel mimo AD bez domluvy s pracovníkem déle než 48 hodin, AD může ukončit Smlouvu o poskytnutí sociální služby Azylového domu.

Co se týká povinnosti uživatele sociální služby při ukončení pobytu jedná se o povinnosti předat řádně vyklizenou a uklizenou bytovou jednotku, poškozené nebo chybějící věci v bytové jednotce uhradit dle ceníku, popř. dokoupit a odstěhovat všechny své věci. V případě, že si svoje věci neodstěhuje, bude s nimi po 21 dnech od ukončení pobytu nakládáno jako s věcmi opuštěnými a budou bez náhrady zlikvidovány (Azylový dům Třebíč, 2019).

3 AZYLOVÉ DOMY

Jednou z poskytovaných sociálních služeb v ČR jsou azylové domy patřící do služeb sociální prevence.

Současný systém sociálních služeb je zaměřen hlavně na jedince potřebující akutní pomoc a podporu. Pomoc a podporu zajišťují i azylové domy, které poskytují celodenní ubytování, podmínky pro hygienu, přípravu stravy, praní prádla, sociální poradenství a čerpání ambulantních služeb v rámci denních center, Job klubů apod. V dnešní době jsou zřizovány zejména azylové domy pro muže, ženy a matky s dětmi, nicméně zkušenost ukazuje na nezbytnost zřízení azylových domů pro muže, ženy, páry, matky s dětmi, seniory, specifické skupiny osob (mentální poruchy, duševní poruchy, závislé na alkoholu či drogách), oběti násilí – AD se skrytou adresou (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012).

Poskytovatelé provozující azylové domy jsou povinni (stejně jako všichni poskytovatelé) poskytnout své služby v souladu se základními zásadami poskytování sociálních služeb tak, jak je definuje § 2 zákona o sociálních službách: *„Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování.“* Musí také dodržovat povinnosti poskytovatele stanovené § 88 téhož zákona: *„...plánovat průběh poskytování sociální služby podle osobních cílů, potřeb a schopností osob...“* (Bicková a kol., 2011, s. 159).

3.1 Definice a zřizovatelé AD

Podle § 57 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jsou azylové domy definovány následovně: *„Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti: poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“* (Česko, 2006).

Matoušek (2003) ve Slovníku sociální práce charakterizuje azylový dům jako: Ubytovací zařízení pro osoby bez přístřeší, jež by těm klientům, kteří jsou pro změnu životního stylu motivováni, mělo umožnit integraci do společnosti. Proto v některých azylových domech klienti procházejí tzv. integračními stupni, tj. fázemi pobytu, během nichž si klient klade

postupně náročnější cíle. Ve většině azylových domů je délka pobytu omezena na několik měsíců.

Obdobnou charakteristiku azylových domů uvádí Glumbíková (2014), která charakterizovala azylový dům jako sociální službu, která je určena pro ty, co z nějakého důvodu přišli o střechu nad hlavou. Klienti se zde mohou ubytovat až po dobu jednoho roku, ve výjimečných případech i déle. Hlavní funkcí azylového domu je ubytování, ale je zde mnohem více funkcí, které by měl azylový dům plnit. Jedná se o tzv. doplňkové služby, kterými mohou být např. vzdělávací akce, odpoledne pro děti, nebo třeba výlety. Doplňkové služby s sebou však nesou svá pozitiva a negativa. Mezi pozitiva patří změna stereotypního života klientek, inspirace, nové životní zkušenosti a zážitky nebo i posílení vztahu mezi matkou a dítětem. Doplňkové služby však mohou nést i negativní aspekty. Může se jednat právě o to, že by se klientkám mohlo prostřednictvím podobných akcí v azylovém domě tak natolik, že jej nebudou chtít opustit.

Azylový dům pro matky s dětmi dále Matoušek (2003, str. 33) ve své knize charakterizuje jako zařízení pro ubytování matek s malými dětmi, které se dostaly do tak nepříznivé situace, že by bez náhradního ubytování nebyly schopny vychovávat svoje dítě. Azylový dům tohoto typu poskytuje matce a dítěti (dětem) samostatnou místnost s kuchyňským koutem, někdy i s dalším vybavením. Matky někdy vyžadují podporu a instruktáž při výchově dětí, kterou jim poskytují pracovníci azylu. Tyto AD obvykle poskytují matkám systematické poradenství, někdy i terapeutické programy. Za pobyt matka platí část reálných nákladů. Přístup návštěv do domu je regulován. V ČR jsou zřizovateli těchto zařízení církve, obce nebo orgány státu. Ukončení pobytu je komplikované – stejně jako u jiných osob bez přístřeší – nedostatek sociálních bytů.

V ČR jsou zřizovateli AD většinou církve, méně často nestátní organizace, obce nebo státní orgány. AD jsou u nás, stejně jako jinde, koncipovány jako komfortnější než noclehárny. Předpokládá se, že klienti mají zaměstnání (případně důchod) a mohou platit vyšší úhrady za noc než v noclehárně. AD poskytující služby v ČR nejsou informačně propojeny, což některým klientům umožňuje stěhovat se z jednoho AD do jiného a udržovat se tak s permanentní podporou společnosti v relativně příznivých podmínkách na jejím okraji. Hlavním problémem je v této sféře nyní v ČR nedostatek sociálních bytů, tj. obecních nebo státních bytů s regulovaným nájemným, kde by mohl člověk usilující o společenskou integraci trvale žít (Matoušek, 2003).

3.2 Individuální plánování AD a adaptační proces

Součástí poskytování sociálních služeb v azylovém domě pro matky s dětmi je mimo jiné i individuální plánování. Proces individuálního plánování začíná již při jednání se zájemcem o sociální službu. Tato aktivita může být v praxi neprávem podceňována (Bicková a kol., 2011).

V rámci procesu individuálního plánování mají klíčoví pracovníci za úkol stanovit společně s uživatelem cíle, kterých by mělo být prostřednictvím poskytování sociálních služeb dosaženo. Vychází přitom z potřeb a možností uživatele a z možností sociální služby daných druhem sociální služby a cílovou skupinou uživatelů.

Uživatelé služeb azylových domů si své potřeby často neuvědomují, nejsou schopni je identifikovat, nevidí je, nebo je vidět nechtějí. Proto si ani jejich naplánování nestanovují jako cíle, kterých by prostřednictvím sociální služby chtěli dosáhnout (Bicková a kol., 2011).

Jak uvádí Duffková a kol. (2008) uživatelé využívající služeb prevence často vědí nebo alespoň tuší, že něco v jejich životě není v pořádku a že by to mělo být jinak. Často se stydí za to, kam se díky nepříznivým okolnostem dostali, vědí nebo tuší, že se určitá část společnosti na ně dívá minimálně „nevstřícně.“ Z těchto důvodů se uzavírají do sebe, nechtějí sdělovat pro ně nepříjemné informace, které jsou však pro poskytování sociální služby v rámci individuální pomoci důležité. Velice často žijí pouze přítomností, nemyslí na budoucnost a zejména ne na to, jak si ji zajistit. Žijí okamžikem. Zítřek je pro ně příliš vzdálený a už vůbec si nedokážou představit, co bude za měsíc, za rok. Rozhodují se na základě okamžitého prožitku, nechávají se ovlivnit svým okolím. Své názory mění velice rychle, nezvažují přínosy a zápory svých rozhodnutí, nereflktují možné důsledky svých kroků. Toto vše způsobuje, že jsou ve svých rozhodnutích nestálí. Jejich nestálost se výrazně projevuje také v procesu individuálního plánování poskytování sociální služby. Stanovení cíle, kterých má být prostřednictvím sociální služby dosaženo, často mění, ruší je a stanovují si cíle nové, jiné, často až protichůdné.

Úkolem klíčového pracovníka a celého týmu je pomoci uživateli dosáhnout cíle, ne však udělat to za něj. Klíčový pracovník společně s uživatelem stanovují takové kroky vedoucí k naplnění cíle, které jsou pro uživatele reálně splnitelné dle jeho individuálních možností. Na druhou stranu je povinností klíčového pracovníka uživatele motivovat, aby byl aktivní, povzbuzovat jej v aktivitě, chválit jej za každý, byť sebemenší posud vpřed, citlivě poukázat

na to, když uživatel za „objektivní důvody“ schovává svoji vlastní lenost. To také klade velké nároky na klíčové pracovníky v azylových domech.

Na řešení situace uživatele (na realizaci individuálního plánu) se podílí vždy celý tým azylového domu, kde každý pracovník má v tomto procesu svoji specifickou roli (Bicková a kol., 2011).

Za zmínku také stojí proces, ve kterém se uživatel přizpůsobuje novému sociálnímu prostředí (okolí, prostředí, sociální situaci) a snaží se s touto situací vyrovnat. Hovoříme o adaptačním procesu. Adaptační proces je v pobytových sociálních službách obvykle delší a náročnější, protože uživatelé mění bydliště a zaběhnutý způsob života, a změna je pro ně tudíž velmi zásadní (Bicková a kol., 2011).

Duffková a kol. (2008) uvádí tři cíle adaptačního procesu, které můžeme sledovat. Jedná se o seznámení se s novým prostředím (osoby ve službě, celá budova, uspořádání místností, pokoj uživatele, zahrada, blízkost nádraží aj.), vytváření vztahů k dalším klientům, k pracovníkům, pochopení hierarchie a kompetencí pracovníků a vytváření pocitu sounáležitosti se službou, s prostředím, s osobami a se způsobem poskytované služby.

Konečná fáze adaptačního procesu může mít různou intenzitu: od splnutí se službou až po nepřijetí nových podmínek – nevčlenění se. Úkolem klíčového pracovníka je, pokud možno eliminovat případný adaptační stres uživatele vyvolaný reakcí na novou situaci.

3.3 Sociální pedagogika v AD

Sociální pedagogiku Matoušek (2003) definuje jako odbornou disciplínu, která se zabývá rozpoznáváním sociálních činitelů ohrožujících vývoj člověka a uplatňováním postupů, jež vyvažují jejich nepříznivé působení. Sociální pedagogika se zaměřuje jak na ovlivňování ohroženého dítěte (dospívajícího i dospělého), tak na ovlivňování prostředí, v němž se ohrožená osoba pohybuje. V německy mluvících zemích se sociální pedagogika překrývá se sociální prací, v jiných západních zemích a v USA je pedagogika sociálně hendikepovaných viděna jako samostatný podobor pedagogiky. Někteří evropští autoři termín sociální pedagogika vyhražují pro mimoškolní výchovu ohrožených dětí a mládeže se zdůrazněním prevence sociálního selhání a termín sociální práce rezervují pro práci s dospělými. V současnosti lze v odborné literatuře často číst, že sociální pedagogika a sociální práce mají společné historické kořeny a nyní konvergují k původní jednotě.

Bakošová (2011) chápe sociální pedagogiku jako životní pomoc. Uvádí, že sociální pedagogika je součástí věd o člověku a patří do soustavy pedagogických věd. Sociální pedagogika jako životní pomoc je pozitivní pedagogika, jejím cílem je v celkové péči

poskytnout dětem, mládeži a dospělým v různém prostředí hledání optimálních forem pomoci a kompenzaci nedostatků. Cílem je přeměna člověka a společnosti prostřednictvím výchovy. Jde o proces výchovné péče, ochrana směřující k integraci a stabilitě osobnosti. Sociální pedagogika dle Bakošové (2011) začíná tam, kde jsou problémy. Její existenci si vyžádal život upozorňující na nedostatek výchovy ve všech oblastech společenského, kulturního a ekonomického systému a v individuální rovině sebepoznání.

Obdobně sociální pedagogiku chápe i Schilling, který sociální pedagogiku považuje jako pomoc všem věkovým kategoriím. Pomoc prostřednictvím výchovy spatřuje v různých oblastech a to biologických, emocionálních, kognitivních, etnických, sociálně – komunikačních a psycho-motorických (Bakošová, 2011).

Schilling (1999) sociální pedagogiku vidí jako veřejnou (státní nebo soukromou) péči o děti a mládež s cílem ochránit děti a chudé mladé lidi před zanedbáváním pomocí preventivních a výchovných opatření, je součástí společenské a státní péče o výchovu, pokud se nachází mimo rodinu a školu. Sociální pedagogika by měla být prosazována prostřednictvím zákonných a administrativních opatření na pomoc dětem a mládeži. Rozsah úloh sociální pedagogiky se postupem času rozšiřoval, dnes představuje nabídku pro všechny věkové kategorie. Sociální pedagogika je odborná sociální práce, která má různé úkoly v oblasti výchovy.

Bakošová (2011) se mimo jiné zabývá i otázkami, jakým způsobem výše uvedených skupinám pomoci prostřednictvím sociální pedagogiky. Sociálně pedagogická pomoc vychází z humanitní pedagogiky založené na úctě k člověku, na partnerství, emancipaci, na vzájemné důvěře, pochopení, solidaritě a ze sociální pedagogiky založené na pomoci. Akceptuje všechny stránky osobnosti, přijímá člověka takového, jaký je.

Důležitou součástí při poskytování pomoci je přesvědčit člověka, že zodpovědnost za svůj život nese on sám.

Vyhledání pomoci je pro většinu z nás ponižující akt. Pravda je, že jsou typy pomoci, které jsou lidem zjevně nepříjemné. Jak člověk vyhledá pomoc, signalizuje tím svoji slabost nebo selhání v některých oblastech. Jsou to ale lidé velice silní, lidé, kteří prostřednictvím odborníka přijímají svoji slabost a zároveň jsou natolik silní a odhodlaní se svojí nelehkou životní situací bojovat. Matky s dětmi, které se ocitly na azylových domech jsou jedny z těch, které se snaží prostřednictvím odborné pomoci překonat svoje těžké životní období, neboť neschopnost vyhledat pomoc, může člověka dovést k nezodpovědným činům (Bakošová, 2011).

Schilling (1999) chápe pomoc jako „péči“ o takové členy společnosti, kteří v některých fázích života nebo v určitých situacích nejsou schopni buďto samostatně nebo s podporou nejbližšího okolí zvládnout svoje záležitosti. Schilling sociální pomoc definuje jako primární pomoc, která slouží rozvoji osobnosti i celkovému rozvoji lidí. Dále pomoc sekundární, v tomto případě se jedná o preventivní pomoc prostřednictvím poradenství, pomoci, a podpory a v poslední řadě o pomoc terciární pomoc. Terciární pomoc uvádí jako dodatečnou pomoc, kdy problémy vzrůstají (graduují), vytvářejí vlastní dynamiku a člověk je není schopen zvládnout.

Za situace, ve kterých je důležitá sociální pomoc Bakošová (2011) považuje různé životní situace v průběhu socializace, v období, kdy rodina a škola neplní svoji funkci, poskytuje pomoc ohroženým skupinám. Matky s dětmi na azylovém domě jsou jedny z těchto skupin, u kterých je důležitá a potřebná právě pomoc v rámci sociální pedagogiky. Jsou to především skupiny, které potřebují pomoc v rámci socializace – tedy začlenění se zpět do společnosti, kde nejenom rodiny přestala plnit svoji funkci a velmi snadno u těchto matek s dětmi může dojít k sociálnímu vyloučení. Jedná se z různých pohledů o skupinu ohroženou.

Matoušek (2007) ve srovnání se Schillingem a Bakošovou sociální pomoc chápe jako peněžní nebo věcné dávky a služby poskytované za určitých podmínek, na základě určitých kritérií a průzkumu majetkových poměrů jednotlivcům nebo rodinám, které se nacházejí na spodní hranici příjmového žebříčku nebo pod určitou úroveň sociálního minima. Sociální pomoc může být prostřednictvím státu (obcí) organizovaná či nařízená (obligatorní), povolená (např. právo žebrot) nebo podporovaná (např. příspěvky na činnost nestátních organizací). Sociální pomoc čerpají především nezaměstnaní, rodiče pečující v neúplně rodině o děti, mladí lidé bez rodinného zázemí, uprchlíci a staří lidé.

Hlavním přístupem při poskytování sociální pomoci je velice důležitá sociální práce s klienty, tedy i s matkami na AD a jejich dětmi (Matoušek, 2007). V případě matek s dětmi, osamocený rodič zastává náročnou roli. Řeší problémy spojené s vedením domácnosti, s nároky své práce, případně s hledáním pracovního místa, někdy i se vzděláním, s bydlením, s péčí o děti či zajišťováním všech jejich potřeb aj.

Pro sociální práci je relevantní situace rodiče, který nežije s partnerem, ať už je svobodný, rozvedený, ovdovělý, nebo je to rodič, který sice není formálně rozvedený, ale ve skutečnosti také s partnerem nežije (Kovařík, 1995). Nejčastějším případem je žena žijící se svými nezletilými dětmi.

Ekonomické zajištění rodiny, vedení domácnosti a čas věnovaný výchově a péči o děti je pro osamocenou matku velkou zátěží. V některých případech nedokáže naplnit potřeby svých dětí tak dobře, jak by si přála, což může snižovat její sebedůvěru a vést k pocitům beznaděje. Chybějícím otcem v rodině přichází jak chlapec, tak děvče o potřebný vzor mužské role. V literatuře se můžeme setkat s názorem, že nepřítomnost otce v rodině způsobuje výchovné problémy ve větší míře, než je běžné, a následně i zvýšenou delikvenci mládeže vyrůstající v těchto rodinách. Pravděpodobnější však je, že významnější příčinou než nepřítomnost otce (chybějící autorita) je špatná ekonomická situace uvedených rodin (Matoušek a kol, 2005).

Cílem sociální práce je především doprovázení a pomoc při zvládnání takovýchto a dalších obtížných životních situací, ve kterých se osamocení rodiče ocitli. Ačkoliv je nemožné, aby jeden rodič zcela nahradil oba rodiče, je možné, aby jeden rodič byl dobrým rodičem. Snahou moderní sociální práce je tento proces podpořit.

Posláním sociální práce je poskytování sociálních služeb nejenom těmto osamoceným rodičům, ale i jednotlivcům, rodinám, skupinám nebo komunitám. Účelem těchto služeb je pomoci klientům vyrovnat se s nezměnitelnými problémy, omezit nebo odstranit problémy, které lze vyřešit, případně přispět ke zlepšení situace tam, kde je možná úprava sociálních poměrů (Řezníček, 1994).

Sociální práce je chápána i jako nástroj proti sociálnímu vyloučení. Cílem sociální práce je obecně řečeno snížit rizika jejich sociálního vyloučení, k němuž dochází v rovině ekonomické, sociální i psychologické.

Pro dobrou znalost sociální práce je podstatná znalost faktorů vedoucích k sociálnímu vyloučení. Matoušek a kol. (2005) uvádí faktory biologické, psychologické, sociální, noetické a sociální a veřejná politika. Za biologické faktory označují zdravotní stav (onemocnění, zdravotní postižení), vrozené dispozice (dědičné vlivy, konstituční typ apod.) a aktuální tělesná kondice. Mezi psychologické faktory řadí osobnostní rysy, sebehodnocení a sebepojetí, aktuální psychický stav a schopnost řešit problémové situace. Sociální faktory zahrnují rodinné zázemí, společenské postoje, příležitosti k navazování sociálních vztahů a vazeb, schopnost navazovat a udržovat sociální vztahy a vazby. Noetické faktory jsou morální a etické přesvědčení, hodnoty, smysl úplnosti vlastního života, schopnost integrovaného vnímání životní zkušenosti, náboženské přesvědčení.

Dostupnost adekvátních sociálních služeb, politika zaměstnanosti, trh práce, vzdělávání, bytová politika, to vše je součástí sociální a veřejné politiky.

Mezi služby sociální prevence, které pomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, jež jsou ohroženy z důvodu krizové sociální situace, životními návyky a způsobem života vedoucím ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňujícím prostředím a ohrožením práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby řadíme sociálně aktivizační služby.

Sociálně aktivizační služby jsou dle Bechyňové (2011) poskytovány rodině s dítětem, jehož vývoj je ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě nepříznivé sociální situace, kterou rodiče nedokážou sami bez pomoci překonat, a u něhož existují rizika ohrožení na vývoji.

Dále také uvádí že sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi obsahují pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí – jedná se o pomoc k tomu, aby mohli/uměli fakticky využít své možnosti a práva, na které mají nárok, aby pochopili, co je třeba k využití nároku doložit, aby se jim postupně práva a nároky propojovaly se zodpovědností za sebe samy i život ostatních členů rodiny a aby nebyli sami sobě překážkou k jejich využití (Bechyňová, 2011).

Sociálně aktivizační služby jsou i služby výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Rodiče si v rámci těchto činností, prostřednictvím posílené motivace a praktického podporování nácviku, prohlubují dovednosti ve výchově dítěte, v nácviku rodičovského a partnerského chování, ve vedení domácnosti apod. Jedná se zejména o vedení rozhovorů, k motivování při hledání či udržení si přiměřeného zaměstnání, pravidelné platby za byt, inkaso příp. splátkového kalendáře dlužných částek, povinného pojištění apod.

Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím je také jednou ze sociálně aktivizační služby. Tato služba zahrnuje např. pomoc matkám na mateřské dovolené zprostředkovat podporu v návštěvách mateřských center, přehled o rekvalifikačních kurzech v době, kdy se blíží konec mateřské dovolené. Děti, které mají těžkosti se zařazením do vrstevnické skupiny (nejčastěji z důvodu nízkého sociálního statusu), lze motivovat k docházení do kroužků volnočasových aktivit, které jsou zřízeny pro celou cílovou skupinu. Jejich rodiče jsou podporovány, aby porozuměli důležitosti zařazení svého dítěte do vrstevnického kolektivu dříve, než se samo zařadí do sociálně problematického kolektivu, a aby děti v návštěvách kroužků, pokud možno podporovali.

V neposlední řadě Bechyňová (2011) uvádí sociálně terapeutické činnosti. V rámci těchto činností lze v případě zájmu a ochoty rodičů využít služeb psychoterapeuta. Nejčastěji rodiče žádají o využití této služby v zařízeních, které neúčtují od svých klientů přímé platby (např. městská centra sociálních služeb, střediska výchovné péče apod.).

Je nezbytné poukázat na vzájemný vztah sociální pedagogiky a sociální práce. Hroncová a kol. (2000) dochází k závěru, že sociální pedagogiku můžeme považovat za teoretickou a všeobecnou vědu, která zdůrazňuje sociálně – výchovné aspekty ve vztahu k člověku, který se ocitl v sociální nouzi a záměrnou intervencí napomáhá k prevenci vzniku dysfunkčních procesů u člověka (např. trávení volného času směrem k pozitivní zájmové činnosti u mládeže jako alternativa drogových závislostí, pomoc rizikovým rodinám apod.) Sociální práce je více praktičtější a aplikovanější než sociální pedagogika a přesahuje její rámec, protože je interdisciplinární vědou – využívá poznatky mnohých věd (sociologie, právo, sociální politika apod.)

Obdobně sociální práci definuje Matoušek (2005), který ji chápe jako společenskovední disciplínu a oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoba, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanost aj.). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu.

Na rozdíl od Matouška a Hroncové, vymezila Bakošová (2011) podrobně hlavní společenské aspekty mezi sociální pedagogikou a sociální prací. Za tyto aspekty považuje společné, globální cíle (pomoc dětem, mládeži a dospělým, jednotlivcům i skupinám). Specifické odlišnosti v cílech jsou v sociální pedagogice zaměřené na výchovu, prevenci, poradenství, intervenci. V sociální práci jde nejdříve o hmotnou nouzi, institucionální formu pomoci.

Další společenský aspekt Bakošová (2011) uvádí tzv. společného „odběratele“ pomoci v procesu výchovy, převýchovy, sebevýchovy, společný obsah sociálních problémů (problémy dětí, mládeže, dospělých v rodině i mimo rodinu, děti postižených syndromem CAN, problémy dětí ulice, sociálních skupin, zdravotně postižených, společensky těžko přizpůsobivých, problémy etnických skupin, emigrantů), společné metody sociální pedagogiky a sociální práce, společné pojmy v sociální pedagogice a sociální práci. Jedná se např. o pojmy sociální politika, sociální péče, sociální situace, sociální problém, sociální případ.

Nezbytnou součástí společenských aspektů je spoluúčast odborníků v praktické činnosti (např. v různých etapách sociální práce, ve vzájemné spolupráci různých institucí) a spoluúčast na vzdělávání odborníků v sociální sféře.

3.4 Azylový dům pro matky s dětmi v Třebíči

Azylový dům pro matky s dětmi (dále jen AD) poskytuje své služby v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Cílovou skupinou AD jsou matky s dětmi, které se ocitly z různých důvodů bez přístřeší, a není v jejich silách tuto krizovou životní situaci samostatně řešit. Jedná se o pobytovou sociální službu, která se poskytuje na adrese Vltavínská 1402, Třebíč. Zřizovatel azylového domu v Třebíči je Diecézní charita Brno. Ve stejné budově je rovněž středisko rané péče, které pomáhá rodinám s postiženými dětmi. Charitní domov pro matky s dětmi funguje v Třebíči od roku 1995. V 15 pokojích se v průměru za rok vystřídal 30 matek. V květnu 2016 charita zahájila z důvodu nedostatečné kapacity stavbu nového azylového domu s 19 bytovými jednotkami.

Nový azylový dům byl v Třebíči otevřen v roce 2017 a nabízí 61 lůžek pro rodiče s dětmi, kteří se dostali do tíživé životní situace, ale také pro samotné ženy bez domova. Nahradí zastaralý domov pro matky. Nová budova za 39 milionů korun poskytuje více služeb a lepší zázemí. „*Jako například možnost ubytovat také otce s dětmi či celou rodinu v těžké životní situaci,*“ řekl ředitel oblastní charity Petr Jašek. (Azylový dům, Třebíč, s.12). Zázemí tam nově najdou i samotné ženy bez domova, pro něž je vyčleněno šest lůžek. V novém domově je každá bytová jednotka vybavena sociálním zázemím a kuchyňskou linkou, dva byty jsou bezbariérové. V domě se zahradou je herna pro děti, společenská místnost a další pro návštěvy, studovna, kaple a cvičná kuchyně. Pracovníci domova pomáhají klientům s péčí o děti i s nácvikem praktických dovedností a hospodaření s penězi, a také s hledáním zaměstnání (Azylový dům, 2019).

Azylový dům v Třebíči poskytuje ubytování matkám s dětmi na dobu určitou v maximální délce jeden rok. K dispozici je celkem 19 samostatných zařízených ubytovacích jednotek o velikosti 1+0 s vybaveným kuchyňským koutem, WC a koupelnou. Jedná se celkem o 55 lůžek. Možnost azylového bydlení není pouze pro matky s dětmi, ale je určeno i pro otce s dětmi, popř. celým rodinám. Součástí AD je i 6 lůžek, která jsou určena pro samostatné ženy, které z různých důvodů skončily na ulici.

Dle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb., a platných prováděcích vyhlášek jsou v rámci AD poskytovány tyto základní činnosti:

- poskytnutí ubytování, umožnění celkové hygieny těla, vytvoření podmínek pro zajištění úklidu, praní a žehlení osobního prádla, výměny ložního prádla

- vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu nebo pomoc s přípravou stravy
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (pomoc při vyřizování běžných záležitostí vyplývajících z individuálních plánů; pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob, včetně uplatňování zákonných nároků)

Posláním azylového domu pro matky s dětmi je pomoci uživatelkám služby v překlenutí krizové životní situace spojené se ztrátou bydlení, která vážně ohrožuje fungování rodiny. Azylový dům matkám poskytuje ubytování, nabízí klidový prostor a odbornou pomoc pro vyřešení nejzávažnějších překážek na cestě k samostatnému a plnohodnotnému životu ve společnosti. Služba je určena matkám s dětmi, které se ocitly z různých důvodů bez přístřeší, a není v jejich silách tuto krizovou životní situaci samostatně řešit. Zároveň musí být starší 18 let a mají děti, které nejsou starší 12-ti let a mají občanství ČR nebo EU a jsou schopné domluvit se v českém jazyce, nepotřebují asistenci další osoby při pohybu a běžné sebeobsluze.

3.4.1 Sociální pracovník v AD

Důležitou součástí této práce je i poukázat na profesionálnost personálu azylového domu. Svoji důležitou úlohu v rámci poskytování sociální pomoci, podpory i práce v azylovém domě hraje bezesporu sociální pracovník. Zákon č. 108/2006 Sb. § 109 nám uvádí definici: *Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace.*

Matoušek (2003) uvádí, že sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, skupinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Jedná se o oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti aj.)

Všechny pomahačské profese spatřují v pomáhání svůj smysl a k jeho naplnění hledají způsoby, jak podpořit prospěch, zdraví nebo pohodu druhého člověka (Úlehla, 2004). Jednou z pomahačských profesí je i sociální pracovník. Úkolem profesionálního pomáhání

je přispět k tomu, aby se lidem žilo lépe, neboť prostřednictvím profesionální pomoci jsou lidé schopni vyřešit většinu svých problémů a trápení. Dle Krause a Poláčkové (2001) sociální pracovník jako jedna z pomáhajících profesí působí jako zaměstnanec v různých oblastech. Mezi tyto oblasti řadí fungování jako terénní pracovník a sociální asistent oddělení péče o rodinu a dítě, sociální pracovník působící na oddělení péče o zdravotně postižené občany, na oddělení péče o staré občany, v domovech pro seniory, v domovech s pečovatelskou službou, v ústavech sociální péče a ve zdravotnictví (LDN), ve školských zařízeních (diagnostické ústavy, výchovné ústavy dětí a mládeže, střediska výchovné péče), v dětských domovech, kojeneckých ústavech, ústavech sociální péče, na oddělení sociální prevence jako sociální kurátor, romský poradce nebo jako probační pracovník soudu, ve vězeňské službě a trestní justici.

3.4.2 Programy zařízení

V souvislosti s pobytem v azylovém domě jsou klientům nabízeny následující programy:

1. Základní sociální poradenství – poskytnutí informací k uplatnění práv, oprávněných zájmů, zákonných nároků a pohledávek, podpora a pomoc při jednání s úřady, při vyřízení dávek, při zprostředkování kontaktu na odborné poradenství (lékaři, právníky...) a podporu a pomoc s úzkou spoluprací s OSPOD, které zahrnuje společně jednání mezi uživatelem, AD a soc. pracovníci OSPODu.
2. Psychosociální podporu např. zvýšenou vnímavost a podporu pro můj aktuální stav
3. Podporu zdravého životního stylu, podporu a pomoc při hygieně (hygiena těla, úst, prostředí, jídelníček...) a v konzultaci v péči o zdraví (zdraví, prohlídky – prevence).
4. Podporu a pomoc v péči o domácnost, v údržbě prádla, při zajištění úklidu, při přípravě pokrmů v programu *Vaříme chutně a levně*. Tento program rozvíjí dovednost plánovat jídelníček dle aktuální situace uživatele, zajistit potřebné suroviny, připravovat základní i složitější pokrmy, předávat si zkušenosti, respektovat druhého Podporu a pomoc při hospodaření (plánování, nákup, vaření, pořádek, finanční rezerva...) v programu *Finanční plánování*. Program motivuje uživatele k aktivnímu řešení své finanční situace, vysvětluje pojmy, směřuje k přiznání si i negativních skutečností, učí zvládnout početní operace, které jsou potřebné k získání dovednosti hospodařit. Umožňuje zabezpečit dostatek základních potravin na celý měsíc a využít vlastní spořicí program. Součástí výše uvedené podpory a pomoci je i bezplatné zapůjčení kuchyňského nádobí a domácích spotřebičů (vysavač, žehlička, ruční mixér aj.), možnost zapůjčení ložního prádla,

možnost bezplatného používání elektrospotřebičů, automatické pračky, sušičky, mikrovlnné trouby, elektrický sporák s troubou, varné konvice, chladničky, televizoru a varnou desku v bytové jednotce pouze pro vlastní potřebu.

5. Podporu a pomoc při upevňování, prohlubování rodinných vztahů a to prostřednictvím programu *Rodič a dítě*, který podporuje sebejistotu rodiče v běžných úkonech při péči a rozvoji dítěte, a matku v péči o sebe v době těhotenství a po porodu. Pomocí programu *Videotrénink interakcí* prohloubení vztahu mezi rodičem a dítětem, především pochopení jednání a potřeb dítěte. Součástí podpory při upevňování a prohlubování rodinných vztahů je i umožnění návštěv rodinných příslušníků (popř. osob blízkých) v návštěvní místnosti zařízení.
6. Možnost využití osobního počítače s připojením na internet v dohodnutých hodinách pro sebevzdělání v programu *Práce s počítačem*, pro samostatnou práci na PC a pro hledání zaměstnání, hledání ubytování. Dále bezplatné zapůjčení literatury odborné, beletrie, dětské.
7. Další pomoc a podpora především v možnosti využití potravinové pomoci, možnosti přijmout darované ošacení, obuv aj., podporu a pomoc v duchovní oblasti, podporu pro hledání zaměstnání a podporu pro hledání bydlení

Tyto nabízené programy a činnosti si klientka vybírá podle svých aktuálních potřeb v okamžiku přijetí. V průběhu pobytu mohou být činnosti a programy změněny podle potřeb uživatelky. Veškeré změny jsou zaznamenány do individuálních záznamů uživatelky.

3.4.3 Cíle služby a zásady poskytování služby

Mezi cíle služby na azylovém domě v Třebíči řadíme naplnění základních potřeb uživatelky a jejích dětí, posílení schopností uživatelky zvládat běžné životní situace, zlepšení finanční situace uživatelky, posílení schopností uživatelky v péči o děti a jejich výchově, odchod uživatelky do stabilnějšího bydlení, uživatelky získají přístřeší na dobu potřebnou ke změně naléhavé sociální situace k nalezení vlastního bydlení, uživatelky mají podmínky pro přípravu stravy a celkovou hygienu a uživatelky se orientují v síti služeb, umějí využívat služeb místních veřejných institucí a žijí v souladu se způsobem života většinové společnosti.

Mezi zásady poskytování služby patří:

- přizpůsobování služby podle individuálních potřeb uživatelek
- postupné vedení uživatelek k samostatnosti a nezávislosti na sociálních službách
- motivování uživatelek k překonávání překážek

- podpora uživatelů při nastavování životních hodnot a jejich udržování
- poskytnutí podpory při řešení všech záležitostí, v případě nutnosti také zprostředkování další odborné pomoci
- poskytování potřebné podpory všem uživatelkám bez ohledu na jejich minulost, barvu pleti apod.
- důraz na vztahy mezi matkou a dětmi
- pracovníci pomáhají každému uživateli dosahovat svých práv a oprávněných zájmů s ohledem na práva a oprávněné zájmy druhých. Rozsah a forma pomoci a podpory zachovává lidskou důstojnost osob
- uživatel má možnost účastnit se rozhodování ve všech záležitostech, které se ho týkají. Jeho názory a rozhodnutí jsou respektovány
- pomoc vychází z individuálních potřeb a cílů uživatele, pracovníci na ně reagují a v rámci možností podporují jejich uskutečňování
- pomoc vede k prohloubení vztahů rodičů s dětmi, nabízí pozitivní vzory a alternativy, zlepšuje zvládání komunikace a řešení problémů ve vztazích. Podporuje uživatele k návratu do společnosti

3.4.4 Postupy při přijetí a při ukončení pobytu

Se žádostí o poskytnutí základních informací o službě se může na sociálního pracovníka nebo vedoucí AD obrátit kdokoli (zájemkyně, její rodina, pracovník úřadu apod.), osobně, telefonicky nebo písemně. Jednání o přijetí do služby je ale možné zahájit až přímo se zájemkyní o službu.

Zájemkyně je na základě předchozí domluvy pozvána sociálním pracovníkem AD k návštěvě zařízení, kde proběhne tzv. jednání se zájemcem o sociální službu. V rámci této schůzky si obě strany vyjasní, co zájemkyně od služby očekává, co AD nabízí, jaké jsou podmínky poskytování služby a jakým způsobem bude služba poskytována. Zájemkyně v rámci schůzky odevzdá řádně vyplněnou žádost o přijetí.

Při splnění všech podmínek je žádost na pravidelných poradách sociálních pracovníků a vedoucího AD schválena a zařazena do pořadníku čekatelů. Zájemkyně je o schválení žádosti telefonicky informována s tím, že do doby, než bude možné ubytování poskytnout, je nezbytné, aby se 1x měsíčně ozývala k ujištění, že o využití služby stále projevuje zájem. V případě uvolnění vhodné ubytovací jednotky v AD (s ohledem na počet a věk dětí) je se schválenou žadatelkou jednáno o konkrétním termínu nástupu do AD. Po podpisu smlouvy

je uživatelce přidělen klíčový pracovník a následně je sestaven individuální plán průběhu služby.

Ubytování končí buďto uplynutím předem dohodnuté doby dle Smlouvy o poskytnutí sociální služby Azylového domu, nebo je-li uživateli přidělen byt nebo náhradní ubytování a je-li uživateli ze strany AD ukončen pobyt za porušení Domovního řádu nebo Smlouvy o poskytnutí sociální služby Azylového domu.

Azylový dům má právo ukončit ubytování uživateli ihned za porušení domovního řádu po 3.písemném napomenutí, v případě prodlení v úhradě za sociální služby AD delší než 5 dní a z důvodu takového chování vůči pracovníkům nebo ostatním ubytovaným, které narušuje společné soužití, je agresivní verbálně nebo fyzicky, ohrožuje, ubližuje, ponižuje, zastrašuje, (např. slovní útoky, nadávky, vyhrožování, bití, vydírání, poškozování věcí, házení věcmi, bouchání dveřmi, loupeže, zneužívání, obtěžování, a to i sexuální) a neomluvenou nepřítomnost uživatele v AD delší než 48 hodin. Důvodem vedoucí k ukončení pobytu na azylovém domě jsou i krádeže a ničení majetku v AD, umožnění vstupu osoby, která ohrožuje bezpečí pracovníků a uživatelů, popř. v důsledku přivolání police k řešení krizové situace.

Ukončení pobytu může být také podmíněčné. Uživatel i po oznámení 3. písemného napomenutí v AD zůstává. Dopustí-li se dalšího porušení domovního řádu, je mu pobyt ukončen. Podmínečné ukončení pobytu nelze nárokovat.

4 ŽIVOTNÍ STYL

Každý jedinec má jiný specifický způsob života, ale obecně představuje naplňování života společnosti. Tento životní styl souvisí s hodnotami a ideály, které by člověk rád v životě uskutečňoval. Jedno z nejobecnějších vymezení životního stylu Duffková a kol. (2008) uvádí jako určitý způsob, jakým lidé žijí – tedy jak bydlí, stravují se, vzdělávají se, chovají se v různých situacích, baví se, pracují, spotřebovávají, vzájemně komunikují, jednají, rozhodují se, cestují, vyznávají a dodržují určité hodnoty, starají se o děti, pěstují potraviny, vyrábějí aj.

Oproti Duffkové životní styl Průcha, Walterová a Mareš (2009) definují jako typický způsob uspořádání činností, jednání lidí, vztahů, vědomí hodnot, norem a věcného prostředí ve společnosti, které je integrací životních způsobů jedinců. Na převládajícím životním stylu závisí prestiž vzdělání, postoj veřejnosti ke škole.

O životním stylu jako o soboru názorů, postojů, temperamentových vlastností a návyků které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické, vystihují tedy osobitost jeho chování hovoří Kraus a Poláčková (2001).

Životní styly lze nejlépe charakterizovat, když vyjdeme ze struktury každodenních činností, kdy se jedná o velmi pestrou mozaiku nejrůznějších aktivit. V tomto případě hovoříme o aktivitách orientovaných na práci, profesi a přípravu na ni. Zahrnuje vzdělání, vstup do zaměstnání, adaptaci v pracovním procesu, stabilizaci, profesní vzestup atd.

Další aktivitou jsou aktivity spojené s rodinou. Tyto aktivity začínají vyhledáváním partnera, zakládáním rodiny, pokračují budováním a udržováním domácnosti, výchovou dětí apod.

Aktivity v oblasti zájmové jsou další aktivitou každodenních činností. Hovoříme o vyhraňování vlastních zájmů, jejich pěstování a rozvoj, někdy hledání kompromisů se zájmy ostatních příslušníků rodiny, odpočinek, zábava, relaxace.

Obdobnou aktivitou jsou aktivity směřující do společenského života jako je účast na společenském životě, postupné zapojování do občanských vztahů, rozšiřování okruhu společenských styků, zaujímání pozic ve společenském životě.

Poslední aktivitou, které uvádí Kraus a Poláčková (2001) jsou aktivity týkající se základních biologických a hygienických potřeb (Kraus a Poláčková, 2001).

4.1 Zdravý životní styl

„Zdraví je slovo, které se v běžné mluvě užívá v přerušném významu. Proto je třeba snažit se pochopit ideu, která tvoří jádro tohoto pojmu a je – třeba i jen skrytě – nedílnou součástí různých významů tohoto slova“

D. Seedhouse

V souvislosti s ovlivňováním životního stylu hovoříme o zdravém životním stylu. Zdraví a životní styl jsou nepostradatelnou součástí lidského života.

Zdraví je považováno za určitý druh síly, která člověku pomáhá v životě zdolávat přerušné těžkosti. Této síly člověk může mít více nebo méně. Má-li jí více, snadněji pak zvládá těžkosti. Tato tajemná síla se však může též vytrácet a člověk slábne. To se chápe jako úbytek životní síly. Síla se však dá opět nabýt. Člověk se může znovu vzchopit poté, co zeslábl a ochabl (Křivohlavý, 2001).

Definovat zdravý životní styl je stejně obtížné jako se důsledně řídit jeho zásadami (ani ne tak kvůli pohodlnosti člověka, jako spíše kvůli tomu, že jednotlivé zásady se někdy i výrazně mění v čase. V současnosti se zásada „žít zdravě“ chápe velmi často spíše intuitivně (obdoba požadavku „žít mravně“). Obecně vzato podstatou zdravého životního stylu je dodržovat a respektovat v různých sférách života komplex určitých pravidel a norem směřujících k udržení a upevnění zdraví, přičemž je důležité v každém případě vycházet z konkrétních podmínek exogenních - okolní prostředí i endogenních - organismus jedince (Duffková a kol., 2008).

Pokud vyjdeme z oficiální definice zdraví Mezinárodní zdravotnické organizace (zdraví jako stav tělesné, duševní a sociální pohody), je jasné, že se normy, pravidla a doporučení ohledně zdravého životního stylu budou týkat tří okruhů:

- biologického organismu člověka – ty se se zdravým životním stylem spojují nejčastěji (jedná se např. o pravidla pro hygienu, výživu, pohybové aktivity a návykové látky)
- psychické zdraví člověka – udržování a upevňování duševní rovnováhy člověka, kdy se za hlavního narušitele považuje zejména stres
- sociálního života člověka – souvislost, a to významná mezi zdravím a sociálním životem člověka nepochybně existuje, ale může být otázkou, zda lze opravdu do všech důsledků „zásadu“ dobré životní úrovně či uspokojivých rodinných vztahů

chápat jako zásadu zdravého životního stylu na stejné úrovni s principy dodržování základní hygieny nebo konzumování drog (Duffková a kol., 2008).

Kraus a Poláčková (2001) uvádějí, že zdravý způsob života se soustřeďuje na základní okruhy jako jsou životní rytmus, pohybový režim, duševní aktivita, životospráva a zvládání náročných životních situací. Životní rytmus zdůrazňují jako poměr pracovní činnosti a odpočinku, fyzické a psychické zátěže. Mezi pohybový režim řadí aktivní a pravidelnou tělesnou kulturu. Duševní aktivita je spojená s kulturními zájmy a dalším vzděláváním respektujícím zásady duševní hygieny včetně aktivit optimálního soužití s ostatními sociálními skupinami. Z hlediska duševní hygieny hovoříme mimo jiné i o spánku, správné výživě, odpočinku a regeneraci sil, pohybu, tělesné práci a cvičení, hospodaření s časem, koncentrování pozornosti a udržování pořádku (Čevela, Čeledová a Dolanský, 2009).

Další základní okruhy, které uvádí Kraus a Poláčková (2001) jsou životospráva a racionální výživa, které sloužící k zachování zdraví a tělesné i duševní výkonnosti a také zvládání náročných životních situací.

Odpovědnost za vlastní zdraví závisí na osobním přesvědčení a postoji, ale současně je ovlivňováno rozličnými faktory zejména sociálního prostředí, faktory životního prostředí, faktory ekonomickými, praktickými možnostmi a vlastními zkušenostmi apod. (Čevela, Čeledová a Dolanský, 2009).

K udržování zdravého životního stylu by velikou měrou mělo napomáhat prostředí. Bez rozvíjení a posilování zdravého chování (vyvážená výživa, žádoucí tělesná aktivita, zdravý pohlavní život, dobré zvládání stresů) a bez snižování škodlivých návyků (nadměrné požívání alkoholu, kuřáctví, zneužívání farmak a psychotropních látek) se neobejdeme.

Zdravý životní styl přímo souvisí mimo výše uvedené i se základními funkcemi volného času. Mezi funkce volného času řadíme regenerační a zdravotně hygienická funkce tedy obnova sil a udržování fyzického a duševního zdraví. Další funkcí jsou vzdělávací a sebevzdělávací funkce, které přispívají k celkovému rozvoji osobnosti. Vzdělávací a sebevzdělávací funkce zahrnuje aktivity fyzické i duševní, přispívající k rozvoji poznatků, získávání nových poznatků především v oblasti zájmových činností.

Neodmyslitelnou součástí jsou i funkce kompenzační (relaxační), jedná se o uvolnění, kompenzaci pracovního zatížení a regeneraci sil (např. potřeba aktivního odpočinku po duševní práci) a funkce socializační, kam řadíme potřebu společenského uplatnění, pocit osobního uspokojení a vlastní prospěšnost (Machová a kol., 2009).

4.2 Rizikové faktory ovlivňující životní styl

V souboru negativně působících vlivů, které ovlivňují naše zdraví i životní styl je mimořádná pozornost věnována alkoholu, kouření a drogám. Jak uvádí Machová a kol. (2009) žádný z rizikových faktorů však nepůsobí izolovaně, ale ve vazbě na jiné faktory životního stylu a jednotlivé jeho součásti nelze od sebe oddělovat

Nesprávný životní styl, jako je kouření cigaret, energeticky nepřiměřená, nevhodně složená výživa, nedostatek tělesného pohybu, nadměrná psychická zátěž, nadměrný příjem potravy a její nevhodné složení, nadměrná konzumace alkoholu, drogová závislost a nevhodné sexuální chování, vysoké životní tempo a stresy chronického rázu atd. patří k nejvýznamnějším zdravotně škodlivým složkám vedoucí k závažným následkům pro jedince i společnost (Čevela, Čeledová a Dolanský, 2009).

Životní styl zahrnuje formy dobrovolného chování v daných životních situacích, které jsou založené na individuálním výběru z různých možností. Můžeme se rozhodnout pro zdravé alternativy z možností, které se nabízejí, a odmítnout ty, jež zdraví poškozují. Životní styl je tedy charakterizován souhrou dobrovolného chování (výběrem) a životní situace (Machová a kol., 2009).

Rozhodování člověka není zcela svobodné, neboť je v souladu s rodinnými zvyklostmi a tradicemi společnosti a je limitován ekonomickou situací společnosti i vlastní a v neposlední řadě také s jeho sociální pozicí. Záleží tedy na temperamentu, věku, vzdělání, zaměstnání, příjmu, příslušnosti k rase, pohlaví a hodnotové orientaci a postojích každého člověka.

Člověk se může rozhodnout tehdy, má-li dostatečné znalosti o tom, co jeho zdraví podporuje a upevňuje, ale také o tom, co mu škodí. Vzhledem k zásadnímu významu životního stylu pro zdraví je proto nutné, aby poskytování odpovídajících znalostí, včetně rozvíjení dovedností a návyků a formování postojů, bylo součástí výchovy dítěte do útlého věku v rodině i ve škole a aby bylo spojováno s výchovou k odpovědnosti za vlastní zdraví.

Přesto, že lidé mají již poměrně dobré znalosti o škodlivosti kouření, alkoholu a návykových látek, nevzdávají se svého rizikového chování. Na výše uvedených návykových látkách vzniká v dospívání návyk, poškozují organismus a také nejčastěji startují rizikový životní styl, vytvářejí zvyk řešit nové a obtížné situace tímto způsobem.

4.2.1 Kouření, drogy a alkohol

Jedním z nejrizikovějších faktorů životního stylu je kouření, protože je nejčastější příčinou zbytečných a předčasných onemocnění a úmrtí. Základní škodlivé součásti tabákového kouře jsou nikotin, dehty, oxid uhelnatý, amoniak, formaldehyd, kyanid a řada dalších (Čevela, Čeledová a Dolanský, 2009).

Jak uvádí Čevela, Čeledová a Dolanský (2009) jedná se o návykovou látku. Při poklesu hladiny nikotinu v krvi se u kuřáka objevují abstinenní příznaky, k nimž mimo nutkavou touhu po cigaretě patří špatná nálada, podrážděnost, neschopnost se soustředit, nervozita, úzkost, poruchy spánky, zvýšená chuť k jídlu.

Neexistuje žádný jiný faktor životního stylu, jehož ovlivněním by bylo možno dosáhnout pronikavého zlepšení zdraví, jako je u kuřáctví. Jeho omezením by šlo podstatně snížit nemocnost a úmrtnost na srdeční a cévní choroby, zhoubné nádory a chronické nemoci dýchacího ústrojí. Cílem je proto snížit výskyt kuřáctví ve všech populačních skupinách, zejména u mládeže, a přesvědčit těhotné ženy, aby zanechaly kouření, neboť kouření během těhotenství je velmi nebezpečné pro plod – vede k retardaci jeho růstu a vývoje (Machová a kol., 2009).

Mají-li se změnit postoje ke kouření, je nutné, aby se nekuřáctví stalo pozitivní sociální normou, aby bylo moderní nekouřit. Mezi hlavní zásady prevence patří informovat veřejnost, zejména děti, o negativních následcích kouření a varovat před nimi, ale rovněž představovat vzor nekuřáckého chování (Čevela, Čeledová a Dolanský, 2009).

Dalším rizikovým faktorem ovlivňující životní styl jsou drogy. Za drogu je dle definice WHO (Světové zdravotnické organizace (považována jakákoliv látka (přírodní či uměle syntetizovaná, mající i nemající status léku), která, je-li vpravena do živého organismu, může pozměnit jednu nebo více jeho funkcí. Jelikož společným jmenovatelem všech drog je především manipulace mozkiem, jsou drogy jakožto látky ovlivňující nervovou soustavu a její funkce označována jako omamné a psychotropní látky (Čevela, Čeledová a Dolanský, 2009).

V praxi se osvědčila definice J. Presla podle které je možno označit za drogu každou látku, ať již přírodní nebo syntetickou, která má tzv. psychotropní účinek, tj. působí na psychiku (mění prožívání okolní reality a vnitřní naladění člověka) a může vyvolat závislost. Míra nebezpečí vzniku závislosti je u různých drog odlišný, může být větší nebo menší, ale je přítomna vždy (Machová a kol., 2009).

Na vzniku drogové závislosti se bezesporu podílí mnoho faktorů. Za základní považují Čevela, Čeledová a Dolanský (2009) drogu jako takovou (její farmakologické vlastnosti, náročnost aplikace, dostupnost), osobnost uživatele (genetické a biologické dispozice) a sociální prostředí (psychosociální vlivy, provokující a vyvolávající činitelé).

Nižší stádium, než závislost bývá označováno jako zneužívání drogy. U mladistvých se drogová závislost může vyvinout velmi rychle, zasahuje stále větší část populace a postupuje do nižších věkových kategorií. Drogová závislost má velmi vážné psychické, somatické i sociální důsledky, je často provázena rizikem AIDS, v řadě případů končí smrtí. Prevence je zatím u nás nedostatečná, léčení obtížné, procento úspěšnosti léčení nízké (Nešpor, 2000).

Posledním uvedeným rizikovým faktorem je alkohol. Alkohol je běžně používán pro své působení na nervovou soustavu jako příjemný, snadný a rychlý způsob, jak se cítit dobře, být akceptován, k usnadnění společenských kontaktů, povzbuzení chuti k jídlu, k zahnání nudy, stresu. Svým typem účinku se nejvíce blíží látkám, které navozují zklidnění a spánek. Jeho účinek však závisí na vypitém množství, na fyzickém a psychickém stavu konzumenta, na jeho náladě a na mnoha dalších faktorech (Machová a kol., 2009).

Alkohol také omezuje napětí, strach, úzkost, navozuje uklidnění a poskytuje sebedůvěru. Při vyšší konzumaci alkoholu již nastává ztráta zábran, nastupuje mnohmluvnost, rozjařenost, narušení svalové koordinace a potřeba sdružování. Veškeré pocity zvýšené tělesné či duševní výkonnosti jsou však pouze subjektivní, neboť bylo prokázáno, že již velmi malá koncentrace alkoholu v krvi zpomaluje reflexní reakce, pozornost a vnímání. Koncentrace 2-3 ‰ alkoholu v krvi působí již těžkou poruchu hybnosti, poruchu vnímání a soudnosti, zpravidla doprovázené agresivním chováním, v citech nastává obrat do smutku (Machová a kol., 2009).

Z pozorování toho, jak se alkoholici chovají, se usuzuje, že jedním z důvodů, proč lidé pijí alkohol, může být stimulační účinek, který umožní lepší zvládnutí stresu (konfliktu apod.) a zlepšení nálady. Tak tomu může být pouze u nižší dávky alkoholu (Křivohlavý, 2001).

Více nebezpečná, než pro dospělého člověka je konzumace alkoholu pro organismus dítěte, neboť děti mají menší objem krve, takže stejné množství alkoholu požitého dospělým a malým dítětem dosáhne v krvi dítěte vyšší koncentrace než u dospělého. Děti také alkohol odbourávají pomaleji. Po požití alkoholu u nich snadno nastane prudký pokles hladiny krevního cukru, což s sebou nese riziko bezvědomí. Přes tato rizika jsou stále dospělí – rodiče, prarodiče – kteří nabídnou dítěti sklenici alkoholu, nejčastěji při rodinných oslavách

ve falešném přesvědčení, že „ta trocha alkoholu přece nemůže ublížit“. V některých rodinách není neobvyklé, že dítě k obědu dostane pivo (Machová a kol., 2009).

4.2.2 Projekty podpory zdraví

Na ovlivňování rizikových faktorů jsou tematicky zaměřeny Projekty podpory zdraví. Tyto projekty se zaměřují na ozdravení výživy, omezování kuřáctví, omezování a zvládání nadměrného stresu, zlepšení reprodukčního zdraví, omezování spotřeby alkoholu a optimalizaci pohybové aktivity.

Uvedený projekt se může soustředit, jak uvádí Čevela a kol. (2009) na dosažení změn u jednotlivce nebo přesně definované populační skupiny (znalosti, postoje, dovednosti, chování, zdravotní stav), na dosažení změn v organizaci (náklady, dostupnost, kvalita služeb) a na dosažení změn v sociálních, právních a ekonomických charakteristikách prostředí, v němž lidé žijí a pracují. Cílem těchto projektů je příznivě ovlivňovat životní podmínky a výchovu ke zdravému způsobu života v rodinách, školách, podnicích, obcích a jiných společenstvích.

4.3 Životní problémy a náročné situace ovlivňující životní styl

V průběhu celé svojí životní dráhy je člověk doprovázen i různými životními problémy, které ovlivňují jeho životní styl. Životní problémy člověka jsou podmíněny individuálně a společensky, přičemž každý problém má různý poměr obou složek. Problémy českých občanů jsou výpovědí o jejich osobnosti a o jejich životě, ale také sdělením o společnosti (Sak a Saková, 2004).

Na základě svých empirických výzkumů Sak a Saková sestavili baterii životních problémů:

1. finanční problémy – nedostatek peněz, chudoba
2. bytové problémy – zaplatit nájem, získat vlastní bydlení, problémy s majitelem, bydlení s rodiči
3. zdravotní – zdravotní stav, kouření, alkohol
4. pracovní problémy – zaměstnání, podnikání, pracovní podmínky, rovnováha mezi prací a volným časem, nezaměstnanost, zůstat v zaměstnání, vydržet v práci do důchodu, změnit zaměstnání, udržet si postavení
5. rodina – rodinné problémy, konflikty jednotlivých členů domácnosti, neshody v rodině, založit nové manželství, rodiče partnera zasahující do manželství, špatné vztahy mezi členy rodiny, výchova dítěte
6. sociální (existenční) jistoty – nejistota, existenční problémy

7. problémy s partnerem/partnerkou – najít si partnera, udržet si partnera, konflikty, hádky, citové problémy
8. mezilidské vztahy – problémy s kamarády, vztahy na pracovišti
9. negativní společenské jevy – bída, podvody, nespokojenost s úrovní společnosti, morálka lidí, politika
10. fyzické a psychické problémy – vzhled, psychické pocity, pocit méněcennosti, malá sebedůvěra, odvaha, malé sebevědomí, postava, nadváha, výška, špatná pleť, hádavost, sobeckost, svéhlavost, vzpurnost, nervová labilita, uzavřená povaha, akné, neprůbojnost, nerozhodnost, nesmělost
11. nedostatek času – vyjít s časem, mít více času
12. transcendentnost – být blíže Bohu, nirvána, dosáhnout osvícení

Těžké životní situace, které člověk zažije, mají vliv na jeho psychický stav. Mimořádně nebezpečné situace, které se vymykají běžné lidské zkušenosti nazýváme události traumatické. Zahrnují přírodní katastrofy, jako jsou zemětřesení a záplavy, katastrofy způsobené člověkem, např. války a jaderné nehody, katastrofické nehody, jako jsou automobilová nebo letecká neštěstí a fyzické útoky jako např. znásilnění či pokus o vraždu. Mezi stále častější traumatické události patří sexuální zneužívání. Důsledky znásilnění a dalších násilných činů tohoto typu mají veliký dopad na psychické a emocionální zdraví oběti (Machová a kol., 2009).

Čím více nám událost připadá neovlivnitelná (tzn. nemůžeme ji řídit, mít pod kontrolou, nemůžeme ji zabránit), tím častěji ji vnímáme jako stresovou. Některé situace jsou poměrně snadno ovlivnitelné a předvídatelné, ale přesto jsou prožívány jako stresové, protože nás tlačí až na hranice našich schopností a představují výzvu pro náš pohled na sebe samé (Machová a kol., 2009).

4.3.1 Reakce na náročné životní situace a zvládání těchto situací

Základní a nejstarší způsoby, jimiž se člověk vyrovnává s náročnými životními situacemi a závažnými životními událostmi je útek a útok. Machová a kol. (2009) uvádí, že útek nemusí být jen rychlé vzdálení se z určitého nebezpečného a ohrožujícího místa. Člověk se také může stáhnout do sebe a nekomunikovat či nereagovat. Patří sem rovněž vyhnutí se obtížnému úkolu, rezignování po prvním neúspěchu, vyhýbání se nepříjemnostem. Někteří lidé se snaží uniknout obecně pře svou celkovou životní situací pomocí „únikové“ četby, filmů, alkoholu, drog ale např. i unikem do nemoci. Útok neznamená jen fyzické napadení

toho, kdo člověka ohrožuje, či odstranění nějaké omezující překážky násilím, útok mívá i podobu ironizování, pomlavy nebo agresivního vypořádání se s problémem na úrovni fantazie (Machové a kol., 2009).

Jak uvádí Křivohlavý (2001), se životními těžkostmi je možné bojovat různým způsobem. Příkladem efektivních forem boje s těžkostmi může být modifikace chování, kognitivní ovlivňování „psychologické očkování“ a ventilace emocí. Modifikace chování pracuje s tzv. kladným i záporným posilováním. Tím je poskytnutí něčeho příjemného za žádoucí chování a např. projev netečnosti v případě nežádoucího chování. V praxi daná metoda znamená např. nevěnování pozornosti neustále se opakujícím projevům naříkání pacienta nad neutuchající bolestí, avšak jeho chválení v situaci, kdy se pacient sám pokouší bolest zvládat. Kognitivní ovlivňování, jehož základem přístupu kognitivního ovlivňování lidí v obtížných situacích je hypotéza o výrazném vlivu představ, myšlenek, osobních norem, domněnek a přesvědčení na naše jednání. Může jít např. o představu o tom, jaká je moje schopnost tu či onu těžkost zvládnout.

Je možno se domnívat, že v pozadí řady obtíží, s nimiž si nevíme rady, jsou nevhodné, až nepřiměřené představy. Úkolem kognitivního ovlivňování je nejprve tyto nevhodné a falešné představy zjistit (identifikovat), jejich nesprávnost poznat (diagnostikovat) a poté je nahradit jinými – vhodnějšími a správnějšími. Správnější představy se lidem v těžkostech nabízejí. Systematicky se přitom posiluje přesvědčení daného člověka o tom, že je schopen situaci zvládnout, že na to má potřebné zdroje sil i schopností a dovedností. Jde o posilování sebejistoty a vnímané osobní zdatnosti (Křivohlavý, 2001).

4.3.2 Stres, spánek a hluk

V souvislosti se studiem, jak se člověk chová tváří v tvář těžkým, ba nejtěžším situacím v životě, vyvstala nutnost tento jev označit a definovat. Bylo k tomu použito termínu, který byl již dříve znám v technice – stres. Termínu stres se začalo používat ve dvou různých významech: jednak pro situaci člověka, který se nachází v tlaku nepříznivých životních podmínek, jednak pro různé faktory, které člověka vystavují tlaku. V tomto druhém pojetí se pro jednotlivé nepříznivé vlivy (tlaky), které mohou vést k tíživé osobní situaci člověka, nyní používá termínu „stresory“ (Křivohlavý, 2001).

U člověka se hovoří o stresu tam, kde se dostává do zátěžové situace, tj. když na něho doléhá různý druh tlaku obrazně řečeno „ze všech stran“. Jedinec se dostává do situace, která je nad jeho psychické síly, a proto ji obtížně zvládá, až nezvládá. Obecně řečeno, stres se vyskytne tehdy, když se lidé setkají s událostmi, jež vnímají jako ohrožení své tělesné nebo duševní

pohody. Tyto události se obvykle nazývají stresory a reakce lidí na stresory stresová reakce (Machová a kol., 2009).

Mnohokrát pozorován byl vztah mezi stresem a poruchami spánku. Ukázalo se, že spánek je závazným stresorem. Má přímý vliv na snížení pozornosti, zhoršení koncentrace, produkci halucinací apod. Ukazuje se, že nedostatek spánku vede k nadměrným pocitům únavy, těžkostem v rozhodování, úzkosti apod. (Křivohlavý, 2001).

Další negativní faktor nejenom v životě je hluk. Jeho negativní účinek je jednak přímý (zabývá se jim pracovní lékařství, zjišťující poškození sluchových orgánů v důsledku hluku), jednak nepřímý, jež je možno sledovat při studiu vlivu hluku na stres u lidí hluku vystavených. Znamé jsou studie, které zjistily negativní důsledky pobytu lidí v hlučném prostředí – např. zvýšenou nespavost, bolesti hlavy, zvracení, žaludeční vředy, vyšší krevní tlak, zvýšenou „náladovost“, hádavost, impotenci apod. (Křivohlavý, 2001).

4.3.3 Výživa, stravovací návyky a zásady stravování dětí

Biologicky orientovaná teorie příjmu jídla vychází z toho, že člověk jí proto, aby doplnil ztrátu těch látek, které jsou pro život – přesněji pro způsob života daného člověka – podstatně důležité. Jídlo však není jen biologickou záležitostí, je také záležitostí sociální. Nejíme v sociální izolovanosti, ale ve společnosti druhých lidí (Křivohlavý, 2001).

Z kvantitativního hlediska musí výživa zajišťovat příjem energie odpovídající jejímu výdeji. Velké energetické nároky jsou rovněž v dětství, v období dospívání, v těhotenství a při kojení. Z kvalitativního hlediska má být strava vyvážená a rozmanitá, aby byl zajištěn dostatečný a vyvážený přísun živin, vitamínů a minerálů. Nesmí se ani zapomínat na příjem vody (Machová a kol., 2009).

Křivohlavý (2001) uvádí, že posláním potravy je dodat organismu správné množství nezbytných živin. Je žádoucí dodávat toto vše v přiměřeně potřebné a vyvážené míře i v nejchutnější formě a vhodných časových relacích. Nedodrží-li se tyto zásady, může se nesprávná výživa stát zdraví škodlivou, vedoucí ke zdravotním problémům (cukrovka, srdeční a cévní choroby, zubní kaz, onemocnění jater aj.).

Nevhodná skladba výživy a její nadměrná energetická hodnota souvisí u nás především s některými tradičními zvyklostmi v českém stravování, se zásobením trhu novými, globálně rozšířenými výrobky a také s dosud nedostatečným zájmem o volbu vhodné stravy k udržení zdraví. Také nedostatek finančních prostředků vede v některých případech ke konzumaci lacinější, ale méně kvalitní stravy.

Důležitou roli pro zdravou výživu mají především ženy, neboť zpravidla významně ovlivňují skladbu stravy celé rodiny a vytvářejí tak stravovací zvyklosti dětí pro jejich budoucí život, a to správné i nesprávné. Je důležité, aby si děti osvojily správné stravovací návyky, protože tak budou chráněny před zdravotními obtížemi časově blízkými jako je např. zubní kaz a obezita, ale i vzdálenými např. nádorové onemocnění, osteoporóza (Machová a kol., 2009). Křivohlavý (2001) uvádí, že dítě má mít pestrou a plnohodnotnou stravu, která odpovídá kvantitativně i kvalitativně věkovým zvláštnostem dítěte a zásadám správné výživy. Děti oblíbené sladkosti, které pojídají mezi hlavními jídly, a slazené nápoje přivádějí do organismu zbytečný cukr, který je příčinou vzniku zubního kazu a při sedavém stylu života dětí i obezity. U dětí je důležité dodržovat stravovací režim s pěti denními dávkami potravy a dostatečným množstvím tekutin.

U dítěte předškolního a školního věku, které se stravuje ve školní jídelně, je třeba v domácím stravování pamatovat na doplnění některých potravin, které školní jídelna nemůže zajistit v potřebném množství. Je to zejména ovoce a zelenina, polotučné mléko, nízkotučné mléčné výrobky a dostatek tekutin.

4.4 Pracovní návyky a zaměstnání

Životní styl je velice ovlivňován i pracovními návyky. Veliké množství uživatelů azylových domů ztratily zaměstnání a získání zaměstnání považují za spásný bod vedoucí k obratu. V dnešní době má práce hlavně ekonomickou hodnotu a současně vyjadřuje společenský status. Problém nezaměstnanosti je mnohem složitější, než je běžně vnímán. Nezaměstnanost neohrožuje stejnou měrou všechny skupiny lidí. Existují určité okruhy osob, u nichž je ztráta zaměstnání pravděpodobnější a pro které je také těžší nalézt nové místo. Mezi tyto rizikové skupiny patří v našich podmínkách zejména jakkoli zdravotně znevýhodnění občané, mladí lidé, zejména absolventi škol bez praxe, lidé s nízkým vzděláním a malou kvalifikací, lidé v předdůchodovém věku, ženy a příslušníci romského etnika (Matoušek a kol., 2007).

Nejpočetnější skupinu u nás v současné době představují lidé s nízkou kvalifikací nebo bez kvalifikace. Jedná se především o dlouhodobě nezaměstnané. Často jde o mladé obtížně vzdělatelné lidi s malým zájmem o zaměstnání. Specifické charakteristiky jejich rodinného a sociálního života přispívají k jejich vydělování ze společnosti a vedou k vytváření nové třídy deklasovaných, která žije v trvalé závislosti na systému podpor sociálního zabezpečení. Pracovníci s nízkou kvalifikací budou navíc postupně stále více vytlačováni levnějšími a přesnějšími stroji (Matoušek a kol., 2007).

Matoušek (2007) dále uvádí, že zejména u dospívajících a mladých nezaměstnaných hrozí nebezpečí, že nezvládnou situaci přemíry volného času nebo krizi z nemožnosti smysluplné seberealizace a absence pozitivního sebehodnocení a že období, kdy nemají práci, u nich zafixuje způsob života podporující rizikové formy dalšího osobnostního vývoje. Mezi druhy sociálního selhání spojené s nezaměstnaností musíme počítat i sebevražednost, alkoholismus, závislost na drogách, případně patologické hráčství, které mohou být projevem snahy uniknout realitě nebo řešením nudy.

Ztráta zaměstnání je vždy spojena se změnou sociálního statusu, životní úrovně i sociální role nezaměstnaného. Rovněž hrozí nebezpečí jeho sociální izolace či sociálního selhání, přičemž všechny tyto sociální důsledky nezaměstnanosti postihují i sociální okolí nezaměstnaného – tedy jeho rodinu. Pro rodinu nezaměstnaného znamená nová situace stres a zátěž, s níž se musí potýkat. Ta může vést až k vážné rodinné krizi, případně k rozpadu rodiny. Nezaměstnanost mimo jiné narušuje zaběhané stereotypy rodinného života (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012).

4.5 Rodina a rodinné vztahy ovlivňující životní styl

Rodina má dnes nejrůznější podoby. Tradiční podoba matka – otec – dítě/děti je dnes jen jednou z desítek variací rodinného soužití, které se začaly rozšiřovat.

Průcha, Walterová a Mareš (2009) rodinu definují jako nejstarší společenskou instituci. Plní socializační, ekonomické, sexuálně – regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury. V posledním desetiletí se model rodiny, který je historicky flexibilní, významně proměňuje. Zvyšuje se variabilita rodinných typů, zahrnujících nejen rodinu vlastní a úplnou, ale také rodinu neúplnou, nevlastní a náhradní.

Vzhledem k funkcím rodiny v lidském společenství se za nejvýznamnější zdroj vlivů formujících vývoj jedince považuje i rodinné prostředí. Rodinné prostředí působí na základní psychické, tělesné a sociální charakteristiky vývoje jedince od narození až mnohdy do období dospělosti. Ovlivňuje zejména jeho jazykovou a komunikační kompetenci dítěte, jeho kognitivní a emoční vývoj, postoje, předsudky a hodnotové orientace (Průcha, Walterová a Mareš, 2009).

Rozpad rodiny a sociální izolace jedince v životním stylu vede k tomu, že se rozpadá přirozená sociální síť, která má být oporou, pokud se člověk dostane do životní krize. Krize rodinných vztahů může mít za důsledek celkový pád osobnosti. Pokud se rodina rozpadne,

ztrácí se jediný spolehlivý zdroj jistoty a dochází k existenčnímu ohrožení. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012).

Nejčastějším případem osamocení rodiče je rozvedená žena žijící se svým nezletilým dítětem nebo dětmi. Jen v 10 % rodin s jedním rodičem je v čele muž (Matoušek a kol., 2007). Vysoký nárůst počtu osamocených rodičů se stává závažným sociálním problémem. Ekonomické zajištění rodiny, vedení domácnosti a čas věnovaný výchově a péči o děti je pro osamocenou matku velkou zátěží. V některých případech nedokáže naplnit potřeby svých dětí tak dobře, jak by si přála, což může snižovat její sebedůvěru a vést k pocitům beznaděje. Jak uvádí Matoušek a kol. (2007), v literatuře se můžeme setkat s názorem, že nepřítomnost otce v rodině způsobuje výchovné problémy ve větší míře, než je běžné, a následně i zvýšenou delikvenci mládeže vyrůstající v těchto rodinách. Pravděpodobnější však je, že významnější příčinou, než nepřítomnost otce je špatná ekonomická situace uvedených rodin.

Materiální problémy mají častěji osamocení rodiče v případě nízkého sociálního statusu, a to nejen z důvodu nižších příjmů, ale častěji také kvůli většímu počtu dětí a méně odpovědnému životnímu stylu.

Příjem rodiny přímo ovlivňuje kvalitu zabezpečování každodenních potřeb (strava, bydlení, zdravotní péče, vzdělávání aj.) Nevýhodná ekonomická situace rodin omezuje možnosti jejich dětí pro realizaci mimoškolního duševního, kulturního a sportovního rozvoje. Častým problémem je nedobytnost výživného, která ohrožuje uspokojování základních existenčních potřeb neúplných rodin. Ty se ocitají v kritických poměrech, protože soudní řízení se vleče řadu měsíců až let.

Problém netkví jen v materiální oblasti, i hmotná nouze však mívá další sociální dopady, z nichž za nejzávažnější lze považovat sníženou dostupnost vzdělání. Smith uvádí, že chudoba může rodiče přímo ovlivnit kvalitu vzdělání dítěte. Rodič si nemůže dovolit zaplatit knihy, školní výlety nebo doučování, které by mohlo dítěti při studiu pomoci. V důsledku toho se nemusí dítěti podařit získat znalosti a dovednosti potřebné pro přístup k vyššímu vzdělání a získá tak později jen nekvalifikovanou práci. Chudoba je tak spojena s celým řetězcem dalších nevýhod, poškozujících rodiče i děti (Matoušek a kol., 2007).

Značné riziko u osamocených rodičů představuje nezaměstnanost. Případná chudoba se tak nedotkne jen životní situace rodiče, ale může vyvolat i dětskou chudobu. Na trhu práce je osamocení rodič s dítětem (dětmi) pro zaměstnavatele neatraktivní. I přes pracovní – právní opatření, která mají ochránit rodiče po návratu z rodičovské dovolené před ztrátou zaměstnání, se právě oni velmi často ocitají na úřadech práce (Matoušek a kol. str.46).

Zaměstnavatelé je odmítají právě pro to, že pečují o dítě bez pomoci druhého rodiče. Tyto rodiny se následně stávají příjemci sociálních dávek a jejich příjmy se pohybují na hranicích životního minima. V kritických případech tyto rodiny končí v azylových domech pro matky s dětmi, jež však mají značně omezenou kapacitu a pobyt v takovém typu zařízení se časově limitován (Kraus, Poláčková, 2001).

I když jeden z rodičů nemůže plně nahradit péči obou rodičů, neznamená to, že na „láskyplnou péči“ má monopol úplná rodina. Rodiny osamocených rodičů však potřebují větší podporu při plnění svých rodičovských povinností. Tato podpora se poskytuje ve dvou rovinách: finanční, což je oblast sociální politiky a nefinanční, což je sféra sociálních služeb. Tyto sociální služby mají nejenom pomoci osamoceným rodičům překonat mimořádně náročnou nebo krizovou situaci, kterou nemohou nebo neumějí vyřešit, ale především ochránit nezletilé dítě.

4.6 Volnočasové aktivity

Mezi životním stylem a volným časem funguje velice úzká vzájemná závislost (Duffková a kol., 2008).

Šerák (2009) uvádí, že volný čas přináší svobodu, je to doba, kdy člověk žije jen sám pro sebe a může se svobodně realizovat. Prožívání volného času záleží na zaměření a typu osobnosti a na typu výchovy, ať už rodinné, školní nebo mimoškolní, na společenském prostředí, kulturních tradicích apod. Velikou roli hrají vzory chování a žebříček hodnot vytvořených v průběhu života, především v dětství. Mezi další určující faktory patří věk, pohlaví, profese, vzdělání nebo vztah k práci.

Důležitým rozlišením volného času uvádí Pácl (1980) typy volného času, které jsou rozděleny na základě rytmu střídání práce a volného času. Hovoříme o denním volném čase, víkendu a dovolené.

O denním volném čase Pácl (1980) hovoří jako o volném čase běžného pracovního dne. Je pro něj typický menší časový objem a velká míra závislosti na pracovní době. Často bývá naplněn odpočinkovými aktivitami (relaxace po práci) a základními pracemi v domácnosti s každodenní frekvencí (příprava jídla, základní úklid apod.).

Víkend představuje pro většinu pracujících osob delší (dvoudenní) souvislý blok volna, když už je možné se věnovat i časově náročnějším aktivitám jako je např. výlet, pobyt na chatě či

chalupě apod. Nicméně relativně často bývá víkend věnován i činností v domácnosti, na něž nezbyl během pracovního týdne čas.

Jako delší souvislý úsek volna v ročním rytmu práce a volného času označuje Pácl (1980) dovolenou. Dovolena si zachovává všechny základní funkce volného času, tj. relaxaci, zábavu a vzdělávání, vyznačuje se obvykle dočasnou změnou životního stylu, či alespoň některých jeho podmínek, okolností a součástí (Pácl, 1980).

Obdobně jako Pácl uvádí funkce volného času J.Dumazediera, který hovoří o odpočinku (relaxaci) především fyzickém, (sebe) vzdělávání a rozptýlení a zábavu včetně duševní relaxace (Duffková a kol., 2008).

Volnočasové aktivity představují velmi široké spektrum nejrůznějších konkrétních aktivit, které se zejména v poslední době neustále rozrůstá a obohacuje. Nejčastější volnočasové aktivity můžeme rozřadit do aktivit kulturních, sportovních, vzdělávacích, sociálních, veřejných, rekreačních a cestovatelských a aktivity manuální. Specifickým typem činností, které by svojí podstatou spadaly do několika výše uvedených kategorií, jsou hry nejrůznějšího druhu, jejichž obliba v poslední době silně stoupá. V současnosti nejde ani tak o tzv. společenské hry jako spíše o hry počítačové (Duffková a kol., 2008).

Pro většinu obyvatel ČR je dnes charakteristický relativně veliký tlak pracovních i mimopracovních povinností na faktické snižování objemu vlastního volného času. Ještě intenzivnější a rozsáhlejší vliv na volný čas má vykonávání domácích prací nejrůznějšího druhu, jimž se dokáže zcela vyhnout jen málokdo – v zásadě však platí, že čím mladší člověk, tím se domácím pracím věnuje méně. Méně univerzální činností je péče o děti, nicméně v rodinách s dětmi znamená tato oblast další významný zdroj tlaku na zmenšování volného času – a to výrazně častěji pro ženy.

Velice zřejmým trendem u značné části populace je určitý sklon spíše k pasivnějšímu a nenáročnějšímu trávení volného času. Nejvíce je to patrné na dominantě trávení volného času – sledování televize a druhé nejpravidelnější činnosti – četba časopisů a zábavné literatury. Naopak nejmenší frekvenci i nejméně početnou skupinu vyhraněných příznivců má návštěva divadel, koncertů a výstav, studium jazyků a odborné literatury.

Do volného času a jeho využívání stále zřetelněji a významněji intervnují ekonomické faktory, které např. ve značné míře rozhodují o místě a způsobu trávení dovolené a o cestování, ale i o celé řadě dalších volnočasových aktivit.

5 PŘEHLED REALIZOVANÝCH VÝZKUMŮ NA DANÉ TÉMA

Aby mohla být problematika životního stylu matek s dětmi žijící v azylovém domě lépe pochopena, je třeba pozornost zaměřit i na již realizované výzkumy s podobnou tematikou.

Pro potřeby diplomové práce byla provedena rešerše ve vybraných databázích Web of Science, Scopus a Google Scholar. Primární pojmy, které byly vyhledávány v databázích Web of Science, byly: životní styl - Lifestyles, azylový dům – Shelters, a klient -clients. Pro posílení senzitivity rešerše byly pojmy dále rozšířeny o: sociální vyloučení - social exclusion, sociální služby v ČR - social services in the Czech Republic, zdravý životní styl - healthy lifestyle. Na podkladě uvedené rešeršní strategie bylo vyhledáno 123 literárních zdrojů. Po vyhodnocení jejich relevance bylo mezi relevantní výstupy zařazeno 38 textů.

5.1 České výzkumy

Ve většině provedených výzkumů se jednalo o výzkumy, které byly zaměřené na životní styl celé populace, nikoliv životní styl matek s dětmi žijící v azylovém domě.

V České republice byla publikována řada průzkumů životního stylu po roce 1989, jelikož se změnou politického režimu se zvýšila poptávka po tomto typu informací. Průzkumy prováděly a stále provádí agentury zabývající se veřejným míněním, trhem a marketingem, například agentura STEM/MARK či Mediaresearch. Např. v roce 2006 vypracovala agentura STEM/MARK pro Českou lékařskou společnost výzkum zjišťující životní styl a obezitu u české populace 18+. Vzorek činil 2096 respondentů, terénní šetření proběhlo v roce 2005 a respondenti byli vybíráni na základě věku, pohlaví, vzdělání, regionu a velikosti místa bydliště. Metodou sběru dat bylo face-to-face dotazování spojené s měřením výšky, obvodu pasu a vážením. Dotazník obsahoval 4 moduly: jídelní zvyklosti, prevalence obezity a přidružených onemocnění, habituální pohybová aktivita a kvalita života. Jedno ze základních zjištění je, že cca 52 % dospělé populace ČR se na základě BMI pohybuje nad hranicí normální hmotnosti, 35 % spadá do kategorie nadváhy a 17 % spadá do kategorie obezity (Lajka, Čechová, Žáčková, 2009)

V roce 1995 uskutečnily průzkum životního stylu ve spolupráci dvě agentury – reklamní agentura Leo Burnett Advertising a agentura AISA (Duffková, Urban, Dubský 2008). Metodologie tohoto průzkumu byla postavená na respondentově popisu vlastního životního stylu a hodnotové orientace. Vzorek činil 1250 respondentů starších 18 let, reprezentujících naši společnost. Výsledkem průzkumu bylo utvoření devíti základních typů osobností, jednotlivých cílových kategorií, které by měly představovat celou populaci České republiky.

Jednotlivé typy osobností byly utvářeny dle kritéria aktivity / pasivity jako základního životního postoje ve vztahu k sociálnímu statusu. V opakovaném šetření v roce 1997 byla typologie rozšířena na deset typů osobností (Vysekalová, 2012).

Nejrozšířenější šetření s názvem Market&Media&Lifestyle-TGI4 realizuje pravidelně od roku 1996 ve spolupráci s britskou společností BMRB International agentura MEDIAN. Zkratka TGI vyjadřuje Target Group Index. Jedná se o výzkum spotřebního a mediálního chování a životního stylu populace, poskytuje základní informace pro mnoho marketingových kampaní. Šetření je realizováno kontinuálně a zahrnuje 15 000 respondentů v ČR ročně, při sběru dat je využívána metoda face-to-face a samovyplňovacího obsáhlého dotazníku. Ten obsahuje otázky týkající se spotřeby, nákupu, médií, názorů, způsobu života, hodnotového žebříčku atd.

V roce 2009 realizovala agentura Mediaresearch kvantitativní výzkum životního stylu. Sledoval mediální, postojové a spotřební chování české populace. Celkem bylo dotázáno 1458 domácností s 3181 jednotlivci staršími 15ti let. Výsledky výzkumu např. ukazují, že Češi málo sportují a oproti minulým rokům tráví více času na internetu (Tisková zpráva Mediaresearch, 2009)

V roce 2010 byl realizován mezinárodní výzkum v rámci mezinárodního projektu „Health Behaviour in School-aged Children: WHO Collaborative Cross-National study (HBSC).“ Výzkum byl zaměřen na zdraví a životní styl dětí a mládeže. Z tohoto výzkumu je patrné, že z hlediska celkového posouzení zdravotního stavu hodnotí své zdraví pozitivně přibližně 9 z 10 školáků. I přesto je třeba věnovat pozornost zvýšenému výskytu zdravotních obtíží, které mohou u dětí naznačovat existenci stresujícího podnětu v jejich prostředí (školním, rodinném) a podmiňovat rozvoj psychosomatických problémů. Výskyt nadváhy a obezity v dětském věku má vážné zdravotní důsledky v oblasti fyzické (kosterní, svalový, kardiovaskulární systém), psychické i sociální. Nadváhou nebo obezitou trpí přibližně pětina chlapců a desetina dívek. Pravidelná snídaneň je významným prediktorem zdravé výživy dětí. Procento dětí, které pravidelně snídají, klesá s věkem. Zatímco ve věku 11 let pravidelně snídá 69 % chlapců a 61 % dívek, v patnácti je to pouze 46 % chlapců a 42 % dívek. Ovoce je u dětí oblíbenější než zelenina, nicméně denní konzumace obojího s věkem rovněž klesá. Minimálně jednou denně jí ovoce pouze 41,8 % dětí, 31,7 % jí denně zeleninu. Ovoce i zeleninu jedí častěji dívky než chlapci. Minimálně 1krát denně jí sladkosti (bonbony, čokoládu aj.) více než čtvrtina dětí, spotřeba sladkostí každý den je u dívek ve všech věkových skupinách vyšší než u chlapců stejného věku. Colu nebo jiné slazené nápoje pije každý den přibližně čtvrtina chlapců a pětina dívek.

Zkušenosti s kouřením tabáku uvádí více než polovina třináctiletých a tři čtvrtiny patnáctiletých.

Přibližně tři čtvrtiny dětí nedosahují na 60 minut pohybové aktivity každý den v týdnu jako doporučení udávaná Světovou zdravotnickou organizací. Frekvence pravidelně vykonávané pohybové aktivity je u dívek nižší než u chlapců, a to ve všech věkových kategoriích. Většina dětí tráví před televizní obrazovkou více než 2 hodiny denně. Zároveň přibližně sedm z deseti dětí tráví více než dvě hodiny denně u počítače. S rostoucím věkem jsme zaznamenali nárůst času stráveného u počítače, a to jak u chlapců, tak u dívek. Úroveň pohybové aktivity u dívek s rostoucím věkem klesá.

5.2 Zahraněční výzkumy

V Americe bylo ve druhé polovině 20. století zpracováno mnoho studií a analýz, které zjišťovaly hodnoty a postoje v životním stylu. Vznikaly také stratifikační studie s označením VALS. Program VALS byl spuštěn v roce 1978 jako odezva na studii rozvrstvení americké společnosti roku 1960. Stal se marketingovým nástrojem a byl označen za jeden z deseti nejlepších průlomů v průzkumu trhu 80. let 20. století.

Co se týká výzkumu životního stylu „vyšší“ společenské třídy, realizovala koncem 80. let Michèle Lamont studii, která se zaměřovala na francouzskou a americkou vyšší - střední vrstvu, která je ve společnosti od ostatních tříd oddělena a kategorizována symbolickými hranicemi. Chtěla zjistit, čím se vyznačuje vysoký sociální status kultury vyšší - střední třídy. V rámci své studie analyzovala 160 polostrukturovaných rozhovorů s náhodně vybraným vzorkem (z telefonních adresářů čtvrtí středních a vyšších středních tříd, pomocí krátkých telefonátů pak respondenty eliminovala) mužských univerzitních absolventů - profesionálů, manažerů a businessmanů žijících v New Yorku, Paříži, Indianapolis a Clermont - Ferrand, skrze které definuje vyšší střední třídu. Dotazovala se bělochů, protože ti zastávali v zaměstnání většinu výkonných pozic. Pro možnost genderového srovnání dotázala i 15 žen (opět manažerek, businessmerek a profesionálek) z okolí New Yorku, sama ale uznává silný nepoměr mezi skupinami, který znemožňuje jakýkoliv pevný závěr. Respondentů se ptala na jejich profesní dráhu, jak vidí svou sociální identitu, své místo ve společnosti (to zjišťovala otázkami typu - jaké osoby vnímá dotázaný jako „lepší“ a horší než je on sám; jak charakterizuje jednotlivce, se kterým nechce být asociován) a co je dle jejich názoru odděluje od ostatních skupin ve společnosti. Symbolické hranice tedy zkoumala skrze to, jak je vnímají a utvářejí členové vyšší střední třídy. Ve studii dále rozdělila symbolické hranice do 3 typů: morální hranice (kvality typu upřímnost, pracovní

etika, osobní integrita), socioekonomické hranice (sociální pozice určená bohatstvím, mocí či profesními úspěchy) a kulturní hranice (vzdělání, inteligence, zvyky...). Ve výsledcích studie se projevilo sebevědomí zkoumané třídy, kdy „vzdělané elity“ v obou státech zdůrazňovaly své osobní kvality, schopnosti a vlastnosti jako trpělivost, pracovitost, důslednost, úsilí, laskavost a toleranci (Lamont, 1992, s.1-60).

5.3 Komparace českých i zahraničních výzkumů

Při srovnání českých a zahraničních výzkumů na téma životního stylu lze zjistit, že jsou na celém světě určité vzorce podobné. Výzkumy zabývající se životním stylem sledují životní hodnoty respondenta, jeho volnočasové aktivity, občanské a společenské postoje, nákupní a spotřební chování, mediální chování a postoje, život domácnosti, zaměstnání a ideální způsob života.

Během srovnávání výzkumů vyšlo najevo, že největší procento populace v rámci českých výzkumů se velmi málo věnuje pohybovým aktivitám a různým aktivitám sportovním. Většinu svého volného času tráví u počítače. V rámci životního stylu se výzkum v České republice zaměřuje především na stravovací návyky, pohybové aktivity a kvalitu života. Naopak v zahraničí je výzkum životního stylu zaměřován především na osobní kvality a schopnosti, které utvářejí životní styl. Mezi tyto patří především schopnosti jako je pracovitost, vzdělání nebo pracovní etika. Tento fakt české výzkumy neobsahovaly.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM

Výzkumná část se zaměřuje na poznání životního stylu matek s dětmi na azylovém domě v Třebíči. Diplomová práce se zaměřuje na životní hodnoty, volnočasové aktivity, život domácnosti, zaměstnání, ideální způsob života. Rozhovor byl dále zaměřen na získání informací týkající se důvodů, které předcházely vyhledání této pobytové sociální služby, jakým způsobem participantky řešily vzniklou krizovou situaci, s jakými problémy se aktuálně potýkají a jaké jsou jejich vize do budoucna. Součástí výzkumu byly provedeny i rozhovory s rodinnými příslušníky participantek. Byly tak zjištěny informace, v jakých podmínkách participantky vyrůstaly, jak jsou poskytované služby azylového domu vnímány jejich rodinnými příslušníky, jaký životní styl je součástí původní rodiny participantek. Dále byly zjišťovány vzájemné vztahy mezi rodinou a participantkou.

6.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem předkládané práce je porozumět životnímu stylu matek s dětmi žijící na azylovém domě. Jedná se o ženy, které se se svými dětmi ocitly bez přístřeší.

Významnou částí výzkumné akce je plán výzkumu a rozhodnutí, čeho chceme ve výzkumu dosáhnout a z jakých důvodů. (Hendl, 2012, s.143). Na základě poznatků uvedených v teoretické části této práce, byla stanovena výzkumná otázka: **Jaký je životní styl matek s dětmi žijících v azylovém domě?** Ve vztahu s výzkumnou otázkou byly kladeny další otázky ve smyslu, zda chceme něco vysvětlit, popsat nebo něčemu porozumět. Stěžejní snahou výzkumu je prozkoumat, zjistit a popsat do jaké míry je životní styl těchto klientek ovlivněn pobytem v azylovém domě.

Na základě kladených otázek byla následně zvolena příslušná technika shromažďování a následné zpracování získaných dat.

6.2 Aplikovaná metodika

Jak uvádí Veteška (2016) v humanitních a sociálních vědách se dnes uplatňují dva druhy výzkumů, dokonce se mluví o paradigmatech. Jedná se o výzkum kvalitativní a kvantitativní. Oba výzkumy však nejsou v protikladu, nýbrž se vzájemně kombinují a doplňují.

Vzhledem k charakteru výzkumného problému byl k jeho řešení zvolen kvalitativní přístup, který má dle Hendla (2005) přinést nové poznatky a zodpovědět kladené výzkumné otázky.

Kvalitativní metody mohou být použity pro získání nových názorů na jevy, o nichž už něco víme (Strauss a Corbinová, 1999).

Cílem kvalitativního výzkumu je porozumět lidem a událostem v jejich životě. Soustředí se proto na subjektivní svět osob. Nástrojem zkoumání jsou výzkumné metody a potažmo i zkušenosti výzkumníka. Kvalitativní výzkum používá výzkumné metody, které mají ustálené kroky. Hlavním cílem je porozumět člověku – chápat jeho vlastní hlediska (jak on to vidí, chápe, posuzuje atd.). (Veteška, 2016, s.244)

Kvalitativní výzkum je, jak uvádí Hendl (2005) zaměřen na názory, pocity a zkušenosti jedinců. Z těchto důvodů je velice důležitá role výzkumníka, který pracuje s daty, jejichž vyhodnocování se odvíjí především od kvality jeho vlastního porozumění této interpretaci a také od osobního přístupu k získanému materiálu a tématu práce.

V rámci zvoleného přístupu je výzkum realizován formou polostrukturovaného rozhovoru. Předem byla stanovena témata rozhovoru a připraveny k nim příslušné otázky. Tyto podpůrné otázky byly připraveny pro situace, kdy má participantka problém s vyjádřením se k danému tématu.

Do výzkumu byly participantky vybrány záměrně, závěry z tohoto výzkumu tedy nelze zobecnit na širší populaci. Vypovídají pouze o ženách, které byly zahrnuty do výzkumu. Jedná se o zkoumanou cílovou skupinu matky s dětmi pobývající na azylovém domě v Třebíči a také jejich rodinní příslušníci, převážně matky klientek. Tato zkoumaná skupina byla předem seznámena s projektem výzkumu. Jednotlivé participantky byly informovány o pořízení audio nahrávky jednotlivých rozhovorů. Participantky byly ujistěny o zachování anonymity všech oslovených účastníků. Všem participantkám i jejich rodinným příslušníkům byla pro účely provedeného výzkumu změněna jména.

6.3 Metody získávání dat

Jako výzkumná metoda vedoucí k získávání dat byl zvolen individuální rozhovor. Výše uvedená metoda byla zvolena především z důvodu, že umožní získat co největší množství nejpodrobnějších informací, neboť jak uvádí Čermák a Kostíková (2013, s.15) rozhovor představuje dostatečně flexibilní metodu, která dává participantovi možnost volně mluvit o tématu, reflektovat svůj postoj k němu a rozvíjet o něm myšlenky.

Velice důležitou úlohu před samotnou realizací rozhovoru byla příprava jednotlivých otázek. V souladu s Pattonem (Henzl, 2012) byly kladeny otázky:

- otázky demografické a kontextové – týkají se identifikačních charakteristik jedince jako je věk, vzdělání, zaměstnání, plat apod. Odlišují se od znalostních otázek, protože se týkají rutinních záležitostí
- otázky vztahující se ke zkušenostem nebo chování – týkají se aktivit zpovídané osoby. Jejich úkolem je zjistit to, co by vypožadoval tazatel, kdyby byl neustále s osobou a sledoval ji
- otázky vztahující se k názorům – jsou zaměřené na porozumění kognitivním a orientačním procesům jedince. Odpovědi na tyto otázky nám objasňují, co si lidé myslí o světě, jaké jsou jejich cíle, záměry, touhy a hodnoty
- otázky vztahující se k pocitům – jedná se o otázky směřující k poznání citových reakcí lidí na jejich zkušenosti a prožitky. Získáváme při tom přirozené, emotivní odpovědi na to, co se stalo nebo děje
- otázky vztahující se ke znalostem – odpovědi na tyto otázky mají objasnit, co subjekt skutečně zná. Předpokladem je, že jisté věci jsou známé. Nejde tedy o názory nebo pocity, ale o fakta o případě
- otázky vztahující se k vnímání – tyto otázky zjišťují, co dotazovaný viděl nebo slyšel. Odpovědi na ně mají objasnit stimuly, kterým byl dotazovaný vystaven

Přestože je výzkum zaměřen na životní styl matek s dětmi žijící na azylovém domě v Třebíči, během přípravné části týkající se zvolené metody získávání dat, se naskytla možnost provést rozhovor i s rodinnými příslušníky těchto participantek. Jednalo se o matky participantek a v jednom případě i o sestru participantky. V uvedené souvislosti je nutno podotknout, že plánování a realizace jednotlivých rozhovorů s rodinnými příslušníky bylo časově náročné vzhledem k nutnosti cestování do vzdálenějších oblastí v rámci Kraje Vysočina.

Každý rozhovor byl zahájen neformální konverzací, během níž se participantky i jejich rodinní příslušníci seznámili s výzkumníci. Oslovené participantky i jejich rodinní příslušníci byli předem informováni s cílem výzkumu, smyslem výzkumu i s očekáváním. Dále také byli seznámeni se skutečností, že výsledky výzkumu slouží pouze jako součást diplomové práce. Všechny participantky i jejich rodinní příslušníci byli informováni a souhlasili s pořízením audiozáznamu rozhovoru. Nezbytným krokem vedoucí k individuálnímu rozhovoru byl také souhlas s rozhovorem ze strany vybraných

participantek i jejich rodinných příslušníků. Tento souhlas byl od všech participantek i rodinných příslušníků ústně udělen.

Důležitým úkolem bylo rovněž při rozhovoru navodit důvěrnou a bezpečnou atmosféru a otevřít prostor pro následné otázky. Z vyplývajících odpovědí je patrné, že důvěrnou atmosféru se povedlo navodit při každé realizaci rozhovoru. Participantkám byla v průběhu realizace rozhovoru ponechána volnost k vyjádření svých názorů, postojů a pocitů, ale také k vyjádření vlastních názorů. Dle potřeby byly pokládány doplňující otázky, které hlouběji rozvíjely získané informace. U některých participantek byla využita technika parafrázování, prostřednictvím které došlo k ujištění se o správném pochopení obsahu jednotlivých výpovědí.

Rozhovor byl realizován pomocí návodu, kdy byl předem vypracován seznam otázek, které je nutné v rámci rozhovoru probrat. Jak uvádí Henzl ve své publikaci (2012) tento návod má zajistit, že se skutečně dostane na všechna pro tazatele zajímavá témata. Je na tazateli, jakým způsobem a v jakém pořadí získá informace, které osvětlí daný problém. Zůstává mu i volnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace a co nejvýhodněji využít čas určený k rozhovoru. Pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti.

Pro realizaci rozhovoru byly připraveny a následně použity otázky zaměřující se na hlavní okruhy:

- Úvodní informace a otázky týkají se identifikačních charakteristik participantky jako je věk, rodinný stav, vzdělání, zaměstnání, počet dětí
- Otázky týkající se délky pobytu na azylovém domě, důvody vedoucí k tomuto pobytu a předchozí pobyt participantek
- Otázky zaměřené na vzájemný vztahy participantek s rodiči, rodinou, přáteli, kamarády a otcem dětí. Dále také na vzájemné vztahy mezi jednotlivými klientkami azylového domu
- Otázky zaměřené na každodenní participantčiny aktivity
- Stravovací návyky, pitný režim
- Volnočasové aktivity, zájmy, záliby
- Zdravotní stránka participantky a jejich dětí, požívání alkoholu, tabáku a návykových látek
- Finanční stránka
- Plány do budoucna

Jednotlivé rozhovory probíhaly vždy osobně s následnou možností se dle potřeby za účelem doplnění získaných informací dotázat na případné nesrovnalosti nebo na získání podrobnějších informací. Rozhovory byly realizovány v časovém období květen 2020 – leden 2021.

Při volbě prostředí, v němž byly rozhovory uskutečněny, bylo vždy respektováno přání participantek. Rozhovory ve většině případů byly realizovány na azylovém domě, nebo na veřejném prostranství jako je městský park, popř. v kavárně. Čas i místo si participantky určily samy. Ve většině případů byly rozhovory realizovány v dopoledních hodinách, kdy participantky odvedly svoje děti do škol a školek, měly tak dostatek času na realizaci rozhovoru. Rozhovory s rodinnými příslušníky byly realizovány ve třech případech v jejich domácnostech, ve čtvrtém případě byl rozhovor realizován v kavárně. U dvou participantek a jedné matky participantky byly rozhovory realizovány opakovaně. U participantek důvodem vedoucí k opětovnému rozhovoru bylo odstěhování se v průběhu realizovaného výzkumu mimo azylový dům. U matky jedné z participantek došlo v rodině, kde měl být rozhovor realizován, k vyhocené rodinné situaci ze strany druhé dcery dotazované. Z těchto důvodů byl následující rozhovor realizován s odstupem jednoho týdne mimo bydliště dotazované. Průměrná délka jednotlivých rozhovorů byla 75 minut, nejkratší rozhovor trval 60 minut, nejdelší rozhovor 120 minut. Průběh jednotlivých rozhovorů byl zaznamenáván s použitím mobilní aplikace, tyto rozhovory byly následně doslovně přepisovány.

V závěru rozhovoru byl dán participantce prostor pro případné dotazy a také ke sdělení informací, které v průběhu rozhovoru nezazněly. Poté následovala neformální a přátelská konverzace. Participantky také byly dotazovány, zda žádají o zaslání přepsaného rozhovoru. Žádná z participantek neprojevila zájem o přepsaný rozhovor. Byly také informovány, že v případě zájmu se mohou do konce ledna 2021 písemně popř. osobně vyjádřit k doplnění informací. Žádná z těchto participantek této možnosti do konce měsíce února 2021 nevyužila.

Po ukončení každého rozhovoru následovalo zaznamenání osobních poznámek z celkové atmosféry, z pozorování během rozhovoru a shrnutí důležitých detailů jejich životního příběhu.

6.4 Metody zpracování dat

Vzhledem k povaze výzkumného problému byla v této práci získaná data zpracována prostřednictvím metody zakotvené teorie (*grounded theory method*, dále jen GTM), která je jednou z metod využívaných v kvalitativním výzkumu. Jak uvádí Strauss a Corbinová

(1999) zakotvená teorie je teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatím ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů, které se vzájemně doplňují.

Zakotvená teorie vychází z určitého výzkumného problému, který zužuje prostřednictvím výzkumné otázky. Prvním důležitým krokem v provedeném výzkumu bylo tedy stanovení výzkumné otázky. Tato výzkumná otázka je pro výzkumníka začátkem jeho výzkumu a v průběhu výzkumu usnadní zůstat zaměřený na daný předmět. V tomto případě byla stanovena výzkumná otázka: **Jaký je životní styl matek s dětmi žijících v azylovém domě?** Výzkumná otázka v tomto výzkumu byla formulována tak, aby ponechala dostatek volnosti pro pečlivé prozkoumání jevu, zaměřující se na životní styl matek s dětmi žijící na azylovém domě. Výzkumníci tato stanovená výzkumná otázka usnadňovala v průběhu výzkumu realizaci rozhovoru, neboť se často stalo, že bylo participantkami odbíháno od stanoveného tématu. Participantky předávaly výzkumníci informace, které nespádaly do daného výzkumného problému a bylo velice těžké se k danému tématu vracet. K návratu zpět k danému tématu napomohla již zmiňovaná stanovená výzkumná otázka.

Dalším krokem výzkumnice bylo tzv. kódování neboli analýza zjištěných dat, která byla získána především prostřednictvím rozhovoru a pozorování výzkumnice. Jedná se o ústřední proces zakotvené teorie vedoucí k tvorbě teorie ze zjištěných údajů.

Při výzkumu bylo v rámci zakotvené teorie použito otevřené kódování. Výzkumnice v rámci získaných dat hledala pojmy, které souvisejí se zkoumaným jevem. Nejdříve byly výzkumníci jednotlivé rozhovory z audiozáznamů přepsány. Hlavní snahou bylo především zachytit obsah výpovědí. Opakované čtení a poslech umožnily výzkumníci vrátit se zpět do momentu realizace rozhovoru a nacházet nové detaily, které byly při prvním zkušeni opomenuty. Dále byly zkoumány ručně psané komentáře a poznámky, které byly v průběhu rozhovorů pečlivě výzkumníci zaznamenávány. Tyto poznámky mají spíše popisnou (deskriptivní) povahu, které se zaměřovaly na obsah, myšlenky a zkušenosti toho, co participantky sdělovaly a jaké byly dojmy výzkumnice ve vztahu ke sděleným informacím participantek. Tyto komentáře a poznámky byly postupně redukovány do témat zachycující obsah toho, co se objevuje v textu přepsaných rozhovorů. Uvedený postup byl proveden u každého rozhovoru zvlášť.

Získané údaje byly následně rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáním byly zjištěny podobnosti a rozdíly. Došlo tak k označování a následné kategorizaci pojmů pečlivým studiem získaných údajů. Kategorie byly pojmenovány a následně byly v jednotlivých kategoriích vytvořeny subkategorie. Seznam témat byl tvořen

v pořadí, v jakém se témata objevovala v textu. Výsledkem toho bylo vytvořeno celkem sedm kategorií, každá kategorie byla rozdělena celkem do dvaceti pěti subkategorií. Postupně byly jednotlivé kategorie i subkategorie pojmenovány.

Dalším krokem byla analýza dat, která probíhala postupným vyhodnocením jednotlivých kategorií i subkategorií. Úvodem této analýzy bylo představení jednotlivých participantek i jejich rodinných příslušníků, byl uveden jejich věk, počet dětí a dosažené vzdělání. Následně byly postupně analyzované jednotlivé subkategorie s použitím citací participantek. Analýza kategorií i subkategorií byla velice časově náročná. Analýza jedné kategorie a s ní spojené subkategorie vyžadovala v průměru 5 hodin čistého času, který mu výzkumnice věnovala. Pro výzkumné účely bylo získáno celkem 9 rozhovorů. Při realizované analýze bylo tedy i velice důležité, aby se výzkumnice v jednotlivých získaných datech s přesností orientovala. Posledním krokem byla provedena analýza jednotlivých kategorií, která vedla ke stanovenému závěru celého výzkumu.

6.5 Organizace a průběh výzkumu

Tvorba dat probíhala průběžně od měsíce května 2020 do ledna 2021. V první fázi výzkumu byly osobně osloveny pracovnice azylového domu v Třebíči, s žádostí o udělení souhlasu s realizací rozhovoru s klientkami azylového domu. Po udělení ústního souhlasu byly ve druhé fázi osloveny vybrané klientky azylového domu.

Výsledný výzkumný soubor byl sestaven využitím metody záměrného (účelového) výběru prostřednictvím azylového domu. Záměrný výběr se dle Miovskeho (2006, s.135) využívá v situacích, kdy „cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritériem výběru je právě vybraná vlastnost (či projev této vlastnosti) nebo stav (např. příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině).“ V souladu s touto metodou byli cíleně vyhledáni pouze ti jedinci, kteří splňovali stanovená kritéria a byli ochotni se zapojit do výzkumu. Osobně byla oslovena sociální pracovnice azylového domu v Třebíči, která je v přímém kontaktu se všemi klientkami azylového domu. Sociální pracovnice azylového domu výzkumnici v měsíci květnu 2020 doporučila šest klientek azylového domu v Třebíči, které odpovídaly zvoleným kritériím. Sociální pracovnice si vyžádala souhlas uvedených klientek s předáním telefonického kontaktu výzkumnici. V průběhu měsíce května 2020 byly na základě uděleného souhlasu ze strany klientek, předány výzkumnici prostřednictvím sociální pracovnice azylového domu telefonické kontakty na výše uvedených šest matek s dětmi žijící v azylovém domě v Třebíči. Ve velmi krátkém čase byly výzkumnici telefonicky tyto klientky kontaktovány. V měsíci červnu 2020 byly realizovány osobní schůzky s těmito

klientkami, kde jim byly předány veškeré informace týkající se prováděného výzkumu. Původním záměrem bylo získání minimálního počtu šesti klientek azylového domu, tento počet klientek se nepodařilo naplnit. Důvodem byla především neochota vzájemné spolupráce s rodinnými příslušníky, kdy došlo k odmítnutí výzkumníka ze strany těchto členů rodiny. Z poskytnutého souboru s účastí ve výzkumu souhlasily čtyři klientky azylového domu. Dvě klientky nesouhlasily s účastí ve výzkumu především z toho důvodu, že nejsou v kontaktu s rodinou a nebyly ochotné předat kontakt na rodinné příslušníky. Jedna z uvedených klientek, která nesouhlasila s výzkumem dále uvedla, že pobytové sociální služby využívá již dvanáctý měsíc a chystá se přestěhovat do jiného azylového domu na území ČR, z těchto důvodů by nebyla schopna vzájemné spolupráce při realizaci výzkumu. Při osobní schůzce byly od čtyř participantek, které souhlasily s účastí ve výzkumu, získány telefonické kontakty na rodinné příslušníky. Každá z participantek předala kontakty na svoje matky a dvě z participantek na svoje sestry. Uvedení rodinní příslušníci byli v průběhu měsíce července a srpna 2020 telefonicky kontaktováni, následně byla realizována osobní schůzka s těmito rodinnými příslušníky. Při osobní schůzce byly opět rodinní příslušníci informováni o celém výzkumu, z oslovených nesouhlasila sestra jedné z participantek, ostatní se ochotně do výzkumu zapojily. Participantky a jejich rodinní příslušníci byli v rámci ochrany osobních údajů pro účely výzkumu postupně označeny písmeny A až D. Jednotlivé rozhovory byly následně realizovány během měsíců června 2020 – ledna 2021. U dvou participantek a jedné matky participantky byly rozhovory realizovány opakovaně. S participantkou B byl rozhovor uskutečněn během dvou setkání s odstupem času 2 měsíců, neboť po prvním uskutečněném rozhovoru se klientka odstěhovala z azylového domu k rodičům. V říjnu 2020 byl tedy realizován druhý rozhovor s touto participantkou, která poukázala na rozdílnosti přinášející bydlení na azylovém domě a bydlení u rodičů, především vztahující se k jejímu životnímu stylu. Taktéž s matkou participantky C byl rozhovor uskutečněn během dvou setkání s odstupem jednoho týdne. První rozhovor s výše uvedenou matkou participantky byl realizován v domácnosti matky, v této chvíli došlo k vyhocení situace ohledně vzájemného soužití. Rozhovor byl tedy na žádost matky participantky ukončen. Další rozhovor byl realizován o týden později v jiném prostředí. Poslední rozhovor byl realizován s participantkou D v měsíci lednu 2021.

Z uvedeného popisu hledání vhodných respondentek je zřejmé, že získávání participantek a jejich rodinných příslušníků a následná realizace rozhovorů bylo časově náročné. Proces získávání respondentek a realizace rozhovorů byl ukončen v měsíci lednu 2021.

6.6 Limity výzkumu a etické aspekty

S ohledem na osobní povahu výzkumného šetření bylo nutno pečlivě zvážit veškeré etické aspekty. Všechny participantky i jejich rodinní příslušníci byli seznámeni s cíli a smyslem výzkumu, s metodami jeho realizace, způsobu zpracování, uchování a zveřejnění získaných dat. Byli ujištěni o zachování anonymity a ochraně osobních údajů. Všem participantkám i jejich rodinám byla změněna jména. V rámci ochrany osobních údajů byly pro účely výzkumu jednotlivé participantky označeny písmeny A - D. Nezbytným krokem vedoucí k individuálnímu rozhovoru byl také souhlas ze strany dotazovaných s rozhovorem i s pořízením audiozáznamu rozhovoru. Souhlasy byly uděleny od všech dotazovaných ústní cestou a nahrány na audiozáznam. Všechny dotazované vyjádřily ústní souhlas i s pořízením audiozáznamů z jednotlivých rozhovorů a s následným použitím doslovných citací, které byly přepisovány pro účely analýzy dat. Participantky i jejich rodinní příslušníci byli ujištěni, že veškeré získané informace a výsledky slouží pouze pro účely diplomové práce. Každá z dotazovaných měla právo odmítnout odpověď na jakoukoli otázku, které byly dotazovanou subjektivně vnímány jako příliš zraňující, nepříjemné nebo citlivé.

Před započítáním analýzy dat byla všem dotazovaným nabídnuta možnost zaslání přepsaných rozhovorů. Žádná z participantek ani jejich rodinných příslušníků neprojeví zájem o přepsaný rozhovor. Všem dotazovaným byla ponechána možnost doplnit nebo upřesnit jednotlivé informace do konce měsíce ledna 2021. Této možnosti žádná z dotazovaných taktéž nevyužila.

Do výzkumu byly participantky vybrány záměrně, závěry z tohoto výzkumu tedy nelze zobecnit na širší populaci. Vypovídají pouze o ženách, které byly zahrnuty do výzkumu. Jedná se o zkoumanou cílovou skupinou matky s dětmi pobývajících na azylovém domě v Třebíči a také jejich rodinní příslušníci, převážně matky participantek.

6.7 Charakteristika zkoumané populace a popis vzorku

Celkem bylo pro výzkumné účely osloveno dvanáct jedinců - šest klientek azylového domu, čtyři matky těchto klientek a dvě sestry těchto klientek. Pozitivním výběrem bylo pro účely získáno devět jedinců. Jedná se o čtyři klientky azylového domu, jejich matky a jednu sestru. Snahou výzkumnice bylo zajistit, aby výzkumný vzorek vhodně reprezentoval zkoumaný jev.

Při výběru zkoumaného souboru byla stanovena následující kritéria:

- být klientkou využívající sociální službu na azylovém domě v Třebíči

- být matkou alespoň jednoho dítěte se kterým žije ve společné domácnosti
- být nakloněna vzájemné spolupráci
- být v kontaktu s rodinou, která bude ochotna realizovat s výzkumníci rozhovor na uvedené téma

Zvolené strategie získání výzkumného souboru lze charakterizovat jako tzv. pozitivní výběr, neboť zahrnují předpoklad, že jednotlivé respondentky byly ochotny spolupráce a otevřít se tak novému zkoumání.

Všechny participantky byly při oslovení a během osobního setkání seznámeny s cíli a smyslem výzkumu. Byly ujistěny o zachování anonymity a o ochraně osobních údajů. Všem participantkám i jejich rodinným příslušníkům byla změněna jména. Pro výzkumné účely byly jednotlivé participantky označovány písmeny A – D. Od všech respondentek i rodinných příslušníků byl ústně udělen souhlas s realizací rozhovorů a využití veškerých získaných dat v rámci výzkumného šetření.

Každá z respondentek měla právo odmítnout poskytnutí odpovědi na otázky, které by byly respondentkou vnímány jako citlivé nebo jakkoli pro respondentky nepříjemné.

Rozhovor byl uskutečněn se čtyřmi klientkami azylového domu ve věku od 21 do 37 let s délkou pobytu na azylovém domě od 6-ti měsíců do 10-ti měsíců. Jedna z participantek využívá pobytové sociální služby již ve čtvrtém azylovém domě, jedna z participantek se v průběhu realizace výzkumu přestěhovala po 10-ti měsíčním pobytu na azylovém domě k rodičům, zbylé dvě participantky využívají pobytové sociální služby poprvé. V průběhu realizace rozhovorů bylo zjištěno, že uvedená sestra participantky nyní 3 měsíce žije s partnerem v pronajatém domě. Před tímto bydlela 11 měsíců na azylovém domě v Třebíči. S ochotou se s výzkumníci podělila o srovnání jednotlivých faktorů ovlivňující životní styl při pobytu na azylovém domě a při pobytu ve standartním bydlení.

Veškeré získané údaje mají svoje opodstatnění. Mimo údaje získané od participantek mají svoji důležitost i údaje získané od rodinných příslušníků. Tyto jsou důležité především z hlediska vnímání vzájemného vztahu, také poukazují na rodinné podmínky, fungování jejich primární rodiny, na životní styl v těchto rodinách. Poukazují na prostředí, ve kterém participantky trávily svoje dětství. Cílem výzkumu je mimo jiné i zjistit z jakých rodin participantky na azylový dům přicházejí, zda byly v rodině nějaké vážnější sociální problémy, jaký byl a je životní styl v těchto rodinách a zda se odlišuje od životního stylu jejich dcer, které žijí se svými dětmi na AD.

Pro přiblížení jednotlivých participantek následuje jejich popis založený na základě pozorování během realizovaného rozhovoru a shrnutí důležitých údajů o jejich životě a životním stylu.

Slečna Anna

První dotazovanou participantkou je slečna Anna, která má 27 let. Pro náš výzkum byla označena jako participantka A. Anna je svobodná a má celkem 3 děti. Dvě dcery ve věku 9 a 7 let a jednoho syna ve věku 4 roky. Všechny děti žijí společně se svojí matkou na azylovém domě v Třebíči. Slečna Anna je vyučena v oboru prodavačka. Slečna Anna má velmi pěkné vztahy se svými rodiči i sourozenci. Všichni bydlí v jednom městě a společně se pravidelně navštěvují. Ve svém dětství se s rodinou často stěhovali z důvodu pracovního vytížení otce. Z těchto důvodů neudrhuje žádné kamarádské kontakty z dětství. Slečna Anna se nevěnuje žádným zájmům nebo koníčkům. Nevede k tomu ani své děti. Mezi její volnočasové aktivity patří především návštěvy u svých rodičů a sourozenců. Slečna Anna pobývá převážně v azylových domech, AD v Třebíči je její čtvrtý azylovým dům, ve kterém využívá pobytových sociálních služeb. Slečna Anna má celkem 3 sourozence. Rozhovoru v rámci výzkumu byla nakloněna sestra slečny Anny, slečna Alena.

Slečna Alena byla pro náš výzkum označena jako A1. Alena je svobodná, její věk je 31 let, má celkem 4 děti ve věku 11,10,8 let a 2 roky. Slečna Alena bydlela 11 měsíců na azylovém domě také v Třebíči, v době rozhovoru bydlela již tři měsíce společně s přítelem v pronajatém domečku. Slečna Alena vystudovala Střední hotelovou školu s maturitou, obor kuchař - cukrář. Velmi ráda vaří a peče. Při pobytu na azylovém domě vypomáhala pracovnícím azylového domu s realizací kurzu vaření, který byl určen pro klientky AD. Po ukončení rodičovské dovolené by se ráda vaření a pečení věnovala profesně.

V rámci případové studie byla další oslovenou matka slečny Anny, paní Amálie (pro výzkumné účely označena jako A2). Paní Amálie má 54 let a žije společně se svým manželem na ubytovně v Třebíči. Ona ani manžel nikde nepracují, žijí ze sociálních dávek, manžel má zdravotní problémy zřejmě z pracovních důvodů (pracoval celý život jako zedník). Paní Amálie pracovala spoustu let jako prodavačka, následně oba přišli o práci a zůstali na sociálních dávkách. S dcerou, která žije na azylovém domě jsou v každodenním kontaktu. Paní Amálie velmi ráda vaří, peče a společně s manželem se věnují nenáročným turistice po okolí.

Slečna Barbora

Druhou dotazovanou je slečna Barbora ve věku 21 let, která je pro účely výzkumu označena jako participantka B. Slečna Barbora je svobodná, samoživitelka a má celkem dvě děti ve věku 1,5 roku a 2 měsíce. Děti bydlí společně s matkou na azylovém domě. S Barborou byl rozhovor realizován v červnu 2020, kdy pobývala na azylovém domě a následně v říjnu 2020, kdy se Barbora přestěhovala i s dětmi k rodičům, kde mají svoji bytovou jednotku. Slečna Barbora vystudovala Střední školu stavební, zaměření architektura a designe. Nemá žádného sourozence. Slečna Barbora ihned po absolvování střední školy odešla od svých rodičů a s přítelem si pronajali byt. Na přání přítele se slečna Barbora přestala stýkat s rodiči. Přítel slečny Barbory byl závislý na návykových látkách, byl opakovaně léčen. V průběhu společného soužití se slečna Barbora stala obětí domácího násilí, které na ni páchal její přítel. S pomocí sociálních pracovníků odboru sociálně právní ochrany dětí byl slečně Barboře umožněn pobyt na azylovém domě. Její velikou zálibou jsou ruční práce a práce na zahradě. S rodiči obnovila svoje styky až po odstěhování se na azylový dům. Tři měsíce po realizovaném rozhovoru se slečna Barbora odstěhovala i s dětmi k rodičům, její bývalý přítel je opět na léčení. Společně se nestýkají a nyní slečna Barbora čeká na soudní řízení ve věci stanovení výživného na svoje děti a také na určení otcovství, neboť otec jejich dětí nesouhlasí s otcovstvím.

V rámci výzkumu byla oslovena i matka slečny Barbory, paní Blanka, která je ve věku 62 let. Paní Blanka žije společně se svým manželem v menší rodinné vilce na vesnici, která se nachází poblíž města Třebíč. Paní Blanka pracuje v nemocnici jako pomocná síla u rozvozu stravy. Paní Blanka byla pro náš výzkum označena jako B1. Slečna Barbora je její jediné dítě, která se paní Blance narodila až v pozdějším věku. Ze zdravotních důvodů jiné děti paní Blanka neměla. Paní Blanka velice těžce nesla odchod svojí dcery z domu. Po zjištění, že dcera bydlí na azylovém domě, neváhala kontaktovat pracovníce AD a požádala o setkání se svojí dcerou. Je pro dceru velikou oporou.

Paní Cecílie

Paní Cecílie je třetí dotazovanou participantkou, pro účely výzkumu označena jako participantka C. Paní Cecílie má 37 let, je rozvedená a její dosažené vzdělání je základní. Paní Cecílie má dceru Martinu ve věku 3 roky a také z předcházejícího vztahu plnoletého syna, se kterým se nestýká, neboť byl ve svém dětském věku svěřen do pěstounské péče. Na azylovém domě žije paní Cecílie sama s dcerou. Paní Cecílie má přítele, který byl ve výkonu trestu z důvodu neplacení výživného na svoje tři děti. Nyní bydlí na azylovém domě pro

muže. Paní Cecílie má jednu sestru, která odmítla pro účely výzkumu poskytnout rozhovor. Paní Cecílie se se svým přítelem stýká a plánují společnou budoucnost. Svůj volný čas věnuje především dceři a kratším procházkám po okolí.

Rozhovor v rámci výzkumu poskytla matka paní Cecílie, které je 63 let, je vdaná a žije společně s manželem v pronajatém bytě. V tomto bytě žije i jejich druhá dcera s rodinou, nikdo z výše uvedených nepracuje. Všichni žijí ze sociálních dávek. Situace v rodině je velice psychicky napjatá, neboť v bytě o vel. 2+1 žije celkem 6 osob. V rodině se často požívá alkohol a velmi kouří.

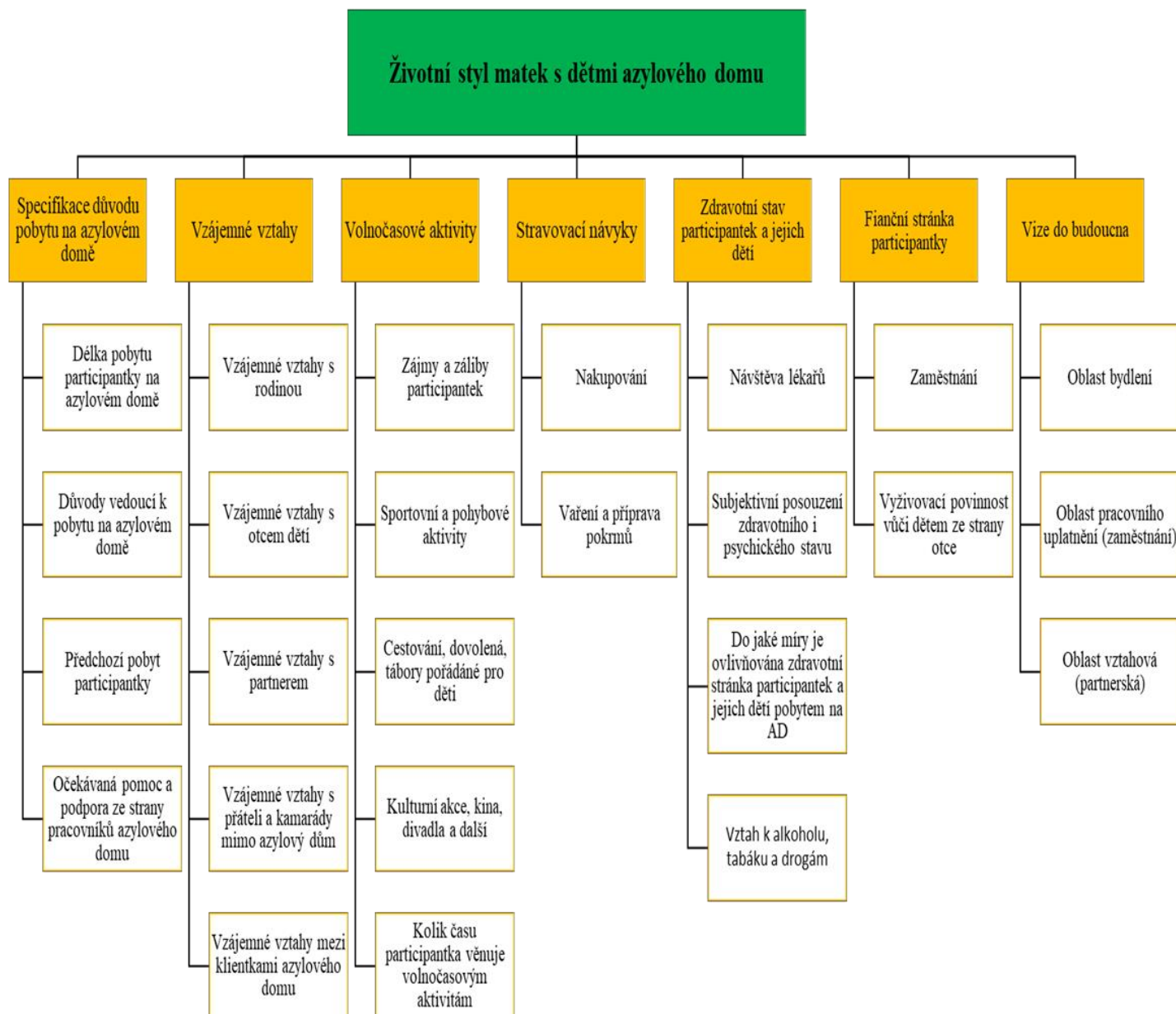
Slečna Dita

Poslední oslovenou participantkou je slečna Dita, která je svobodná a její věk je 23 let. Slečna Dita je pro výzkumné účely označena jako participantka D, má celkem 3 děti ve věku 3,5 roku a dvojčata ve věku 1,5 roku. Všechny děti žijí s matkou na azylovém domě. Slečna Dita má základní vzdělání a má celkem 4 sourozence. Z důvodu záškoláctví a páchání trestné činnosti byla slečna Dita několik měsíců umístěna ve výchovném ústavu. Zde se seznámila se svým přítelem, se kterým velmi brzy otěhotněla. Následně si společně pronajali byt, který z finančních důvodů byli nuceni opustit. Slečna Dita bydlela chvíli i s dětmi u svých rodičů, její přítel se odstěhoval do 200 km vzdáleného města ke svým rodičům. Slečna Dita plánuje společné bydlení se svým přítelem, který se pro rodinu snaží najít vhodné bydlení. Překážkou ke standartnímu bydlení jsou především finance, neboť její přítel nepracuje a žije společně se svými rodiči na sociálních dávkách.

Pro náš výzkum byla rozhovoru nakloněna matka slečny Dity, paní Dana ve věku 46 let (pro výzkum označena jako D1). Paní Dana má 5 dětí. Společně v jedné domácnosti bydlí paní Dana, její manžel, jejich 4 děti a dvě z uvedených dětí zde žijí i s partnery. Všichni bydlí v pronajatém bytě o velikosti 2+1. Paní Dana má základní vzdělání, ona, její manžel i její děti jsou nezaměstnaní a pobírají sociální dávky. Paní Dana se se svojí dcerou často stýká. V rodině se nikdo nevěnuje žádným zálibám nebo zájmovým aktivitám. Paní Dana se stará o celou rodinu, pro všechny vaří, obstarává nákupy a vyřizuje vše potřebné na úřadech. Žádné z jejich dětí se neplánuje finančně podílet na chodu domácnosti např. zaměstnáním.

7 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Jak již bylo v této diplomové práci uvedeno, v rámci zakotvené teorie bylo použito otevřené kódování. Jednotlivé rozhovory byly pro tento výzkum kódovány a kategorizovány. Kategorie byly pojmenovány a následně byly v jednotlivých kategoriích vytvořeny subkategorie. Bylo vytvořeno celkem sedm kategorií a dvacet pět subkategorií.

Obrázek 1 Kategorie a subkategorie

7.1 Analýza a interpretace dat

Následující kapitola se věnuje analýze a interpretaci získaných dat.

1. Specifikace důvodu pobytu na azylovém domě

Subkategorie: Délka pobytu participantek na azylovém domě

Do výzkumu byl zahrnut Azylový dům pro rodiče s dětmi a ženy v Třebíči. V tomto azylovém domě je ubytování zajištěno v několika bytových jednotkách. Každá z participantek užívá svoji plně vybavenou bytovou jednotku.

Okruh participantek tvořily dva vzorky. První z nich byly matky s dětmi žijící na azylovém domě v Třebíči, které v době realizace výzkumu pobývaly na azylovém domě minimálně 6 měsíců. Výzkumnice se snažila, aby se jednalo o ženy různého věku s různě starými dětmi. Věkové rozmezí těchto participantek je 27 – 37 let. Druhý vzorek tvořily rodinní příslušníci těchto participantek. Jednalo se o matky a jednu sestru uvedených participantek. V průběhu realizovaného rozhovoru se sestrou participantky A bylo zjištěno, že i ona využívala v dřívějším období pobytových sociálních služeb azylového domu. Druhý vzorek byl zvolen záměrně z důvodu zjištění, v jakém rodinném i sociální prostředí participantky v dětství vyrůstaly, jaké jsou vzájemné vztahy mezi participantkami a rodinou a také z důvodu zjištění životního stylu těchto oslovených rodin.

Jak již bylo zmíněno, participantky bydlí na azylovém domě různou dobu. Nejkratší dobu, tedy 6 měsíců v tomto AD žije pouze jedna participantka. Pobyt na azylovém domě ji vyhovuje, neboť je to její čtvrtý azylový dům, ve kterém využívá pobytové služby. *A: bydlím na azylovém domě 6 měsíců a tento azylový dům je už čtvrtý, ve kterém bydlím.* Participantka se nebrání dalšímu pobytu na azylovém domě i v budoucnosti. Ostatní participantky využívaly pobytovou sociální službu AD poprvé. Jedna z dotazovaných participantek využívá pobytové sociální služby azylového domu prozatím 7 měsíců. 10 měsíců tráví na azylovém domě dvě z dotazovaných participantek. Nejdéle pobyt na azylovém domě využívala participantka A1. Tato se po 11-ti měsíčním pobytu odstěhovala z azylového domu do nájemních prostor rodinného domu.

Na azylovém domě tyto participantky bydlí společně se svými dětmi. Jedna z participantek uvedla, že má ještě jedno dítě, které s matkou nebydlí na azylovém domě. *C: mám ještě syna, kterej se mnou nebydlí, je někde v pěstounské péči.* Na participantce bylo patrné, že ji nikterak netrápí, svěření syna do pěstounské péče. Žije pouze svojí dcerou, o syna

neprojevuje zájem. Důvod vedoucí ke svěření syna do pěstounské péče uvádí především svoje mládí a neschopnost se o syna postarat.

Subkategorie: Důvody vedoucí k pobytu na azylovém domě

Životní příběhy jednotlivých respondentek jsou různé, přesto se tyto participantky shodly na důvodu vedoucí k pobytu na AD. Jedna participantka uvedla, že důvodem vedoucí k pobytu v AD byly problémy s partnerem, který byl závislý na návykových látkách a následné domácí násilí. **B:** „*když jsme se s přítelem seznámili, mým rodičům se to moc nelíbilo. On totiž byl na léčení, byl závislý na drogách a z toho také psychicky nemocný. Dostával invalidní důchod, já jsem s ním otěhotněla a rodiče mi řekli, že mi pomůžou, ale přítele doma nechtějí. Tak jsme si s přítelem našli byt a já jsem odešla od rodičů. Jenomže jsme neměli peníze a nakonec, když se malý narodil, tak jsme měli možnost jít do azylového domu. Jenomže přítel zase začal brát drogy, a nakonec jsem s ním otěhotněla podruhé, on mi nevěřil, že je to jeho, zbil mě a pracovnice na azylovém domě mě moc pomohly a přítel musel azylový dům hned opustit.*“ Matka této participantky uvedla, jaké měla obavy o svoji jedinou dceru, která se rozhodla jako velmi mladá odejít od rodičů z důvodu zaslepenosti, mládí a lásky ke svému příteli. Matka se obávala domácího násilí, které by mohlo být páčáno na její dceři a které se následně potvrdilo. Snažila se s pomocí svého manžela alespoň vyřešit dceřiny dluhy, o kterém se náhodně dozvěděla od své dcery. „*Kristýnka nám potom řekla, že nemají na nájem a že mají dluh, a že se budou stěhovat na azylový dům. Dluh jsme s manželem nakonec uhradili. Když jsem zjistila, že je Kristýnka na azylovém domě, jela jsem za sociální pracovníci a řekla jsem ji, že mám obavy o Kristýnku a malého, že s námi Kristýnka nesmí komunikovat. Nechtěla jsem, abychom nějak Kristýnku násilím dostali od jejího přítele, ona byla strašně zamilovaná a asi ji vůbec nenapadlo, že se moc trápíme. No a nakonec víte sama, že ten její opět začal brát drogy, potom Kristýnku zbil, z azylového domu ho vyhodili, Kristýnka opět otěhotněla, ho zavřeli do léčení a zbytek už víte.*“ Na této rodině bylo viditelné, jak si všichni prošli velice těžkou životní zkouškou. Pro nikoho to nebyly lehké časy, ale jsou šťastni, že se vše v dobré obrátilo, rodiče s participantkou k sobě opět našli cestu a věří v lepší budoucnost. U dvou participantek bylo důvodem pobytu v AD předcházejí bydlení v nevyhovujících, převážně hygienických podmínkách. Obě shodně uvádějí, že u nich došlo k rozchodu s partnerem a neměly jinou možnost bydlení, než výše uvedené bydlení v nevyhovujících podmínkách. **A:** *Neplatili jsme nájem, tak jsme nakonec šli všichni bydlet na ubytovnu v Jihlavě. To nás ale nechtěla nechat sociálka, a nakonec nám domluvila azylový dům poblíž Jihlavy. Přítel se se mnou rozešel, a tak jsem se do azyláku*

nastěhovala sama s holkama. Zde jsem byla rok, potom jsem šla na 3 měsíce do Přílohan do azylového domu, potom na další azylový dům do Polné a čekala jsem, až nás zase vezmou v Třebíči. Tady se mi líbí nejvíc. Mám v Třebíči na ubytovně i sestru s rodinou, druhá sestra je také na azylovém domě v Třebíči, a tak jsme pohromadě. Teď se sem z Jihlavy bude stěhovat i brácha s rodinou.“ „My jsme se museli s přítelem rozejít a já se s dětmi nastěhovat do azyláku, jinak bych přišla o děti, protože by nemohly bydlet v takových hrozných podmínkách jako jsme bydleli. Ale s přítelem jsme se každý den navštěvovali a byli jsme pořád spolu. Na azyláku nám slibili, že jak bude volné místo pro tak početnou rodinu, nastěhuje se přítel za námi na azylák.“ Na participantce byla viditelná spokojenost s pobytem v azylových domech. Jednotlivé azylové domy v průběhu rozhovoru také hodnotila a uvedla, do kterých azylových domů by se ještě někdy v budoucnu chtěla vrátit. Partnera ve výkonu trestu v době vyhledání AD měla jedna participantka. **C:** *přítel šel do vězení, měl dluhy na alimentech a já neměla kde bydlet, tak azylák byla záchrana.* „Všechny participantky uvedly, že využití pobytových sociálních služeb AD bylo na základě podnětu ze strany sociální pracovnice odboru sociálně právní ochrany dětí. **C:** „No, protože by mě jinak sociálka vzala i Martínku, mám ještě kluka, ale to jsem byla ještě hodně mladá a neuměla jsem se o kluka postarat, a tak šel asi do pěstounské péče. Ani nevím kde je, už bude dospělej. S klukem se nestýkám, vůbec nevím kde je.“ **D:** „Jsem zde skoro 10 měsíců a pomohla mě sociálka.“ Některé participantky vnímají pobyt na azylovém domě jako záchranu před odejmutím jejich dětí sociálním odborem do ústavní výchovy.

Ke shodě u participantek také došlo v tvrzení, že se bez střechy nad hlavou ocitly z důvodu neschopnosti platit nájem a vzniku dlužných částek. Tyto dluhy jim vznikly především z důvodu nízkých příjmů, žádná z respondentek ani jejich partneři nepracovali. Všichni žili pouze ze sociálních dávek, které nepostačovaly na úhradu někdy i vysokých nákladů spojených s bydlením.

Subkategorie: Předchozí pobyt participantek

I životní cesty participantek vedoucí do azylového domu se od sebe liší. Před příchodem na azylový dům některé z nich vystřídalý podnájem, ubytovny, jedna z participantek využívá pobytu na azylovém domě opakovaně. **A:** „bydlíme tak různě. Prvně jsme s přítelem bydleli v Jihlavě, tam jsme bydleli v pronajatém bytě, ale přítel nepracoval, neměli jsme žádné peníze, jen rodičák a přídavky na děcka. Jo a vlastně ještě hmotnou nouzi.“ „Bydleli jsme v domě, byla to hrozná ružna. To jsem měla strach kdy nám spadnou zdi, vypadnou okna a tak. Sociálka nám pomohla a dostali jsme se na azylák. Teda jen já a děti, pro přítele tam

nebylo místo, a tak ten šel bydlet na ubytovnu kousek od azyláku.“ **C:** „nejdřív jsem bydlela s přítelem na ubytovně, jenomže ho zavřeli pro neplacení alimentů a já neměla na placení ubytovny, a tak jsem se odstěhovala k mojí mamce, ale tam už bydlí ségra s rodinou a tam už jsme se všichni nevlazli. A sociálka s tím měla problém, tak jsem si musela najít nějaký jiný bydlení, jinak by mě Martínku vzali.“

U jedné participantky byla tato cesta protkána drogovou závislostí, u druhé domácí násilí ze strany partnera. Tyto skutečnosti vedly k finančním problémům a k postupné ztrátě bydlení. Odbor sociálně právní ochrany dětí participantce pomohl vyřídit možnost využití pobytu na azylovém domě. Zde první měsíce bydlela společně se svým přítelem i jejich synem. Přítel začal být opět závislý na návykových látkách a následně z důvodu páchání domácího násilí na participantce, byl z azylového domu vyhoštěn. Sama participantka přiznává že se velice zamilovala do přítele a odešla z domova i přes nesouhlas svých rodičů. **B:** „...byla jsem mladá, zamilovaná a myslela jsem si, že mi naši pořád jen něco zakazují, nechcou mě nechat žít podle sebe a tak jsem se sbalila a šla jsem s přítelem bydlet. Mamka mi říkala, že přítel se z té závislosti nikdy nedostane, já ji to nevěřila, teď to mám. Ale na to musím přijít sama a taky už chápu jaký o mě měla strach, teď když mám Martínka a on by odešel stejně jako já, zbláznila bych se. Chudák mamka.“

Také přechodné bydlení u svých rodičů jedné z participantek nebylo jednoduché. Jednu bytovou jednu obývalo společně osm osob. Často docházelo v rodině k vyhroceným situacím, konfliktům a různým psychickým problémům participantky. Společné bydlení nebylo možné a bylo požádáno prostřednictvím sociálně právní ochrany dětí o možnost využití pobytové služby azylového domu. **D:** „Prvně u mých rodičů v Třebíči, potom s přítelem v pronajatém bytě, ale neměli jsme na nájem, nějak jsme to všechno nezvládali, a nakonec se přítel odstěhoval k jeho rodičům a tam řešili bydlení pro nás pro všechny a mě sociálka nabídla, že se můžu nastěhovat s děckama na azylák. Nás už by u našich bydlelo moc. Naši bydlí v bytě 2+1 a já mám ještě 4 bráchy, dva už mají přítelkyně a jsou u našich a dva ještě chodí do školy a k tomu matka i otec, to už je moc lidí.“ Tuto možnost bydlení svojí dcery si velice chválila i matka participantky, u které participantka pobývala na přechodnou dobu. „Holka to má super na azyláku, říkala nám, jak to tam má hezký a jak se o ni pěkně starají. Jen škoda, že tam nemůže být pořád, je taková spokojená, když k nám přijde a už ji tolik není smutno po tom jejím. (paní myslí přítele). To víte, u nás se sem všichni nevlazeme, a ona to tam má fakt dobrý.“ Lze se domnívat, že se u sestry participantky, která společně se svojí rodinou a rodiči obývala již zmiňovanou bytovou jednotku, objevilo závistivé chování vůči svojí sestře a volbě pobytu na azylovém domě. Sama sestra

participantky nemá snahu řešit svoji bytovou situaci a vůči výzkumu i výzkumnici zaujala nepřátelský postoj, který vedl i ke zmaření prvního rozhovoru s matkou participantky. O sestře (participantky D) hovořila s opovržením a s nechutí. Byla znepokojená postojem své matky, která chválila pobyt participantky D na azylovém domě.

Subkategorie: Očekávaná pomoc a podpora ze strany pracovníků azylového domu

Participantky neměly přesnější představu o pobytu na azylovém domě. Všechny participantky se shodly, že byly velice vděčné za možnost využití tohoto bydlení. Azylový dům nabízí pro své klientky spoustu kurzů a programů, které převážná část participantek využila. Pouze jedna z participantek odmítla nabízené aktivity a to především z důvodu svojí pohodlnosti. **A:** „*ale mě se moc nechce. Tam musíte dodržovat v kolik hodin máte přijít a na jak dlouho to je, a to bych si musela hlídat čas a nemohla bych si ten den udělat podle sebe.*“ Participantka má ráda volnost a nerada si plánuje čas. Různé nabízené aktivity a kurzy považuje za narušení její volnosti, neboť by si musela časově přizpůsobit svůj denní režim zmiňovaným aktivitám. „*Když chci udělat to nebo ono a když prostě nechci, tak nechci. Když jsem byla malá, musela jsem pořád poslouchat naše a dělat co řeknou a já to tak nechci, takže teď když si můžu rozhodnout, dělám si všechno podle sebe.*“ Ostatní participantky se k nabízeným aktivitám postavily se zaujetím. **A1** „*Já jsem se přihlásila do kurzu na počítače, a také na kurz komunikace s dětmi a starání se o děti. I když už mám děti velké, chtěla jsem se dozvědět něco o pubertě, až to k nám přijde. A taky jsem se dozvěděla o různých nemocech a co třeba dělat, když se dítě stane nějaký úraz nebo onemocní. Bylo to zajímavé. Teď když už tam nebydlím, tak se do takových kurzů nedostanu, nebo jsou placené.*“

Pracovnice azylového domu participantkám pomáhají i při vyřizování různých záležitostí na úřadech nebo při prohlubování rodinných vztahů. Tuto pomoc participantky vnímají jako velice potřebnou, neboť samy se v jednotlivých úředních záležitostech neorientují. **B:** „*...pomohli mi i v tom, že jsem se zase s mamkou a tatínkem viděla a začali jsme spolu mluvit. Taky si začali brát Martinka na prázdniny, a dokonce už k nim jezdím i já. Dokonce to vypadá, že brzy se budu stěhovat zpět k rodičům. Ve všem mi hodně pomohl azylový dům.*“ I řešení problémů jako je např. bydlení nebo dluhy je hojně využívanou pomocí poskytovanou pracovníci azylového domu. **C:** „*Můžu se na ně obrátit s čímkoli a to pořád a se vším. Vůbec jsem třeba nevěděla, kde je zde úřad a jak si mám vyřídit různé dávky, taky mě poradily i kvůli oblečení pro malou, že mě nějaký dají. A vlastně když něco potřebuju, jdu vždycky za nima a nikdy mě zatím nevyhodily. I na to město mě poslaly kvůli*

tomu bydlení sociálnímu, a různé žádosti se mnou vyplňují, protože něčemu vůbec nerozumím.“ Další vítanou pomocí byla pro dvě participantky nabízená potravinová pomoc a poskytnutí ošacení z tzv. „šatníku.“ Jedná se o oblečení, které je poskytováno nejenom klientům azylových domů, ale všem, kteří tuto pomoc potřebují. **D:** „Tady je to takový pohodový, nemusím se tolik starat o peníze jako když jsme byli sami, moc ani nekupuju a když mě třeba nevyjde pro dvojčata mlíko, už mě i na azyláku několikrát dávali sunar. Máme od nich všechno vybavení a je to tu nový, hezký. Když něco potřebuju, zeptám se tady pracovníc, nebo si pomáháme i hodně s holkama, co tady taky bydlí.“ **B:** „... jsem ráda za tu pomoc v azylovém domě, nebýt azyláku, tak by mě třeba vzali Martínka a já byla někde na ulici. Je to strašně velká pomoc pro ty, kteří nemají kam jít a moc pěkně se tam k nám chovali a snažili se mě i rozveselit a pomoci.“ U participantek je viditelná spokojenost s poskytovanými službami azylového domu i s přístupem personálu.

2. Vzájemné vztahy

Subkategorie: Vzájemné vztahy s rodinou

Většina participantek má svoji rodinu vzdálenou od azylového domu i desítky kilometrů. Ani tato vzdálenost jim nikterak nebrání v kontaktu s rodinou. Většinou se omezili na telefonický kontakt, který udržují pravidelně. Mezi dotazovanými participantkami jsou dvě, které mají svoje i sourozence ve stejném městě. Tyto se setkávají se svojí rodnou často. **A:** „vždycky jsme byli poblíž našim. No a když potom naši hledali bydlení a měli možnost jít do Třebíče, postupně jsme se sem stěhovali všichni.“ **C:** „U mamky sice nemůžeme bydlet, je to tam malý a bydlí tam moje sestra a její chlap a děcko. Mají 2+1 v bytovce. Je to byt města a neplatí tam vysoký nájem, ale my už se tam nevlezeme. S mamkou si ale hodně voláme, nebo se i navštěvujeme, teda já někdy jedu za ňou a mohla jsem tam s Martínkou bydlet, než jsme šly sem.“ **D:** „S mamou si každý den buďto volám anebo se jdeme za ňou podívat k našim i za tatem a bráchama.“ Při rozhovoru participantek i jejich rodinných příslušníků bylo patrné, jak je jejich rodinné pouto pevné. S jakou radostí se setkávají, sourozenci společně navštěvují svoje rodiče a všichni viditelně září štěstím a spokojeností ze společně strávených chvil.

I druhá participantka, která má svoji rodinu ve stejném městě se setkává pravidelně převážně se svojí matkou. Z důvodu kamarádských vztahů, které má participantka s ostatními klientkami azylového domu, není setkání matky s dcerou každý den, ale i přes tuto skutečnost je pravidelné a časté. **D2:** „Dřív to tak bylo, že jsme se viděly s dcerou každý den, ale teď si

našla na tom azyláku kamarádky a někdy se jí nechce jít za náma a je na azyláku s kamarádkama. Ale ono to je taky kvůli počasí, když je škaredě a než nachystá malou a dvojčata, tak je jasný, že raději zůstane doma. Někdy jdu já nahoru k azyláku a ona přijde s dětma za mnou a potom jdeme k nám, nebo si třeba vezmu ven jenom Lucinku.“

Participantka u které v dřívějším období došlo k rozporům s rodiči byly urovnány prostřednictvím pomoci ze strany sociálních pracovníků azylového domu. Celá situace této rodiny byla již zmiňována v první ze sedmi kategorií. Participantka si velice váží této pomoci ze strany pracovníků azylového domu, která jí pomohla k obnovení kontaktu s rodinou a následné pomoci ze strany rodičů. Odchod dcery byl pro její matku velice bolestivý. **B2:** „Zamilovala se, ten její žil úplně jinak než my, chodili spolu na zábavy, jezdili na různé festivaly, nám se to moc nelíbilo, ale nechtěli jsme ji nic zakazovat. Vlastně se s ním potkala, když jsme Kristýnku pustili pod stan na víkend. Jela ona a její 3 spolužačky někam ke Znojmu, tam ho potkala a už to bylo. Potom se začali scházet a strašně moc se změnila v chování. Potom přišla, že je těhotná a že se s ním domluvila, že spolu půjdou bydlet. My jsme jim nabídli, aby bydleli u nás, ale on to odmítnul a začal u nás dělat scény, že nebude bydlet u rodičů, že se umí postarat o Kristýnku i o mimino. To byly strašné časy, to mi věřte. Když se ho manžel zeptal, jestli někde pracuje a budou mít peníze na bydlení, řekl, že on má invalidní důchod a že je bude platit sociálka. My jsme Kristýnku od malička učili, že důležité je mít práci a nikdy si nepůjčovat žádné peníze. Nakonec nám Kristýnka oznámila, že se prostě s ním stěhuje pryč a ať ji posíláme peníze, protože se byli spolu zeptat na úřadu práce kvůli dávkám a bylo jim řečeno, že k ní mají rodiče vyživovací povinnost.“

Subkategorie: Vzájemné vztahy s otcem dětí

Vztahy s otci jsou u většiny dotazovaných participantek problémové. **A:** „mám celkem 3 děcka. Dcery 9 a 7 let, syn 4 roky. Všichni bydlíme na azylovém domě v Třebíči. Holky mají jiného otce než kluk, ale žádný se s námi nestýká a o děcka nemá zájem.“ **B:** „Ne, ne vůbec, ani ho nezajímalo, že se mu narodil druhý syn. To jsem mu napsala, ale odpověděl, že není jeho.“ U jedné z participantek i její rodiny panují i nadále obavy ohledně opakujícího se domácího násilí, které bylo páčáno na participantce ze strany otce jejich dětí. „No ježda, určitě ještě zažijeme krušné chvílky, představuji si, jak nám tady vyhrožuje, a nebo nějak zaútočí na Kristýnku nebo kluky. Ale Kristýnka už je starší, je zodpovědná a ví co si s ním prožila, tak snad nám zase neuteče.“ Současným problémem je i hrazení výživného na děti. Tyto participantky nepobírají výživné buďto žádné, nebo nepravidelně a převážně v nižších částkách, než je stanoveno soudní cestou. Tato skutečnost se odráží i na jejich způsobu

života. Nemohou si dovolit pořídit dětem potřebné ošacení, obuv nebo školní pomůcky, na které jim není v rámci sociálních dávek přispíváno. Ve většině případů se otcové o své děti nezajímají a nejsou s nimi v kontaktu.

Výjimkou jsou dvě participantky, které se s otci svých dětí stýkají a plánují společnou budoucnost. **C:** „*přítel je o deset let starší než já a má už dvě dospělé děti a dvě na který ještě má platit alimenty, ale když na ně nemá, tak jak to má dělat? Proto taky byl ve vězení, ale už se vrátil a je taky na azyláku, ale pro chlapi. Oni totiž tady nemají místo pro celou rodinu a tak já s dcerou jsem tady a přítel je tam dole na městě v azyláku.*“ **D:** „*Ten je u jeho rodičů v Olomouci a hledá nám tam bydlení. Tady není volno pro rodinu, ale on chtěl, že se budeme stěhovat do Olomouce a tak je u jeho rodičů a shání bydlení. Vidíme se jenom někdy, ale hodně si voláme a snad už brzo se budeme stěhovat za ním.*“ Společné soužití těchto participantek s partnery prozatím není možné z důvodu nedostatečné kapacity azylového domu. Partneri bydlí odděleně a snaží se svoji bytovou situaci řešit.

Subkategorie: Vzájemné vztahy s partnerem

Jak je patrné z předcházející subkategorie, u dvou participantek je jejich partner i otcem dětí se kterými se stýkají a plánují společnou budoucnost. **D:** „*Už se těším, jestli najde nějaký bydlení a budeme bydlet spolu*“. Ostatní participantky na základě svých dosavadních zkušeností s partnery žádného partnera nehledají a partnerský vztah nikterak neplánují. **A:** „*určitě teď nikoho nechcu*“ **B:** „*Musím si nejdřív vyřešit svůj život a život děcek a potom teprve hledat chlapa. Sama zůstat nechcu, to ne, ale teď nikoho nemám a nehledám.*“ Přednostně chtějí vyřešit bytovou situaci a snažit se zajistit finančně sebe i děti. O partnerském vztahu neuvažují. U jedné z participantek byla vzpomínka na partnera stále bolestivá, neboť ji opustil před několika měsíci, v době, kdy čekala jejich druhé dítě, a i přes její těhotenství na ni páchal domácí násilí. Věří, že v budoucnu bude mít štěstí a najde si partnera, se kterým bude šťastná, nyní ale tyto záležitosti neřeší.

Subkategorie: Vzájemné vztahy s přáteli a kamarády mimo azylový dům

Časté stěhování v období dětství i dospělosti dvou dotazovaných participantek bylo důvodem, že nemají žádné kamarády a přátele, se kterými by byly v kontaktu. **A:** „*Vlastně ani ne, vždycky jsme bydleli někde chvilku a potom jsme se odstěhovali do jiného města. Když jsem byla malá, tak to nebylo tak často, ale teď se stěhuju často a stačí mě rodina, kamarády nějak moc nepotřebuju.*“ **A1:** „*Tím jak jsem se často stěhovala, tak ani nemám*

nějakou fakt kamarádku.“ Obě shodně uvedly, že mají svoji rodinu a sourozence, kteří jim kamarády nahrazují. Mají mezi sourozenci pěkný, kamarádský vztah.

Kamarády a přátele mimo azylový dům, se kterými se stýkají mají ostatní dotazované. **B:** *„Mám jednu kamarádku, která bydlí ve vesnici, tam kde naši. Hodně jsme spolu kamarádily, jenomže já, jak jsem odešla s přítelem, moc jsme se neviděly, ale teď se prý mamky ptala jak se mám a tak už se těším, až se potkáme. Ta ještě děti nemá. No a tady v azylovém domě se nějak moc nestýkáme. Někdy sedneme venku na zahradě u domu, ale tam některé děti pořád jen křičí a hádají se, do toho je jejich maminky okřikují, a tak se raději jdu někam projít sama.“* **C:** *„Mám holky z Budějovic, ale s těma se moc nevidíme, voláme si a když jedou do Třebíče, tak se potkáme.“* **D:** *„Mám kámošky se kterými se znám už od školy a často se setkáváme. Jen nemůžou na azylák, to je škoda, ale jdeme třeba sednou ven do parku a kecáme. Taky už mají děcka a tak je o čem kecat.“* Tyto kamarádské vztahy musely participantky z důvodu několikakilometrové vzdálenosti omezit převážně na telefonické kontakty. S nadšením vzpomínaly na období dětství, kdy s kamarády prožívaly každou volnou chvíli a byla u participantek viditelná touha po setkání s těmito kamarády a přáteli.

Subkategorie: Vzájemné vztahy mezi klientkami azylového domu

Jiné vztahy mají participantky s ostatními klientkami azylového domu. Vzájemné vztahy klientek na azylovém domě nejsou ze strany participantek nikterak vyhledávány. **A:** *„Já ani nevím kdo zde všechno na azyláku bydlí, ale děcka si s ostatníma hrají tady na zahradě, já na ně koukám z okna. S holkama tady se nějak nestýkám.“* **A1:** *„Ne, ne, nějak jsme se na azyláku moc nekamarádily.“* **B:** *„nemám tady kamarádky a ty holky, které bydlí také na azylovém domě, tak těm se moc nechce chodit venku a kamarádit se. Já jsem také ráda sama se synem a kamarádky nevyhledávám.“* **C:** *„tady na azyláku se to hodně střídá a moc se nestýkáme. Jenom se znám s těma dvěma holkama co jsme chodily vařit.“* Pouze jedna participantka se s ostatními klientkami azylového domu stýká. Navzájem si vypomáhají např. s hlídáním dětí popř. při předávání zkušeností a informací v různých oblastech. **D:** *„No to jo, hlídáme si navzájem děcka, radíme si co a jak třeba zařídit nebo udělat. Nebo třeba některá objeví v obchodě něco v akci nebo něco levného, tak to řekne ostatním. Hodně se setkáváme tady na zahradě a kecáme. Aspoň to tady rychle utíká.“* Ve většině případů se participantky setkávají s ostatními klientkami pouze v rámci různých akcí a kurzů pořádaných azylovým domem.

3. Volnočasové aktivity

Subkategorie: Zájmy a záliby participantek

Rozhovor směřující k trávení volného času byl pro participantky velice zajímavý a přistupovaly k tomuto tématu s úsměvem. Spoustu z nich vyprávěly zážitky ze svého dětství, dále jejich sportovní nadání, vzpomínky na dovolenou nebo různé výlety. Nechaly se unést svými zážitky a se smutkem konstatovaly, že jsou tyto zájmy pro ně nedosažitelné především z finančních důvodů, neboť při jejich příjmu, který tvoří sociální dávky a v některých případech minimální částky na výživném, nejsou schopny dětem ani sobě dopřát takový luxus, jako je výlet nebo dovolená. O jakékoliv zájmové aktivitě nejevila zájem jedna z participantek A: *„Ani ne, nikdy mě nějak moc nic nebavilo. Ségra třeba s mamkou hodně vařila nebo pekla, ale mě se nechtělo.“* A jedna z respondentek za svoje zájmy považuje především odpočinek. D: *„Když mám chvíli čas, tak se jdu třeba v klidu osprchovat nebo umýt hlavu a užívám si, když všichni usnou a já si jdu chvíli sednout k televizi. Ani kafe si v klidu nevypiju, ráno si ho udělám a odpoledne ho piju studený.“* Tato participantka nebyla svými rodiči v žádných aktivitách a zálibách podporována, nikdy neměla potřebu vyzkoušet nějakou zájmovou nebo sportovní aktivitu.

Převládající zálibou u dotazovaných participantek bylo vaření a pečení. Některé tuto zálibu objevily díky absolvování nabízeného kurzu, který je organizován azylovým domem. A1: *„Moc mě baví pečení. To mám asi po mamce. A na azyláku to bylo super. Pořád jsem na internetu hledala nové recepty a ty jsem potom zkoušela v tom kurzu, který tam měli. Paní z azyláku se se mnou vždy domluvila, a já učila holky vařit ty základy vaření. To se mi moc líbilo.“* B: *„Ano, paní sociální mi nabízela vaření, potom práci na počítači, nebo půjčování různých knížek, ale já se přihlásila do kurzu, který se věnuje výchově dětí. Ten se mi líbil, dozvěděla jsem se docela hodně věcí.“* C: *„Našla jsem zde novou zálibu, učím se vařit a píct. Moc mě to baví, nikdy jsem tak nepekla a nevařila jako teď. A toho pečení, co bylo před vánocema, to kdybyste viděla. Fakt je to zde dobrý. Naučila jsem se polívky, omáčky i kynuté knedle a ty s borůvkama nebo jahodama a s tvarohem, ty jsou úplně super.“* V průběhu rozhovoru se snažily k danému tématu přispět i různými recepty, radami, nebo novými zkušenostmi v této oblasti.

Další zálibou jsou ruční práce a práce na zahradě, které se věnuje jedna z participantek. V době pobytu na azylovém domě není možné, aby se participantka této zálibě věnovala. B: *„já toho volného času moc nemám, ale vždycky jsem ráda pletla, jen si teď vlnu moc často nekupuji, nemám na to peníze. Teď jsem pletla pro miminko, to jsem nepotřebovala moc*

vlny. Mamka mě učila i háčkovat a vyšívát, ale já se vždycky za to styděla a nikomu jsem to neříkala. Ted' jsem ráda, že to umím a snad budu mít i více peněz a času, sednu k televizi a budu plést. A taky jsem se vždycky ráda vrtala v zahrádce. Proto jsem taky šla studovat zahradní architekturu, jenomže jsem otěhotněla a stihla jsem udělat aspoň maturitu. No a nemám ani zahrádku, abych mohla něco sázet nebo okopávat. “

Matky těchto participantek také podporovaly zapojení svých dcer do různých aktivit pořádaných azylovým domem. **B:** „Kristýnka je takový všeueměl, ona na co sáhla, to se jí dařilo. Učila jsem ji různé ruční práce. Už v 9 třídě si upletla svetry, ráda i s babičkou (mojí maminkou) vyšívala. Ty obrázky mám schované do dnes. My jsme byly i tak nějak naučené, že když jsme si večer sedly s Kristýnkou k televizi, hned jsme si braly pletení. Co ji hodně bavilo, tak to byla práce na zahradě. Už jako malá pořád okopávala, vytrhávala plevel, se vším pomáhala. Potom měla období, kdy trhala různé kytky a trávu a dělala z nich kytice. Potom zase měla období, kdy nám po zahradě dělala různé díry a nalívala do nich vodu a dělala jezírka. Takže, když jsme se potom domlouvali, kam půjde na školu, bylo jasné, že na zahradní architekturu v Třebíči na stavební průmyslovku. Měla plány, jak půjde na vysokou školu do Lednice a bude navrhovat zahrady.“ **D:** „Já jsem ji říkala, ať toho využije a ať chodí třeba do toho kurzu na počítače, aby uměla na počítači. Holka říkala, že tam mají kurz vaření, ale na vaření paní nepotřebuje kurz, já ho taky nemám, to něco prostě uvaří, ale ten kurz na počítač bude v dnešní době potřebovat. Zatím nikam chodit nechce, že sou děcka ještě malý.“

Pravidelné věnování se různým zájmovým aktivitám není možné u participantek především z důvodu finančních.

Subkategorie: Sportovní a pohybové aktivity

Zájmová oblast zaměřená na sport a pohybové aktivity vyvolala u všech participantek smích, radost a opět spoustu vzpomínek. S výzkumníci se podělily o svoje představy, které se týkaly pohybových aktivit, se smíchem uváděly, jaké by byly jejich sportovní výkony pokud by měly běhat nebo po dlouhé době sednout na kolo, popř. jít bruslit nebo sáňkovat. Sportovní aktivity spojovaly se svým dětstvím, nyní se spíše věnují klidnějším aktivitám. **B:** „Nikdy jsem nebyla sportovní talent, nikdy, ani ve škole jsem tělocviku moc nedala. Takže nesportuji, ale jako malá jsem hodně jezdila no kole, ted' jezdím s kočárkem a ještě tahám velké břicho sebou. To je taky sport, ne? A také zde mají i nějaké cvičení pro maminky a děti, ale je to až pro děti od 2 let, tak to ještě Martinek nemůže. To by se mi líbilo taky.“ **A:** „Néé, to ne, to já jsem lenoch. Ale v létě jsem vzala holky autobusem na výlet a šly jsme se podívat do

Náměště na zámek. Moc nadšený nebyly, potom jsme šly na zmrzlinu a jely zase vlakem zpátky. Holky říkaly, že by se chtěly jet podívat do nějaké jeskyně, dívala jsem se na Moravský kras na Macochu, tak jsme to naplánovaly na léto a uvidíme co z toho bude.“ D: „Ne, ne, nějak na to nemám čas. Chtěla jsem chodit se starší dcerou na cvičení, ale nakonec jsme si to rozmyslely a nechodíme nikam.“ C: „Né, sport né, vlastně jsem jezdila na kole, ale já už ani nevím, jestli to umím. Martince bych někde na bazaru chtěla koupit tříkolku nebo to kolo s kolečkama, aby mohla jezdit a to potom budu běhat za Martínkou. Aspoň shodím nějaký kilo.“

Dvě participantky se rády věnují procházkám. Jedna k této činnosti byla vedená od dětství, kdy s rodiči spoustu času trávila v přírodě a při návštěvách různých zajímavých nebo historických míst. Druhou k procházkám přivedla především touha po setkání s rodiči, kteří bydlí přibližně půl kilometru od azylového domu. B: „já jsem od malička naučená na různé procházky, výlety. Hodně jsme s našima cestovali a já teď nemám peníze abych cestovala. Ráda bych dětem ukazovala různé hrady, rozhledny, jeskyně. Třeba se mi to někdy povede.“ A1: „Na procházky moc nechodíme, vždy se jen projdeme třeba k našim na ubytovnu, to je tady na městě (cca 500 m) a jinak mají děcka pohyb ve škole, když tam chodí a to jim stačí. Tady na azyláku mají kamarády a chodí si hrát ven na hřiště.“ (je součástí azylového domu)

Subkategorie: Cestování, dovolená, tábory pořádané pro děti

Mezi participantkami se objevily rozdíly, především v oblasti cestování a trávení dovolené s rodinou v období, kdy byly ještě dětmi. V dětství s rodiči často cestovala většina dotazovaných, nyní si cestování a dovolenou se svými dětmi nemůžou dovolit z finančních důvodů. B: „Ano, hodně jsme cestovali. Měli jsme jen ji, tak se to dalo i finančně. S manželem jsme oba měli práci a peníze. No a vlastně celou dobu jsme Kristýnku vedli k tomu, že i ona jednou bude mít práci a bude mít peníze i na cestování. Hodně jsme jezdili po různých hradech, zámcích nebo jeskyních, rozhlednách. Každý rok byla dovolená a dokonce i u moře, prostě na co se nám povedlo našetřit a hodně jsme chodili na různé túry a už začínáme zase i s kočárkem.“ C: „Na výlety jezdila se školou, a my jsme nějak moc nikam nechodili, kdyžtak jen tady kolem Budějovic, ale moc ne. Vlastně jednou jsme jeli na dovolenou do Krkonoš, bylo to tady přes jednu cestovku a ta nabízela i k tomu půjčku, tak jsme si vzali půjčku a dovolenou jsme potom ještě tři roky platili. No, bylo to takový, že jsme museli chystat spoustu věcí před dovolenou sebou a když jsme přijeli, tak zase všechno vybalovat a prát, no a to se mě už víckrát nechtělo. A tam jsme to okolí neznali, nevěděli jsme, co by se tam dalo dělat, nebo kam jít. Zámky nás neberou, hrady taky ne, turistika taky

ne, no tak jsme to tam nějak přežili. Fakt nám to nic neříká ta dovolená.“ **D:** „Na to my moc nejsme. Ted' jsme byli v Praze, když kluka operovali a ani se mě nechtělo jít se podívat po Praze. Nikde to neznám, nevím, kam bych se měla jít podívat a my jsme nikdy nikam nejezdili, tak mě to ani neláká.“ **D:** „Co si pamatuju, tak jsme nikam nejezdili ani jako děcko. U moře jsme nikdy nebyli a na výlety jsem jezdila se školou. Naši nikde nedělali a tak ani nebyli peníze. No a nám to jako děčkám ani nechybělo. Období dospělosti a narození dětí přineslo těmto participantkám změny i v oblasti cestování a různých volnočasových aktivit spojených s poznáváním nových, krásných přírodních i historických míst. Svým dětem by participantky rády dopřály nějaké výlety nebo dovolenou u moře, jen toto není možné z finančních důvodů. **C:** „Jsem hodně s Martínkou, chodíme ven po procházkách. Hodně se chodíme dívat tady na nádraží na vláčky, to se jí líbí.“ „Zatím vláčkem nejela, ale hned jak otevrou zoo v Jihlavě, pojedeme vláčkem do Jihlavy na zvířátka. Jinak jsme ještě na žádném výletě nebyly, chodíme tady po Třebíči a až vyroste, tak se půjdeme podívat tamhle na tu rozhlednu, říkají že je moc hezká, ale jsou to 4 km pěšky, tak už se tam těším.“ **D:** „Každý den chodíme odpoledne nebo dopoledne na procházku, jdeme k našim, oni jsou oba doma, nikde nedělají, tam dám kafe, naši si chvílku s děčkama pohrají a jdeme zase dom. V létě jsme byli v Olomouci u přítelových rodičů jeden týden a šli jsme i do ZOO v Olomouci, to se Lucince líbilo. Ted' pořád prohlížíme knížku o zvířátkách. Klidně bych zase nějaký takový výlet do zoo brala“ **AI:** „v létě jsem vzala holky autobusem na výlet a šly jsme se podívat do Náměště na zámek. Moc nadšený nebyly, potom jsme šly na zmrzlinu a jely zase vlakem zpátky. Holky říkaly, že by se chtěly jet podívat do nějaké jeskyně, dívala jsem se na Moravský kras na Macochu, tak jsme to naplánovaly na léto a uvidíme co z toho bude.“ Ve dvou případech participantky využily možnosti přihlásit svoje děti na příměstské tábory, které byly každoročně pořádány pro rodiny s dětmi s nízkým příjmem a byly financovány prostřednictvím neziskových organizací s částečným příspěvím sociálních dávek hmotné nouze. V opačném případě by si participantka tyto tábory nemohla pro své děti dovolit. **A:** „Nejezdím, nejsou peníze. Holky byly na táboře, to organizovala paní ze sociálky a nám to platí hmotná nouze, tak to holky byly. A dovolená? Jo, nějaké moře by se nám líbilo. To by bylo hezký, ale nemám na to peníze.“

Subkategorie: Kulturní akce, kina, divadla a další

Návštěvy divadla, kina nebo různých kulturních akcí je také pro participantky hůře dosažitelné, především z finančních i časových důvodů. Vzhledem ke skutečnosti, že jsou participantky matky samoživitelky potýkají se i s problémy se zajištěním hlídání pro svoje

děti. **D:** „*Ne to nic takového, ani kino, ani divadlo, nemám s kým jít, když přítel je v Olomouci a mám zde tři děcka a sehnat hlídání je nemožný. A taky to stojí moc peněz, za jednu vstupenku zaplatím stejně jako za jeden nákup.*“ **A1:** „*...ráda by si zašla s partnerem do kina, ale zatím všechny peníze použiji na uhrazení nákladů spojených s bydlením a také nákup potřeb pro děti a stravy.*“

Neočekávané byly při rozhovoru názory dvou participantek, které uvedly nezájem o jakékoliv kulturní akce a to i přes skutečnost, že v období svého bezdětného a bezstarostného života rády navštěvovaly různé festivaly a kulturní akce. **A:** „*Spíš mě takový akce nebaví. Dřív jsem jezdila na různé festáky, tam jsem si také našla přítele, ale teď co jsou děcka a nejsou peníze, tak nikam nechodím. Na to mě neužije, to já nemusím. A teď když je nějaký nový film, tak ho zeťák stáhne do počítače a podíváme se doma. Přece nebudeme utrácet peníze a ještě venku mrznout v kině pod dekou.*“ **B:** „*V době svého mládí jsem jezdila s přítelem na festivaly, ale jen chvíli, nám se brzy narodil syn a tak jsem byla doma. S našima jsme hodně chodili do kina, hlavně do letního, to bylo super.*“ **C:** „*Do kina ani divadla nechodím, nikdy jsme nechodili a ani nevím, jestli by mě to bavilo. Na nějaký film se ráda podívám v televizi, ale do kina nechodím.*“

Subkategorie: Kolik času participantka věnuje volnočasovým aktivitám

Participantky nejvíce času věnují svým dětem, z těchto důvodů není reálné vytyčit kolik času věnují samy sobě a svým aktivitám. **C:** „*S malou si každý den hrajeme nějaký hry, nebo chodíme ven. Vždycky když se po obědě vyspí, jsem jenom s malou a věnuju se jí. Něco vymýšlíme, aby nezlobila a byla hodná.*“ **A:** „*Sem tam si zahrajeme nějaké pexeso, nebo si půjčím tady na azyláku nějakou společenskou hru a hrajeme si hru.*“ **D:** „*Nedokážu říct, pořád s nima něco dělám, aby neotravovali a neřvali, tak nevím kolik hodin si hrajeme. Prostě pořád.*“

4. Stravovací návyky

Subkategorie: Nakupování

Během realizace rozhovoru bylo nejvíce časově náročné předávání informací a zkušeností s nakupováním a vařením. V této oblasti se participantky s chutí rozvykládaly, předkládaly různé recepty na přípravu jídla, svoje znalosti a nové získané zkušenosti, které si osvojovaly prostřednictvím kurzu vaření, který byl realizován v rámci nabízených činností azylovým

domem. Měly i neuvěřitelný přehled o jednotlivých slevách a akčních nabídkách různých supermarketů, které jsou nedaleko azylového domu.

Nejméně nakupovanou potravinou je u participantek maso a ryby. Pokud se participantky rozhodnout pro nákup masa, volí především kuře a mleté maso. **A:** „Někdy koupím kuře, když je v akci, ale jinak maso moc nekupuju. Je drahý a tak ho máme jen někdy. Děcka ho mají ve škole a já ho nepotřebuju.“ **B:** „Snažím se hodně kupovat zeleninu a z masa nejvíc kuře. Jinak nakupuju podle peněz a teď jsem moc ráda, že hodně věcí dostanu od našich. Když jsem byla sama, vůbec jsem to nezvládala. Někdy jsem musela poprosit na azylovém domě o potravinový balíček a taky jsem několikrát dostala i sunar pro malého.“

Časté nákupy jogurtů, mléka a mléčných výrobků převládají u většiny participantek. **A1:** „Hodně kupujeme jogurty, nejlevnější jsou v Kauflandu, tak tam vždy nakoupím více kusů a mají rády pudinky a krupicovou kaši. Tak to dělám často. A granko.“ **D:** „Jogurty kupuju hodně hlavně v těch obchodáčkách, tam jsou za dobré ceny, a děcka je mají rádi, takže těch se u nás sní hodně. Maso kupuju vždycky když dostaneme ze sociálky stravenky, tak jdu a nakoupím za to maso co je v akci a schovám ho do mrazáku a potom z toho něco udělám.“

Z nakupovaných potravin převládají především potraviny potřebné na pečení a přípravu různých sladkých pokrmů. **D:** „Chodím nakupovat přes den, ale jen ty základní potraviny: chleba, rohlíky, nějaký jogurt, ramu, sýr, mlíko a nějakou děckou výživu. Chodím hlavně do Kauflandu, protože je tam hodně akcí na jogurty a sýry. Kupuju banány, jabka když jsou v akci a mrkev, brambory, někdy květák, ale jen když je za dobrou cenu a asi víc moc nekupuju. A taky vždycky nějaké oplatek pro dceru. Ryby né ty nekupuju, to vůbec, a z masa kupuje mletý maso, to je levný, anebo někdy kuře, když je v akci. Sleduju hlavně cenu, nějaký složení mě nějak nezajímá.“ „Často si pro sebe kupuji ty sáčky, kde jsou těstoviny s nějakou omáčkou a jen to zalejete vodou a máte jídlo. Já to mám klidně i na dva obědy. Hodně se snažím koupit a vařit víc děckám než sobě.“ **C:** „já nechodím nakupovat každý den a taky jsem se hodně naučila tady pít různé bábovky a tak, takže i to trochu ušetřím. Obě máme rády ovoce, hlavně pomeranče, a když jsou někde v akci, tak je kupuju. No a zeleninu kupuju na vaření, ráda dělám různé zeleninové polívky, to mě tady taky naučily pracovnice azyláku. Maso kupuju jednou za měsíc vždycky v nějaké akci a schovám si ho do mrazáku, to potom máme s Martínkou na více dnů, třeba nějaký guláš ne moc kořeněný, nebo omáčku a v létě jsem byla i tady v lese, tak jsem donesla nějaký hříbky a dala jsem si je do mražáku, tak jsem z toho dělala omáčku. Ale maso je drahý, tak já musím vařit a nakupovat podle toho, co kolik stojí.“

Výzkumnice měla možnost absolvovat nákup s jednou z participantek. Tato zvolila jeden ze supermarketů, který je v těsné blízkosti azylového domu. Participantka tento supermarket zvolila především z důvodu nabízených akcí na různé potraviny. Tento nákup byl realizován po dvou dnech od posledního nákupu participantky. Při vstupu do obchodu participantka upozornila své dítě, že si může vybrat pouze jeden oplatek a jednu menší limonádu. Na nákup měla nachystanou částku ve výši 180 Kč. Participantka v průběhu nakupování vybírala pouze akční výrobky u kterých nezjišťovala trvanlivost ani kvalitu výrobku. Podstatná pro participantku byla cena. Nákup participantky obsahoval půl chleba, 2 jogurty, 2 dětské výživy, pomazánkové máslo, oplatek, menší láhev sladké limonády a 2 banány. Další nákup si participantka může dovolit přibližně za dva dny, neboť má přesně rozpočítané finanční prostředky určené k nákupu potravin.

Nákupy participantek jsou realizované přibližně každý druhý den. Nákupní seznam participantek není tvořen s přihlédnutím na kvalitu potravin ale především na jejich cenu.

Subkategorie: Vaření a příprava pokrmů

S velikým nadšením participantky hovořily o svých kuchařských a cukrářských začátcích, o svých zkušenostech v oblasti přípravy pokrmů. Ne všechny ale mají k vaření kladný vztah.

A: „*Vaření nemusím, vůbec mě to nebaví, je to pro mě za trest. Ani od mamky jsem se nechtěla moc učit vařit, to ségra ta jo, ale mě to nebavilo. Děcka mají nejraději pizzu, tu objednávané nebo někdy ji koupím v kauflandu, mají rády špagety, kečup a párky. Takže to asi není zdravý jídlo, že? Radši jim pizzu koupím, aspoň nemusím stát v kuchyni a dělat těsto a kupovat salám a sýr, to asi vyjde také draho a mám to bez práce. A hlavně to dětem chutná. A já vlastně ani těsto na pizzu neumím.*“ **D:** „*Já mám ráda tortillu z KFC a nějaký ty pomazánky. Úplně nesnáším ryby a všechno z ryb a moc nemusím polívky nebo různý jídla z mlíka, takový ty bílý omáčky a tak, to taky nedělám. Teda já to ani neumím. A vůbec nedělám omáčky jako játrovou, nebo koprovou, rajskou, to taky nejíme. Pekla jsem nějakou bábovku s kakaem, jinak se do ničeho nepouštím, ale na netu je spousta zajímavých receptů, tak asi koupím mouku a cukr a zkusím něco upíct, třeba to bude děckám chutnat. Děcka mají rádi jogurty, výživy, sem tam jabko s mrkví a rohlík se sýrem, to mají rádi. Anebo jen tak suchý rohlík.*“

I vaření a příprava jednotlivých pokrmů je ovlivněno finanční stránkou. Jídelníček participantky sestavují především podle potřeb a chuti dětí. **B:** „*Já se řídím podle malého. Takže vařím něco, co může on a já si to třeba nějak dochutím. Zeleninu mám moc ráda. S mamkou jsme pořád vařily nějaké zeleninové polívky a snažila se mě učit vařit omáčky.*“

Musela jsem vždycky od svých 15-ti let v sobotu vařit. D: „Vařím hlavně jídla, který můžu dat všem třem děčkám. Nejčastěji něco z kuřecího masa, to je zdravý a z jednoho kuřete mám třeba oběd na dva, tři dny. A hodně dělám na svačiny různý pomazánky třeba vajíčkovou, tvarohovou nebo sýrovou. Ty sem milovala už jako děčko. Sem tam uvařím nějakou polívku, ale já nejsem dobrý kuchař, teprve se učím vařit.“

Z oblíbených jídel převládá příprava sladkých jídel. C: *„My obě milujeme ty tvarohový knedle s jahodama nebo borůvkama. Včera jsem je zrovna dělala a dala jsem tam zavařené broskve. Ono to teda stojí peněz, ale je to dobrota. A taky to na mě vidíte, jak se cpu těma knedlíkama, tak budu taky jak knedlík. Vařím každě den a už se těším, až malá půjde do školky, to nebudu muset tolik vařit.“ AI: „Děti i přítel jsou jedlíci a řekla bych, že hodně peněz dáme za jídlo. Sladkosti moc nekupuju, hodně se snažím péct, aby děti do školy měly třeba nějakou bábovku, vánočku nebo tak. Jinak děcka mají rády kuře s rýží. Ale to mám ráda i já a přítel.“*

Zeleninové polévky a pokrmy se zeleninou a také omáčky má v oblibě pouze jedna participantka. Ostatní se na toto jídlo tvářily nezaujatě. B: *„Vařím spíše levně, snažím se i zdravě, ale moc to nejde. Mamka hodně vařila omáčky, tak ráda vařím omáčky. Dnes dělám brokolicovou s bramborem a mám tady kousek kuřecího prsa, tak to nějak udělám k tomu. To může i Martínek (syn) tak máme uvařeno na dva dny. Omáčky nejsou až tak finančně náročné, a tak jsem je zvládala vařit i na azylovém domě, jen byl problém s masem. A vlastně když jsem byla s přítelem, ten omáčky nesnášel, takže já si je začala dělat až jsem byla sama a to už mi potom mamka třeba dala i kousek masa.“*

Vztah participantek k přípravě stravy a k vaření úzce souvisí s návyky, které si tyto participantky přinášejí z domova ze svého dětství. Většina volí rychlou a levnou stravu, stejně jako tomu je i u jejich matek. D: *„Celý život vaříme hlavně co je levný. A každou chvíli smažíme hranolky s tatarou. To mají všichni rádi a dělám to pořád. Jinak vždycky koupím něco, co je v akci a z toho vařím. A taky hodně děláme halušky se zelím a se salámem, nebo třeba zapečený těstoviny nebo zapečený brambory. Hlavně mají rádi pečené maso a když je pečený koleno, k tomu okurek, křen a chleba. To by mohli jest všichni. Já paní vařím pořád stejně a co jsem děcka naučila jest když byly malí, tak to jí i teď jako dospěl.“ C: „Já moc nevařím, nějak mě to nebaví a vlastně ani nepeču. Obědy si bereme z družstva, manžel je vždycky vyzvedne a o přestávce je donese dom, tak se naobědváme. Jinak jsem vždycky vařila jídla, který třeba jen koupím a doma ohřeju nebo nějak dodělám. Vaření fakt nemusím. A tak to bylo i když byly holky malé. No a třeba nějakou buchtu nebo koláč nám vždycky upekla moje babička nebo manželova matka, tak holky měly i buchtu, když chtěly. Ale jinak*

já ani nevím, co by měla tak strašně ráda. Naučila se potom dělat pudinky a krupicovou kašu nebo těstoviny s kečupem, tak když měly hlad, udělaly si tyto jídla.“ „Hodně jsme dělaly polívky ze sáčku a to holkám chutnalo. Říkala dcera, že se hodně naučila vařit na azyláku a že ju to baví. A to je dobře, jen škoda, že tam nemůže bydlet pořád.“

Žádná z participantek do svého jídelníčku nezařazuje ryby, a to především z důvodu, že na tento druh stravy nejsou zvyklé.

5. Zdravotní stav participantek a jejich dětí

Subkategorie: Návštěva lékařů

Na své zdraví dbají všechny participantky. Participantky pravidelně dodržují návštěvy lékaře především se svými dětmi. **D:** „Pravidelné prohlídky ty dodržujeme. No a když se narodily dvojčata, tak já jsem měla problém s kojením. Doktorka vždycky říkala, ať se dám do klidu, copak to šlo? Takže jsem neměla mlíko, děcka pořád brečely, a dokonce sem i několikrát dostala peníze z hmotky na sunar a taky mě pomohla charita. Ted' už je to úplně jiný, takový pohodový.“ Zodpovědně dodržují i preventivní prohlídky svých dětí. Jsou i participantky, které uvedly problémy s pravidelností svých návštěv u lékaře. Jejich postoj k pravidelným lékařským prohlídkám se změnil především v důsledku podpory ze strany sociálních pracovníc AD. Uvědomily si především důležitost svého zdraví, kdy se začaly samy sebe ptát, co by bylo s jejich dětmi, pokud by onemocněly a byly by hospitalizované v nemocnici. Z těchto obav se pravidelně začaly starat o svoje zdraví. **B:** „no, já pocházím z vesnice, která je kousek od azylového domu a tak mám lékaře pořád stejného. Když potřebuji, jezdím autobusem, ale dříve, když jsem byla s přítelem, tak jsem třeba k doktorovi na gynekologii šla hodně pozdě, až jsem byla v 5.měsíci. Nějak jsme doktory neřešili. na prohlídky jsem také moc pravidelně nechodila. To až mě začala doprovázet pracovnice ze sociálky a řekla mi, že k doktorovi musím. Ale jak se narodil malý, tak to už jsem o něho měla strach a chodíme pravidelně.“ **D:** „S Martínkou chodím k doktorovi tak jak máme a já? No to už je horší, už bych měla jít zase k ženskému doktorovi, ale jinak jak mě přijde pozvánka na preventivku, tak hned jdu. No jo, vždyť doktor ani neví, že bydlím na azyláku. Ale kam chodím poctivě, tak je to na zubní a s Martínkou máme jít na oční a poprvé i na zubní. To se teda bojím. Ale už jsem ju objednala tady vedle na polikliniku. Říkala paní doktorka, že ji utíká jedno očičko, ale že to je v tomto věku normální, ale chce radši vyšetření.“ Časté stěhování a změny pobytu participantek ovlivnily pravidelnost lékařských prohlídek u dvou participantek. **A:** „Doktora

moc zatím nepotřebujeme. A taky jak se často stěhujeme, tam měníme i doktory a já už nevím kam bych k doktorovi měla jít.“

Subkategorie: Subjektivní posouzení zdravotního i psychického stavu

Zdravotní i psychická stránka participantek je dle jejich subjektivního posouzení velmi dobrá. Žádná z participantek nemá zdravotní problémy, pouze u jedné z participantek byla prokázána alergická reakce na pyly, která se projevuje v určitém ročním období. **D:** „*Jo, jo, jsme obě zdravý, ale naštěstí zatím kromě chřipky a jednou bolavýho ucha jsme v pořádku. Já vlastně ani nevím, kdy jsem byla naposledy nemocná. Pořád se držím a vlastně mě nic nebolí.*“ **B:** „*Jo, jo to určitě se cítím zdravě. Teď jsem jenom hodně tlustá a oteklá, ale mám za měsíc rodit, tak to je kvůli tomu. Vlastně mám alergii na nějaké pyly. Jako malá jsem musela mít vždycky na jaře i dýchač, ale teď mám už jen prášky. Alergii mám jenom na jaře a někdy na podzim, tak se to dá vydržet.*“ Pobyt na azylovém domě přinesl participantkám psychickou úlevu. **A:** „*Řekla bych že jsem hodně ve stresu hlavně kvůli penězům, potom křičím i na přítele a na děcka, nedokážu se na nic soustředit a jsem našťvaná. Na azyláku mě hodně pomáhali po této stránce, ale teď to musím všechno řešit sama.*“

Participantky u svých dětí po zdravotní stránce řešily pouze nachlazení, kašel, rýmu a běžná dětská onemocnění. **D:** „*Jo, jo někdy mají nějakou rýmu nebo kašel, ale to vždycky zvládneme nějakajma práškama, ani moc k doktorovi nechodíme. Jsme zdraví. Nic nás nebolí a doktory nějak nepotřebujeme.*“ Jedna z participantek navštěvovala se svým synem v jeho kojeneckém věku ortopedické oddělení, neboť měl problémy s kyčlemi. Tyto komplikace nenechaly na synovi žádné trvalé zdravotní následky. **B:** „*Martínek je zatím zdravý. Jen od narození řešíme jeho nožičky. Jako miminko měl špatné kýčle, tak jsme měli takový speciální postroj, pořád plakal a já jsem byla nevyspalá a strašně unavená. Teď už je to lepší. Velmi pozdě také začal chodit, ale už lítá jako blázen. Tak jsem hodně chodila na ortopedii s Martínkem, ale jinak je zdravý a zatím ani třeba neměl žádná antibiotika.*“

Žádná z participantek neprodělala se svými dětmi vážné onemocnění, úrazy nebo operace. Po zdravotní stránce se cítí ony i jejich děti naprosto v pořádku.

Subkategorie: Do jaké míry je ovlivňována zdravotní stránka participantek a jejich dětí pobytem na azylovém domě

Pobyt na azylovém domě participantkám přinesl mimo jiné i psychické zklidnění. Před nástupem na azylový dům byly participantky podrážděné, unavené, některé uvádějí, že se u nich objevoval i pocit bezmoci a beznaděje. Žily v neustálém stresu a strachu. Na

participantkách byla viditelná úleva a pocit spokojenosti. Jednu z nejvíce stresových situací uváděly především strach o své děti, objevovaly se u nich obavy z odebrání dětí do výchovných ústavů. Také se všechny shodují, že došlo k jejich zklidnění i z důvodu přítomnosti pracovníků azylového domu, které jim vždy s ochotou pomohly vyřešit jakoukoli jejich situaci. Participantky výzkumnici uváděly různé těžké situace, do kterých se v průběhu svého života dostaly. Jejich vyprávění bylo doprovázeno smutkem a slzami. **B:** „Hlavně na sobě pozoruju, že jsem v klidu, nejsem nervózní.“ **C:** „Já jsem tady spokojená. Hlavně tady pořád někdo je, tak jsem i taková klidná, kdyby se náhodou něco stalo s Martínkou a potřebovala bych pomoci, tak tady mě vždycky pomůžou. Je škoda, že zde můžu být jenom jeden rok.“ **D:** „Bývala jsem strašně moc unavená a bolela mě hlava, ale teď jak jsem tady na azyláku, tak se to hrozně zlepšilo. Mluvila jsem tady s paní a ta mě říkala, že to určitě bylo tím, že jsem se nervovala, řešila peníze a aby mě nevzali děcka. Pořád jsem něco řešila a měla z něčeho strach, teď jsem taková v klidu a pohodě. Určitě je to i tím, že je tady pořád někdo, kdo mě pomůže, když by náhodou.“

Jak již bylo zmiňováno, jedna z participantek se v průběhu realizovaného výzkumu odstěhovala z azylového domu. S partnerem si pronajali nedaleko azylového domu menší rodinný domek. I ona poukazovala na psychickou vyrovnanost, kterou pociťovala v průběhu pobytu na azylovém domě, především pocit bezpečí, jistoty a psychické podpory. **A1:** „Řekla bych že jsem teď hodně ve stresu hlavně kvůli penězům, potom křičím i na přítele a na děcka, nedokážu se na nic soustředit a jsem naštvaná. Na azyláku mě hodně pomáhali po této stránce, ale teď to musím všechno řešit sama.“ Pobyt na azylovém domě je participantkám v plné výši hrazen prostřednictvím sociálních dávek, z těchto důvodů jim odpadají starosti s řešením financí potřebných pro zajištění bydlení. Finance pociťují jako největší zdroj stresu, a i právě proto se cítí více psychicky klidnější a vyrovnanější.

Mimo výše uvedené, se u jedné z participantek objevil pocit smutku, který byl ovlivněn především rozchodem s partnerem, domácím násilím, jejím vysokým stádiem těhotenství, ale i problémy s rodiči zapříčiněné jejím odchodem od rodičů. Při rozhovoru nechala volný průběh emocím i slzičkám. Bylo patrné, jak moc jí chybí rodiče. Celá situace s rodiči již byla zmiňována v předcházejících kategoriích. Participantce se postupem času povedlo především s pomocí sociálních pracovníků azylového domu urovnat s rodiči vzájemné vztahy. **B:** „Na azyláku jsem neměla ani možnost si třeba pobřečet někomu. Tím přestěhováním přišla strašná úleva, mám takovou radost, můžu i plánovat co bych chtěla, až půjdu do práce. Můžu dělat svoji oblíbenou zahrádku. Opravdu jsem všechno řešila jen

kvůli penězům. Vždyť jsem ani pořádně na žádný výlet nemohla, tedy na takový, kde bych musela třeba zaplatit cestu vlakem, nebo někam vstupné.“

Subkategorie: Vztah k alkoholu, tabáku a drogám

Na zkušenosti s drogami a alkoholem poukázala jedna z participantek. V době svého dospívajícího období požívala tvrdý alkohol, následně drogy. Nyní, jak sama uvádí alkohol a drogy několik let neužívá. Toto požívání drog měla spojené i se záškoláctvím a pácháním trestné činnosti. Byla umístěna na několik měsíců do výchovného ústavu. Ve výchovném ústavu se seznámila se svým nynějším přítelem, se kterým následně otěhotněla. I on měl podobnou drogovou a alkoholovou zkušenost jako participantka. **D:** *„No to víte že jsem zkoušela alkohol i drogy, ale to jsem ještě byla mladá (ještě chodila na základku a potom na učňák) a hloupá, a proto jsem také skončila v Olomouci ve výchovném ústavu. Co se narodila Lucinka, tak jsem toho nechala, a tady na azyláku ani nemůžete pít alkohol. A taky mám strach, že když budu zase brát drogy nebo pít alkohol, tak přijdu o děcka. Drogy jsem nebrala nějak často, spíš jsme to s kámošema brali jako zábavu a vždycky o vikendu jsme se sešli a dali si nějakou trávu a trochu alkoholu. Jen sem tam.“* Ve výchovném ústavu se ocitla především z důvodu páchání různých krádeží a záškoláctví. *„No prvně jsem chodila za školu, potom ty drogy a sem tam jsem někde něco ukradla, protože to byla taková naše hra s kámošema, že někdo něco ukradne a potom se o to podělíme. Prostě blbá hra. Kradla jsem jen tak z hecu, nic z toho jsme nepotřebovali.“* Co si participantka nemůže odpustit, jsou údajně cigarety. Kouřit začala velmi brzy, zhruba v 11-ti letech a to po vzoru svých rodičů. Obdobně jsou na tom i její sourozenci. **D1:** *„Kouříme všichni, já, manžel i ti dva kluci a jejich nevěsty. Alkohol? Chlap a kluci si dají pivo, to jo a někdy i nějakou kořalku, ale tu nekupujeme, jenom když ju někdo dostane. A drogy? To víte, že to děcka zkoušely. Holka ta to jeden čas zkoušela dost často a kluci, tak to doufám, že to neberou. Nikde doma sem nic takovýho nenašla. Já i manžel kouříme co se známe, od 15-ti let a děcka se to naučili od nás.“*

Ostatní participantky se k alkoholu a drogám staví odmítavě. Participantka pocházející z rodiny, kde se velice kouří a kouřilo, má od svého mládí odpor k cigaretám. Nikdy nevyzkoušela tabák, neboť ji zápach z cigaret velice vadil. **C:** *„Jéé paní, nekouřím. A alkohol taky nepiju a nikdy jsem nepila. U nás se hodně kouřilo a vlastně kouří pořád. Nejvíc kouří mamka a mě to vždycky hrozně vadilo. Už ve škole mě spolužáci říkali, že smrdím od kouře a potom až jsem byla starší, tak mi to bylo i hrozně nepříjemný. A taťka ten zase chodí na pivo. Chodí jenom tak jednou denně večer. Ale myslím si, že teď už ne každý večer. Vlastně*

ted' jak je ta korona, tak chodit ani nemůže, ale pije pivo doma.“ C1: „Jo, tak já kouřím hodně, fakt toho dost vykouřím. Tak dvě krabičky týdně, někdy i víc. Chlap ten tolik nekouří, ten jenom málo, ale zase chodí na pivo. Každý den si tam za chlapama jde sednout, ted' jak je ta korona tak si koupili s chlapama pivo dom a buďto si ho dá doma a nebo se schází s chlapama tady vedle v garáži. Sem tam si nějakou štamprdičku dáme, to jo a nebo si rozděláme s dcerou víno u televize, dáme si k tomu brambůrky a tyčinky a máme klidný večer, teda až kluci (vnuci) zalezou do postele a je doma ticho a klid.“ B: U nás nikdo nepil alkohol, tatka si někdy dal pivo, ale jinak se u nás ani víno nepilo. A já jsem nikdy ani nezkusila kouřit. Vlastně ano, zkusila, když jsem byla s přítelem a s jeho kamarády, tak mě nabízeli cigarety i alkohol, tak ano, kouřit jsem zkusila a alkohol jsem také trochu měla. Ale to bylo dřív, než se Martínek narodil.“ B1: „Nekouříme ani já a ani manžel, ten kouřil než se Kristýnka narodila. Alkohol nepijeme, ale je pravda, že manžel, tím, jak máme ovocné stromy, tak si nechává pálit slivovici a dělá i ořechovku. Tak třeba si v zimě rád večer dá do čaje slivovici, anebo si sem tam dáme spolu ořechovku. No vidíte, já Vám naleju, ať ochutnáte.“

Dvě participantky pocházejí z rodin, kde konzumace alkoholu, převážně piva a vína je časté. Také kouření je v těchto rodinách součástí jejich každodenního života. Z uvedených participantek kouří pouze dvě, a to ve výši zhruba 10 cigaret denně. A: „Koupím si cigarety, ale taky už moc ne. Snažím se to omezit, mám ted' strach jak říkají, že ta korona vám sedne na plíce a nemůžete dýchat, tak se bojím, abych neonemocněla. Někdy mi krabička vydrží i tři, čtyři dny.“ A1: „Vino si dám ráda, ale jen o víkendu, když naši a ségra, nebo i brácha přijdou s rodinou. Přes týden si dáme jen třeba večer skleničku s přítelem. No vidíte, to jsem třeba na azylovku nemohla. A cigarety jen výjimečně. Já kouřím tak možná 5 cigaret týdně“

V oblasti alkoholu jsou participantky velice omezeny pobytem na azylovém domě, neboť požívání alkoholu je v azylovém domě zakázáno. V případě požití alkoholu může dojít k ukončení pobytu na azylovém domě. Participantky si velice uvědomují problémy, které by přišly po sankčním ukončení jejich pobytu.

6. Finanční stránka participantek

Subkategorie: Zaměstnání

Výzkumnice pocítovala laxní přístup u většiny participantek v oblasti zaměstnání. Dotazované participantky jsou buďto na rodičovské dovolené nebo nezaměstnané a vedené v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce. Před nástupem na mateřskou dovolenou

pracovaly pouze dvě participantky a to v rámci tzv. „dohody.“ Žádná z participantek neměla trvalý pracovní poměr. Většina poukazovala i na pracovní návyky svých rodičů, kteří spoustu let pobírají sociální dávky a nepracují popř. vykonávají pouze sezónní práci tzv. „na černo.“ **A:** „Vyučila jsem se jako prodavačka, chvíli jsem prodávala v jednom obchodě u Vietnamca, ale potom jsem otěhotněla a ta práce je na celý den, tak jsem toho nechala.“ **C:** „Chvilku jsem prodávala v Budějovicích u jednoho Vietnamce, ale potom jsem byla bez práce, měla podporu a potom rodičák.“ Ostatní respondentky prozatím nemají žádnou pracovní zkušenost. **D:** „Já jsem školu nedodělala. Dělala jsem kuchař, číšník, ale nedodělala jsem to. Chvilku jsem umývala nádobí v jedné hospodě jako brigádu ve škole a potom jsem byla těhotná a nikde jsem nedělala. Jinak mám přídavky na děcka, rodičák a ještě pobírám hmotku a ty mě platí pobyt na azyláku.“

Participantky jsou po ukončení svého vzdělání na sociálních dávkách nebo pobírají rodičovský příspěvek. Nemají zažité žádné pracovní návyky. **A1:** „Já mám rodičák 7.000 Kč, a ještě přídavky a taky hmotku. A hmotka mi posílala peníze na zaplacení azyláku. Teda něco, něco jsem si musela doplatit sama, ale mám i příspěvek na živobytí, tak jsem to zvládala. Přítel pracuje po stavbách a tam má práci většinou jen na jaře a v létě.“ **B:** „finančně nezvládám, ještě že mám mamku, ale předtím jsem vůbec nezvládala. Teď mám rodičák, který mě zvedly a přídavky na Martínka, jinak nemám vůbec žádné peníze. Výživné na Martínka teprve budu dostávat, bývalý přítel byl a vlastně ještě je v nemocnici na léčení a nic neposílá. (klientka myslí výživné na děti). Co je dobře, že na bydlení mi dává sociálka (paní myslí HN), sice mi neplatí všechno, protože já mám rodičák, ale aspoň něco posílají. Kdybych měla ještě někde platit nájem, vůbec bych nevěděla, co mám dělat. Chudery holky, který se nemají kam vrátit, já můžu snad jít k našim, ale ony nikoho nemají, neví, kam z azylového domu půjdou, nemají hlídání, aby mohly jít do práce a někdy vlastně nemají dodělanou školu, tak nevím, kde by mohly pracovat. Když je někdy tady poslouchám, je mi jich líto, ale oni to berou jako normální věc. Hodně si zde i pomáhají, třeba si půjčí oblečení, nebo pohlídají děti, nebo třeba upečou bábovku pro všechny.“

C: „No, oblečení jsme hodně dostaly tady na azyláku. A na jídlo taky mám, musím si to vždycky rozpočítat a nějak s tím musím vyjít. Mám zhruba 5.500 korun a ještě přídavky na Martínku, tak když si to rozpočítám, tak vyjdu. Bydlení nám platí hmotka přímo na azyláku.“ Jak je patrné v následující kategorii, participantky jsou si vědomy potřebnosti zaměstnání, ale prozatím zaujaly postoj, kdy hledají neustále důvody, proč si práci nemohou najít nebo prozatím nechtějí najít.

Subkategorie: Vyživovací povinnost vůči dětem ze strany otce

Problémy spojené s úhradou výživného na děti řeší většina participantek. Pouze u dvou z dotazovaných participantek je výživné hrazeno pravidelně. **C:** „*Jo, on mi dává na Martínku 500 Kč každý měsíc, no a já jsem měla rodičák a teď už mám od července hmotnou nouzi.*“ Z toho jedná uvádí, že výživné nehradí otec dětí, ale jejich babička. **A1:** „*Jejich tatínek platí na každou 300 Kč výživné, ale ona to spíš platí jeho matka. Tatínek totiž nepracuje, má taky hmotku, bydlí někde na ubytovně u Velkého Meziříčí a jsem ráda, že pošle aspoň něco. No a k babičce holky jezdí, ne často, ale babička si je někdy vezme na dva – tři dny. Je to možná tak dvakrát do roka.*“

Ostatní participantky se potýkají s nepravdělnou úhradou výživného v poměrně nižší výši, než je soudem stanoveno, nebo nepobírají výživné žádné. **A:** „*Asi když si jejich tata vzpomene pošle tak 250 Kč na jednoho.*“ **D:** „*No neposílá, nemá z čeho, vždyť má hmotku (pozn. Pobírá hmotnou nouzi).*“ **Ale jo, na děcka dostanu hodně věcí tady na azyláku, jinak mám přídavky na děcka, rodičák a ještě pobírám hmotku a ty mě platí pobyt na azyláku.“**

Celou situaci týkající se neplacení výživného ze strany otce participantky řeší prostřednictvím policie ČR. Tyto kroky prozatím nevedou k žádnému zlepšení. **B:** „*Zatím jsem nedostala ani korunu, a to jejich otec bere invalidní důchod, tak by mohl něco zaplatit, ale nemá zájem. Teď jak se narodil ten druhý syn, tak OSPOD požádal na soudě o výživný a on uvedl, že není jeho otec, tak se to ještě bude řešit.*“

7. Vize do budoucna

Subkategorie: Oblast bydlení

Jeden z problémů participantek je získání adekvátního bydlení. Většina participantek by ráda bydlela společně s partnerem. **D:** „*No chtěla bych se nastěhovat s přítelem do nějakého bytu a nějak spolu bydlet. On nikde nepracuje, bydlí u rodičů a v Olomouci se nám líbí, tam jsme se potkali, a tak bych tam chtěla s přítelem bydlet. Shání byt v Olomouci, ale zatím nic nesehnal, je to všechno hrozně drahý nebo tam musíme zaplatit třeba kauci a to nám sociálka nezaplatí. A mě se na azyláku líbí, tak mě to nevadí stěhovat se do jinýho azyláku. Teď jsem to zrovna řešila tady s pracovníci na azyláku a poslaly jsme žádost do azylového domu do Olomouce, nebo někam k Olomouci, ani přesně nevím a tam bysme mohli být i s přítelem.*“ Jejich finanční situace jim prozatím nedovoluje přestěhování do nájemního bytu a velice se spoléhají na pomoc pracovníků azylového domu popř. sociálních pracovníků z odboru sociálních věcí. **D:** „*Ona nám sociálka nějak pomůže, ale to je ještě daleko. Teď peníze*

nemáme na nějaký byt.“ **C:** „No moc neplánujeme co bude dál, chtěla bych bydlet spolu s přítelem, jenomže zatím nemáme kde. Nájmy jsou hrozně drahý, na to my nemáme. Až se zde na azyláku uvolní místo, půjde bydlet přítel za náma a potom se uvidí, jestli dostaneme ten sociální byt. Na azyláku mě pomáhají, na město kvůli tomu sociálnímu bytu nás taky poslala paní z azyláku. No a když nevyjde to sociální bydlení, tak se přestěhujeme do jinýho azyláku, mě je to vlastně jedno, kde budeme bydlet, jestli v Třebíči, Brně nebo v Jihlavě. Já chcu, aby byl přítel s náma, a kde budeme to uvidíme až co nám azylák najde. Když já sama nevím jak bych nějaký bydlení měla hledat a kde, tak si nechám poradit. Mě se tady fakt líbí. U mamky to taky nebylo špatný, ale tam nás bylo strašně moc a bylo to tam zakouřený a pořád někdo křičel a dohadoval se. Nebyl tam takový klid jako je tady. A na ubytovnách to je taky tak. Tady je to čistý a všechno co potřebuju s tím mě tady pomůžou.“ **A:** „Jéé, plány by byly. Domek se zahradou, ale nemám na to ani peníze a ani chlapa. Tak zatím budeme na azylovém domě co to bude možný a potom uvidíme. Takhle dopředu jsem ještě nepřemýšlela.“

V průběhu období, během kterého byl výzkum realizován se dvěma participantkám povedlo zajistit si bydlení a odstěhovat se z azylového domu. Jedna participantka se po urovnání rodinných vztahů odstěhovala ke svým rodičům. Druhá participantka se společně s přítelem odstěhovala do pronajatého domu. **B:** „určitě budoucnost plánuju, chtěla bych si užívat s dětmi přesně jako jsem si užívala já s rodičema. Ano, chtěla bych se vrátit k našim, sama mamka mi to nabídla a já to nezvládnu. Nemám peníze na normální bydlení, na azylovém domě nemůžu zůstat pořád a taky mě hodně pomůžou s hlídáním a budu mít i více peněz.“ **A1:** „My jsme byli rádi, hlavně, že nějaké bydlení máme a že nám sociálka nevezme děti. A hlavně paní, je to hrozné si najít nějaké bydlení. Klidně bych šla i do bytu, ale vždycky když jsme někam přišli a viděli, že jsme „černí“, tak nás odmítli, a to třeba do telefonu tvrdili, že mají byt volný a můžeme se nastěhovat. A jak jsme přišli, už byl problém. A můžete jim říkat, že jste slušní, že peníze na bydlení jsou, stejně nic. No a když už potom seženete nějaké takové bydlení, tak je to strašně drahé. Minule jsme dokonce bydleli v rodinném domě v přízemí, kde majitel byt udělal z garáže a sklepů. To bylo hrozné, tam byla strašná zima. A taky za to chtěl 12.000 Kč.“ Za největší problém týkající se bydlení všechny participantky spatřují především ve finanční stránce. Participantky jsou ve většině případů pasivní a při zajištění jejich bydlení se spoléhají na pomoc sociálních pracovníků různých odborů.

Subkategorie: Oblast pracovního uplatnění (zaměstnání)

V předcházející kategorii bylo poukázáno na pracovní návyky participantek. Svoji pracovní budoucnost plánují pouze dvě z dotazovaných participantek, které jsou momentálně na rodičovské dovolené. Není pro ně prvořadá pracovní pozice, nýbrž jakýkoliv pracovní vztah, díky kterému by mohly finančně zajistit sebe i svoje děti. **A1:** „V plánu to mám. Chtěla bych jít někam dělat do kuchyně. Ráda bych do nějaké školy nebo školky, ale mám strach, jestli mě někam vezmou.“ **B:** „Vyzkoušela jsem si odejít od rodičů kvůli přítelovi, žít skoro na ulici, nemít ani na rohlík, a to už nechci. Chtěla bych si po mateřské najít práci, je mi jedno co budu dělat, ale ať mám peníze a žijeme s dětmi jako každý jiný. Po mateřský si určitě najdu práci, i kdybych měla dělat třeba někde v zahradnictví a někam třeba pojedeme. Ráda jsem jezdila i na kole, to mám pořád u našich, tak naučím děti jezdit na kole a budou výlety. Budu určitě vymýšlet nějaké levné výlety, ale chci, aby děti poznaly ty pěkný místa, který tady máme. A chci je naučit na chození, ať z nich nejsou lenoši!“

Ostatní participantky jsou si vědomy potřebnosti zaměstnání především z důvodu finančního zajištění. Prozatím jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání, nemají konkrétní představu o svojí budoucí pracovní profesy a v průběhu rozhovoru poukázaly na několik důvodů, proč si nyní práci nehledají. Mezi uvedené důvody patřila např. prozatimní koronavirová situace, nebo zajištění dětí v době jejich zaměstnání, jejich dosažené vzdělání, při kterém nebudou schopny zajistit si pracovní místo. **C:** „Já nevím, ale asi nějakou práci budu muset najít. I když to bydlení, to sociální je levnější, ale peníze asi budeme potřebovat. Martínka půjde do školky, a to taky bude něco stát.“ **A:** „No, spíš teď nehledám kvůli té koruně a potom nevím jak bych to dělala s děckama. Jsem vyučená jako prodavačka a ta dělá celé dny v obchodě. Tak nevím, jak bych to dělala dál. Zatím jsem nepřemýšlela.“

Dvě participantky se brání i dalšímu sebevzdělávání popř. získání vzdělání. Důvodem je především jejich pohodlnost a spokojenost s jejich dosavadním pracovním uplatněním, které prozatím žádné neměly. Obě participantky mají základní vzdělání, které je podle nich dostačující pro jejich budoucí pracovní uplatnění. **C:** *Já sama nevím co bych chtěla dělat, ale určitě už se nechcu nikde učit, nebo dělat nějaký ten kurz, jak jste říkala. Mě by nebavilo se někde něco učit. Já bych asi třeba šla někam uklízet, nebo pomáhat do kuchyně nebo třeba někde možná prodávat, ale to záleží kam a jak by se tam pracovalo.* **D:** „Zatím nebyl čas nad tím přemýšlet, já jsem otěhotněla a vlastně jsem školu nedodělala kvůli tomu, že jsem byla těhotná. Školu už dělat nechcu, mě to takhle vyhovuje a učení už nechci ani vidět. Nad tím kde budu dělat jsem nepřemýšlela, to je ještě času dost a určitě mi potom pracák něco najde.“

Subkategorie: Oblast vztahová (partnerská)

Jak je patrné z předcházející subkapitoly, jedna z dotazovaných si v průběhu výzkumu pořídila s přítelem společné bydlení, další dvě plánují budoucnost po boku svého partnera.

C: „*Ani ne, já chcu být s přítelem a víc nějak neplánuje. Ono nějak bude.*“ Ostatní participantky budoucnost po boku partnera prozatím neplánují. Nyní spatřují prioritu zajistit si bydlení popř. práci. **B:** „*Zatím neplánuji, co bude dál, ale určitě neplánuji být s přítelem. Ten je teď na léčení a když už byl 2x určitě se z toho nedostane. Teď zrovna ani o Martínka nemá zájem, nic neplatí a já musím pořád se sociálkou řešit, jak to bude dál, co peníze, co výživné a bydlení. Pořád mě hlídají, jestli se starám o Martínka, jestli máme co jíst, jestli máme oblečení a tak. Zrovna minulý týden jsem s pracovnící ze sociálky psala návrh na soud na výživné, úplně se bojím, až k tomu soudu budu muset jít. Jenomže stejně to k ničemu nebude, když tatínek Martínka nemá peníze, tak mi stejně nic platit nebude. I proto jsem ráda, že se vrátím třeba k našim. Jinak nevím, co bych dělala.*“

7.2 Výzkumná zpráva

Poznatky při provádění průzkumu životního stylu matek s dětmi na azylovém domě v Třebíči byly prostřednictvím realizace rozhovorů zaměřeny na sedm vzájemně propojených kategorií vypovídající o způsobu životního stylu oslovených participantek. Jednotlivé kategorie byly pojmenovány a dále rozpracovány do subkategorií. Tyto subkategorie byly jednotlivě vyhodnoceny a následně vedly k realizaci výzkumné zprávy, která byla rozpracována podle jednotlivých kategorií.

1. Specifika důvodu pobytu na azylovém domě

Životní příběhy jednotlivých participantek jsou různé, přesto v nich byly nalezeny podobné ne-li shodné důvody vedoucí k využití pobytové sociální služby v AD. Z výzkumu vyplynulo, že azylové domy byly participantkami vyhledány především z důvodu, že se ocitly v krizové sociální situaci spojené se ztrátou bydlení a nebyly schopny celou situaci samy nebo v rámci rodiny a přátel vyřešit. Většina participantek před nástupem na azylový dům využívala k bydlení nevyhovujících podmínek ubytoven. Další příčiny vyhledání azylového domu byly u participantek převážně nefunkční partnerské i rodinné vztahy a také nízký příjem, často zatížen dluhy převážně za předcházející bydlení.

V azylovém domě se participantky ocitly především zásluhou profesionálního přístupu ze strany sociálních pracovníků odboru sociálně právní ochrany dětí. Pobyt v azylovém domě je pro participantky přínosem a pomáhá jim v řešení jejich nepříznivých sociálních situací. Participantky shodně ocenily pomoc ze strany pracovníků azylového domu. Mimo pomoc v oblasti bydlení a kompletního vybavení jednotlivých bytů, ocenily především pomoc poradenskou, podporu a pomoc při jednání s úřady především při vyřizování sociálních dávek, poskytnutou konzultaci v péči o zdraví, o domácnost, v hospodaření a při finančním plánování. Velikou pomocí jim je azylový dům i v případech poskytované podpory a pomoci při upevňování a prohlubování rodinných vztahů.

2. Vzájemné vztahy

Participantky shodně uvedly, že jsou v kontaktu se svojí rodinou a přáteli. Většina participantek omezila vztah s přáteli a kamarády mimo azylový dům pouze na telefonický kontakt z důvodu několikakilometrové vzdálenosti. Jak je patrné z výzkumu, vztahy s otci dětí jsou rozdílné. Většina participantek je nadále v kontaktu s otcem svých dětí a plánují společnou budoucnost. Jsou i participantky, které se s otci svých dětí nestýkají. Vzájemné vztahy mezi klientkami azylového domu jsou naopak velmi minimální, s výjimkou jedné participantky se ostatní s klientkami azylového domu nestýkají. Setkávají se pouze při různých nabízených činnostech a programech azylového domu.

3. Volnočasové aktivity

V otázkách týkající se volnočasových aktivit se většina participantek shodla, že svůj volný čas věnují především dětem. Pohybovým a sportovním aktivitám se věnují pouze minimálně. Přednost dávají kratším procházkám po okolí. V rámci svého volného času by se rády věnovaly ručním pracím, ale i tyto jsou z větší části omezeny finančními možnostmi participantek. Mezi volnočasové aktivity participantek patří účast v nabízeném kurzu, který je pořádán azylovým domem „Vaříme chutně a levně.“ Shodně participantky uvedly, že by velmi rády svým dětem dopřály výlety, tábory nebo dovolenou u moře, jen z finančních důvodů toto není možné realizovat. Dětské tábory navštěvují děti pouze takové, které jsou financovány prostřednictvím různých evropských projektů. Návštěvy kulturních akcí, divadelních nebo filmových představení jsou také v rámci finančních možností participantek nerealizovatelné.

4. Stravovací návyky

Jednou z oblastí zdravého životního stylu jsou otázky týkající se stravování, výběru potravin a přípravy stravy. Výběr potravin a realizované nákupy jsou finančně omezené. Žádná z participantek nevěnuje pozornost kvalitě potravin, nýbrž ceně. Z výše uvedených důvodů minimálně kupují maso, ryby, zeleninu. Převládají především nákupy levnějších mléčných výrobků, sladkých limonád a cukrovinek pro děti, dále potraviny pro domácí přípravu sladkých pokrmů jako je mouka nebo cukr. Z ovoce participantky kupují převážně banány a pomeranče, neboť jsou finančně nejlépe dostupné.

Přípravě stravy věnují participantky dostatek času. Volba připravovaných pokrmů se odráží od potřeby a chuti dětí. Převládá příprava sladkých pokrmů, minimálně připravují zeleninové polévky, různé druhy pomazánek a omáčky. Z masových pokrmů nejčastěji využijí přípravu z kuřecího nebo vepřového mletého masa. Do svého jídelníčku nezařazují pokrmy z ryb. Pouze výjimečně se objevují participantky, které přípravě pokrmů věnují minimální čas. Převažuje u nich především objednávání různých polotovarů nebo hotových jídel jako je pizza, popř. připravují velmi rychlá a jednoduchá jídla, neboť vaření nepatří mezi jejich silné stránky.

Z výzkumu je tedy patrné, že i stravovací návyky, příprava stravy a obstarávání pokrmů je odvíjeno od finanční stránky participantek. Tyto nepohlížejí na kvalitu potravin nýbrž na cenu. Velikou pomocí je jim i nabízená potravinová pomoc v rámci poskytovaných služeb AD, kterou participantky také opakovaně využily.

5. Zdravotní stav participantek a jejich dětí

Zdravotní problémy nebo jakákoliv zdravotní omezení se u participantek neobjevují. Všechny participantky se cítí zdravé, návštěvy lékařů realizují pravidelně především se svými dětmi, samy participantky návštěvu lékařů realizují sporadicky. O nutnosti pravidelných preventivních prohlídek je převážně informovaly pracovnice azylového domu, které jim také poskytují určitou podporu v péči o zdraví.

U všech participantek došlo ke zlepšení jejich psychické stránky, které nastalo po příchodu na AD. Zde se dotazované cítí být spokojené, pohodové a klidné. Nepocítují stres, strach a nervozitu jako tomu bylo před nástupem na AD.

6. Finanční stránka participantek

Výzkum ukázal, že dotazované participantky jsou bez zaměstnání. Některé pobírají rodičovský příspěvek a dávky hmotné nouze, ostatní pobírají sociální dávky, mezi které patří přídavek na dítě a dávky hmotné nouze. Výživné na svoje děti pobírají pouze dvě z dotazovaných participantek, a to ve výši 250 – 500 Kč na jedno dítě a měsíc.

Všem participantkám je prostřednictvím sociálních dávek hrazen pobyt v AD, z těchto důvodů jim odpadají starosti s úhradou nákladů spojených s bydlením.

7. Vize do budoucnost

Plány do budoucna u dotazovaných participantek jsou převážně shodné. Některé participantky prozatím nad budoucností nepřemýšlejí, neřeší otázky bydlení ani otázky zaměstnání. Z velké části se spoléhají při řešení bytové situace na pomoc sociálních pracovníků odboru sociálně právní ochrany dětí a sociálních pracovníků azylového domu. V případě potřeby nevidí problém přestěhovat se po uplynutí doby sjednaného pobytu na AD do jiného azylového domu. Ostatní participantky by chtěly do budoucna bydlet společně se svými partnery v nájemním bytě, najít si adekvátní zaměstnání a vyřešit i svoji dluhovou problematiku, nebýt závislé na sociálních dávkách a žít jako každá jiná rodina.

V průběhu realizovaných rozhovorů se dvě z dotazovaných participantek odstěhovaly z azylového domu. Jedna z participantek si společně s partnerem pronajala rodinný dům. U druhé z uvedených se po vzájemné pomoci a podpoře pracovníků azylového domu povedlo obnovit rodinné vztahy a participantka se i se svými dětmi přestěhovala k rodičům, kde má svoji bytovou jednotku.

8 DISKUZE

Předchozí kapitola byla věnována výsledkům výzkumu. Tyto výsledky vzešly z přístupu analýzy zakotvené teorie pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Polostrukturované rozhovory poskytly participantkám dostatečný prostor pro vyjádření svých zkušeností.

V souvislosti s výše uvedenými tvrzeními se v této kapitole naskytá možnost k diskuzi týkající se zhodnocení práce.

Oblastí zájmu tohoto výzkumu se tedy staly matky – klientky azylového domu se svými dětmi, jež jsou z nějakého důvodu ohroženy sociálním vyloučením. Cílem práce bylo porozumět životnímu stylu matek s dětmi žijící na azylovém domě. Tento cíl se podařilo splnit prostřednictvím subjektivního pohledu participantek. Díky tomu můžeme odpovědět na výzkumnou otázku: **Jaký je životní styl matek s dětmi žijících v azylovém domě?**

Je nutné poukázat na to, že každá klientka se k danému problému staví individuálním způsobem. Není možnost narazit na klientky, které by uvažovaly úplně stejně. Musíme poukázat i na to, kdo jakým je člověkem, především na celkovou osobnost matky, dále na skutečnosti, v jaké žije a žila společnosti, na celkový charakter a mnoho dalších činitelů.

Dle výsledků výzkumu můžeme říci, že pobyt v azylovém domě je pro klientky přínosem a pomáhá jim v řešení jejich nepříznivých sociálních situací a hraje významnou roli v utváření životního stylu těchto klientek. Každá klientka se k utváření životního stylu staví jinak. Některá je zodpovědná, jiná má laxnější přístup. Jak již bylo zmíněno, záleží na individualitě klientek.

Životní styl matek s dětmi žijící na azylovém domě je do značné míry ovlivněn jejich finanční stránkou především v oblasti volnočasových aktivit a stravovacích návyků. Svůj životní styl tyto klientky přizpůsobily především potřebám svých dětí, ať už v oblasti volnočasových aktivit, stravovacích návyků, péče o svoje zdraví i oblast zaměstnanosti a dalšího vzdělávání.

Důležitým aspektem v utváření životního stylu těchto matek je i vzor, který předávají rodiče svým dětem například v oblasti stravování, požívání různých návykových látek, volnočasových aktivit nebo péči o svoje zdraví. Utváření životního stylu dotazovaných klientek je pozitivně ovlivňován pobytem na azylovém domě, především po stránce zdravotní. Klientky zde objevily pocit jistoty, bezpečí, nejsou vystaveny stresovým situacím jako tomu bylo před příchodem na azylový dům, cítí uží psychické zklidnění a pohodu. Uvědomily si i důležitost starat se o svoje zdraví. Pobytem na azylovém domě smysluplně využívají volný čas společně se svými dětmi, začaly se věnovat novým zájmům.

Výzkumy realizované různými agenturami uvedené v teoretické části se v oblasti životního stylu zaměřují především na stravovací návyky, pohybové aktivity a kvalitu života. Tyto výsledky výzkumů se ve značné míře shodují s výsledky této diplomové práce. Poukazují stejně jako diplomová práce především na neaktivní trávení volného času, na nedostatek pohybu a sportovních aktivit.

ZÁVĚR

Motivací a inspirací vedoucí k vypracování diplomové práce na téma Životní styl matek s dětmi v azylovém domě bylo především pracovní uplatnění výzkumnice, která je v rámci svojí pracovní pozice sociálního pracovníka na dávkách hmotné nouze v každodenním kontaktu s těmito ženami. Dalším důvodem vedoucím k výběru tohoto tématu byl fakt, že je mnoho žen, které se ocitají v nelehké životní situaci a jedinou jejich pomocí je využití sociálních služeb azylového domu. Neměli bychom být k jejich životům neteční, kdokoliv z nás, se může ocitnout v podobné situaci. Mnohé z těchto žen se do těžké životní situace nedostaly vlastní vinou, ale vinou například osoby blízké.

Cílem diplomové práce je porozumět životnímu stylu těchto matek i faktorům, které jejich životní styl ovlivňují. Snahou výzkumu bylo mimo jiné i prozkoumat, zjistit a popsat do jaké míry je životní styl těchto matek ovlivněn pobytem v azylovém domě.

Do výzkumu byly klientky azylového domu vybrány záměrně a závěry z této práce nelze zobecnit na celou populaci. Vypovídají pouze o ženách, které byly zahrnuty do výzkumu. Jejich nelehká životní situace byla ovlivněna především ztrátou bydlení, v některých případech i ztrátou partnera. Se ztrátou bydlení jsou spojené další problémy jako je zadluženost, problémy s péčí o sebe i dítě, problémy s hospodařením, s otázkou zaměstnanosti, popř. s narušenými vztahy v rodinách nebo různými patologickými jevy jako je např. domácí násilí. Tyto matky se společně se svými dětmi dostaly do vážných krizových situací. Žádná z těchto matek není vdaná a většina nemá ani stálého partnera. V takovém případě je daleko složitější uživit a postarat se o svoje děti, neboť je na všechno sama. I přes uvedené skutečnosti se tyto matky řádně a důsledně o svoje děti starají.

Z výzkumu je patrné, že pobyt v azylovém domě je pro dotazované matky nesmírným přínosem a pomáhá jim v řešení jejich nepříznivých sociálních situací. Podpora těmto klientkám je poskytnuta nejenom v oblasti bydlení, ale klientkám přinesla i psychickou podporu a zklidnění. Velikým přínosem je bezpochyby skutečnost, že matky nejsou odloučeny od svých dětí a nadále o ně mohou pečovat. Podpora a pomoc azylového domu přichází i v oblasti krizových situací klientek a pomoc v co nejrychlejší opětovný návrat klientek do samostatného života.

Provedeným výzkumem bylo zjištěno, že životní styl matek s dětmi žijící na azylovém domě je do značné míry ovlivněn příjmy především v oblasti volnočasových aktivit a stravovacích návyků. Svůj životní styl tyto klientky přizpůsobily především potřebám svých dětí, ať už v oblasti volnočasových aktivit, stravovacích návyků, péče o svoje zdraví i oblast zaměstnanosti a dalšího vzdělávání.

Důležitým aspektem v utváření životního stylu těchto matek je i vzor, který předávají rodiče svým dětem v oblasti stravování, požívání různých návykových látek, volnočasových aktivit nebo péči o svoje zdraví. Pravdivost tohoto tvrzení se potvrdila při realizaci výzkumu, ze kterého je patrné, že životní styl těchto matek je velice ovlivněn životním stylem rodiny, ve které tyto klientky vyrůstaly. Můžeme hovořit například o stravovacích návycích, volnočasových aktivitách, pracovních návycích, popř. i závislosti na tabáku.

Na základě výzkumu bylo zjištěno, že azylový dům do značné míry pozitivně ovlivňuje utváření životního stylu dotazovaných klientek. Klientky příchodem na azylový dům pocítují psychické zklidnění, větší pohodu, pozitivní naladění a nejsou vystaveny stresovým situacím. Objevily pocit jistoty a bezpečí. Také se více začaly starat o svoje zdraví, tráví více času se svými dětmi, který jim přináší radost. Začaly v sobě objevovat nové zájmy, pobyt v azylovém domě je přivedl i k novým zálibám.

Z výzkumu je patrné, že životní styl těchto matek je ve značné míře ovlivněn finanční stránkou. Důležitým aspektem v utváření životního stylu těchto matek je i vzor rodičů. Životní styl je dále ovlivňován jejich dětmi, ať už v oblasti volnočasové, stravovacích návyků, zdraví nebo zaměstnání. Každá klientka se k utváření životního stylu staví jinak. Některá je zodpovědná, jiná má laxnější přístup. Jak již bylo zmíněno, záleží na individualitě klientek.

Uvedená diplomová práce by mohla být přínosem nejenom pro pracovníky azylových domů, ale i pro další pracovníky pracující v sociálních službách, kteří jsou s klientkami v každodenním kontaktu. Tyto klientky jsou ze strany výše uvedených pracovníků podporovány a vedeny k samostatnosti a znovu začlenění do přirozeného prostředí. Prostřednictvím této práce mohou pracovníci azylových domů lépe pochopit někdy zkratkovité jednání těchto žen, vcítit se do každé z nich, uvědomit si příčiny jejich chování a způsob jejich životního stylu.

Na základě všech zjištění by bylo možné v praxi uplatnit některá doporučení především týkající se organizace pravidelných preventivních programů zaměřující se např. na téma sociálního rozvoje, řešení krizových situací nebo programy zaměřené na finanční

gramotnost. Důležitou součástí doporučení jsou i programy zaměřené na aktivní trávení volného času matek s dětmi. Naučit tyto klientky trávit volný čas, aby i ony si odpočinuly od běžných starostí a svůj volný čas tak smysluplně strávily se svými dětmi. Všechna zmíněná doporučení by klientkám napomohla k jejich sebevědomí a dalšímu zdokonalování, které by je motivovalo pro pracovní začlenění a osobní uplatnění na trhu práce.

Přínos této práce je shledáván i pro studenty, připravující se na budoucí povolání v sociální oblasti nebo pro veřejnost z hlediska možnosti nahlédnutí do problematiky této cílové skupiny i způsobu jejich životního stylu a předcházet tak případným předsudkům ze strany veřejnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Kniha

ARNOLDOVÁ, Anna, 2016. *Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5147-4.

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2011. *Teórie sociálnej pedagogiky – Edukačné, socialné a komunikačné aspekty*. Vydání první. Bratislava: SAV. ISBN 978-80-970675-0-2.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2011. *Sanace rodiny*. Praha: Portál s.r.o. ISBN 978-80-262-0031-4.

BICKOVÁ, L., I. ČERNÁ a kolektiv autorů, 2011. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Vydání první. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. ISBN 978-80-904668-1-4.

BUCHTOVÁ, Božena, 2002. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Vydání první. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 80-247-9006-8.

CIMRMANNOVÁ, Tereza a kol., 2013. *Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu. Aplikace v kontextu rodinného násilí*. Vydání první. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2205-7.

ČÁMSKÝ, P., J. SEMBDNER a D. KRUTILOVÁ, 2011. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál s.r.o. ISBN 978-80-262-0027-7.

ČEVELA, R., L. ČELEDOVÁ a H. DOLANSKÝ, 2009. *Výchova ke zdraví pro střední zdravotnické školy*. Vydání první. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2860-5.

DUFFKOVÁ, J., J. URBAN a J. DUBSKÝ, 2008. *Sociologie životního stylu*. Vydání první. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-123-6.

GLUMBÍKOVÁ, Kateřina, 2014. *Doplňkové služby v azylových domech: Panna, nebo orel? Sociální práce/Sociálna práca*. ISSN 1805-885 X.

GULOVÁ, Lenka, 2011. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. První vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-473-379-1.

HAVLÍK, R., V. HALÁSZOVÁ a J. PROKOP, 1996. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. Vydání první. Praha: PF U. ISBN 80 -86039-10-2.

HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum – Základní teorie, metody a aplikace*. Vydání třetí. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.

HRONCOVÁ, J., A. HUDECOVÁ a T. MATULAYOVÁ, 2000. *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. Banská Bystrica: PF UMB. ISBN 80-8055-427-7.

CHRÁSKA, Miroslav, 2011. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání první. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

KALMAN, M., E. SIGMUND a D. SIGMUNDOVÁ, 2011. *Národní zpráva o zdraví a životním stylu dětí a školáků*, Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2985-4.

KOVAŘÍK, Jiří, 1995. *Skladba rodiny - rodina ze čtyř perspektiv*. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha.

KRAUS, B., V. POLÁČKOVÁ a kol., 2001. *Člověk, prostředí, výchova*. Vydání první. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

KŘIVOHLAVÝ, Jaroslav, 2001. *Psychologie zdraví*. Druhé vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-774-4.

LAMONT, Michéle, 1992. *Money, Morals, and Manners: The Culture of the French and American Upper-Middle Class*. Chicago: University of Chicago Press. ISBN 0-226-46815-1.

MACHOVÁ, J., D. KUBÁTOVÁ a kol., 2009. *Výchova ke zdraví*. Vydání první. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2715-8.

MAREK, J., A. STRNAD a L. HOTOVCOVÁ, 2012. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Slovník sociální práce*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2007. *Sociální služby*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, O., J. KOLÁČKOVÁ a P. KODYMOVÁ, 2005. *Sociální práce v praxi*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.

MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vydání první. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.

NEŠPOR, Karel, 2000. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1357-4.

PÁCL, Pavel, 1980. *Sociologický způsob života v časové dimenzi*. Vydání první. Brno: Univerzita J.E. Purkyně.

PRŮCHA, Jan, 2014. *Andragogický výzkum*. Vydání první. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5232-7.

PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ, 2009. *Pedagogický slovník*. Vydání šesté. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.

ŘEZNÍČEK, Ivo, 1994. *Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům*, Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-00-1.

SAK, Petr a Karolína, SAKOVÁ, 2004. *Mládež na křižovatce*. Vydání první. Praha: Svoboda servis. ISBN 80-86320-33-2.

SHILLING, Jiří, 1999. *Sociálna práca. Hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce*. Trnava: SAP – Slovak, Academic Press 1999. ISBN 80- 889008-54-X. – přeložila do Slovenštiny J.Levická

STRAUSS, Anselm. L a Juliet. M. CORBIN, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vydání první. Boskovice: Albert. ISBN 808-58-34-60-X.

ŠERÁK, Michal, 2009. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠVARŤÍČEK, R., K. ŠEĐOVÁ a kol., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOMEŠ, Igor, 2010. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál s.r.o. ISBN 978-80-7367-680-3.

ÚLEHLA, Ivan, 2004. *Umění pomáhat*. Vydání druhé. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-36-6.

VETEŠKA, Jaroslav, 2016. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. Vydání první. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 978-80-262-1026-9.

VYSEKALOVÁ, Jitka a kol., 2012. *Psychologie reklamy: 4., rozšířené a aktualizované vydání*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4005-8.

Závěrečná práce:

DUDKOVÁ, Eva, 2018. *Fenomén ztráty u dospělých dvojčat Olomouc*. Magisterská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Katedra psychologie.

ĎURĐOVÁ, Michaela, 2020. *Mateřství sociálně vyloučených matek*. Zlín. Magisterská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií.

KLÁNOVÁ, Renata, 2016. *Výzkum životního stylu pražské „zlaté mládeže“*. Bakalářská práce Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie.

Zákon:

ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/6195/zakon_108_2006.pdf.

Článek v elektronickém periodiku:

DIECÉZNÍ CHARITA BRNO, Oblastní charita Třebíč, 2019. *Výroční zpráva 2019*. Dostupná na <<http://trebic.charita.cz/vyrocnizpravy/>>

LAJKA, J., M. ČECHOVÁ a L. ŽÁČKOVÁ, 2006. *Životní styl a obezita: longitudinální epidemiologická studie prevalence obezity v ČR*. Praha: STEM/MARK, Dostupné z: <http://www.khsova.cz/03_plneni/files/obezita_dospeli.pdf>.

RADIMSKÁ, Radka, 2003. *Rozvedené a svobodné matky v České republice*. Dostupné na <http://www.gendcronline.c:dindex.php/page=clanek & rubrika=21&clanek=214>. Tým Nízkoprahového klubu Pavlač a Sociálně aktivizačního programu, 2016 *Metodická příručka: Příležitost pro matky na ubytovnách*[online]. Brno: RATOLEST BRNO [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: http://www.dejmezenamsanci.cz/wpcontent/uploads/2017/08/P.6 Metodika_prilezitost_pro_matky_na_ubytovnach.pdf

Tisková zpráva Mediaresearch. Praha, 10. 3. 2009 (cit. 2016-04-24). Dostupné z: <<http://old.mediaresearch.cz/cz/file/171/tz-zivotni-styl-malo-sportu-vice-casunainternetu.pdf>>.

VESELÁ, Michaela a kol., 2009. *Sociální vyloučení: dobrá praxe a řešení* [online]. Praha: Společně k bezpečí o.s. Dostupné na: [file:///C:/Users/Michaela/Downloads/soc_vylouceni_dobra_praxe_reseni%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Michaela/Downloads/soc_vylouceni_dobra_praxe_reseni%20(2).pdf)

Organizace:

AZYLOVÝ DŮM pro rodiče s dětmi a ženy Třebíč, 2019. *Provozní řád a metodika pro sociální službu azylový dům*.

Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií, 2017. *Zdraví obyvatel azylových domů*. Reg. číslo CZ.03.2.63/0.0/0.0/99_041/0002242.

VAVŘÍK, Michal, 2009. *Úvod do sociální patologie*. IMS Brno: BonnyPress. studijní materiál.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AD	Azylový dům
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
LDN	Léčebna dlouhodobě nemocných
OSPOD	Odbor sociálně-právní ochrany dětí
WHO	Světová zdravotnická organizace

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Kategorie a subkategorie	73
--	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Úhrada za sociální služby a vzniklé škody	122
---	-----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Etický kodex azylového domu pro matky s dětmi v Třebíči

Příloha P II: Ceník poskytovaných služeb v azylovém domě pro matky s dětmi v Třebíči

PŘÍLOHA P I: ETICKÝ KODEX AZYLOVÉHO DOMU PRO MATKY S DĚTMI V TŘEBÍČI

1. Etické zásady

1.1. Poskytovaná služba v Azylovém bydlení je založena na hodnotách křesťanství, demokracie a lidských právech. Pracovníci proto dbají na dodržování práv skupin a jednotlivců tak, jak jsou vyjádřeny zejména v Bibli a Chartě lidských práv Spojených národů.

1.2. Pracovníci Azylového bydlení respektují jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.

1.3. Pracovníci respektují právo každého jedince na seberealizaci v míře, aby současně nedocházelo k omezení takového práva druhých osob.

1.4. Pracovníci pomáhají klientům svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků.

1.5. Pracovníci musí dávat přednost své profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby, které poskytují, musí být na nejvyšší odborné úrovni.

2. Pravidla etického chování pracovníka

2.1. Ve vztahu ke klientovi

2.1.1. Pracovník vede své klienty k vědomí odpovědnosti sám za sebe.

2.1.2. Pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů.

2.1.3. Pracovník pomáhá se stejným úsilím bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Při žádné formě diskriminace nespolupracuje a neúčastní se jí.

2.1.4. Chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty. Žádnou informaci o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu. Pracovník dbá na to, aby klienti obdrželi potřebné informace a pomoc v jejich současné životní situaci včetně služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek.

2.1.6. Pracovník hledá možnosti, jak zapojit klienty do procesu řešení jejich problémů.

2.1.7. Pomoc pracovníka spočívá především v poskytnutí podpory klientovi a v jeho zmocnění k vlastnímu řešení jeho problému a snášení jeho starostí.

2.1.8. Při veškeré práci s nezletilými klienty pracovník důsledně vychází z Úmluvy o

právech dítěte.

2.1.9. Klienti a jejich zákonní zástupci mají právo na informace v takové podobě, jaká odpovídá jejich věku a chápání. Musejí mít zároveň možnost otevřeně hovořit o svých potřebách.

2.1.10. S klienty pracovník zachází s taktem a pochopením a respektuje jejich soukromí a intimitu.

2.1.11. Pracovník zajišťuje nezletilým klientům podmínky ke hře, odpočinku a vzdělání přizpůsobené jejich věku a zdravotnímu stavu.

2.2. Ve vztahu ke svému zaměstnavateli

2.2.1. Pracovník odpovědně plní své povinnosti vyplývající ze závazku ke svému zaměstnavateli.

2.2.2. Pracovník dbá na dobré jméno Azylového bydlení a svým jednáním na veřejnosti ho žádným způsobem nepoškozuje.

2.2.3 Pracovník se podílí na vytváření dobrých pracovních vztahů na svém pracovišti i v celé organizaci.

2.2.4. Pracovník se snaží ovlivňovat pracovní postupy a jejich praktické uplatňování s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.

2.2.5. Pracovník má právo vyžadovat na zaměstnavateli, aby vytvářel podmínky, které pracovníkům umožní přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z tohoto kodexu.

2.3. Ve vztahu ke svým spolupracovníkům

2.3.1. Pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Spolupracuje s nimi, což přispívá ke zvyšování kvality poskytovaných služeb.

2.3.2. Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů, ostatních odborných a dobrovolných pracovníků. Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě, vhodným způsobem po dohodě s kolektivem.

2.3.3. Podílí se na vytváření dobré atmosféry a dobrých vztahů na pracovišti.

2.4. Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti

2.4.1. Pracovník dbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání.

2.4.2. Neustále se snaží o udržení a zvyšování odborné úrovně své práce a uplatňování nových přístupů a metod.

2.4.3. Brání tomu, aby odbornou práci prováděl nekvalifikovaný pracovník bez patřičného vzdělání.

2.4.4. Je zodpovědný za své soustavné celoživotní vzdělávání a výcvik, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy a dilema.

2.4.5. Pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, své znalosti a dovednosti uplatňuje v celém rozsahu své práce.

2.4.6. Pracuje jako člen týmu, s právem vyžadovat podporu.

2.4.7. Supervize jeho práce je pro něj povinná.

2.5. Ve vztahu ke společnosti

2.5.1. Pracovník má právo a povinnost v souladu se sociálním učením církve upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na způsoby, kterými společnost vytváří nebo přispívá k obtížím a utrpení lidí.

2.5.2. Zasaduje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti v místě kde působí tím, že informuje a ovlivňuje příslušné orgány místní správy a samosprávy.

2.5.3. Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují s cílem usilovat o zajištění všeobecného přístupu k hospodářskému bezpečí, potravě, zdravotní péči, domovu, oblečení, dopravě. Usiluje o to, aby nikdo nebyl vystaven vykořisťování, nebo duševnímu a fyzickému zneužívání.

2.5.4. Působí na rozšíření možnosti a příležitosti ke zlepšení kvality života pro všechny lidi, a to se zvláštním zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám. Podporuje rodinu a komunitu, aby poskytovala těmto osobám péči a podporu.

2.5.5. Pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.

2.5.6. Pracovník přispívá k zajištění plnohodnotné účasti klientů v sociálním, kulturním a politickém životě komunit.

PŘÍLOHA P II: CENÍK POSKYTOVANÝCH SLUŽEB V AZYLOVÉM DOMĚ PRO MATKY S DĚTMI V TŘEBÍČI

Při nástupu do azylového domu je vybírána vratná záloha ve výši 500 Kč. Ceník zahrnuje spotřebovanou el. energii, částku za studenou a teplou vodu včetně praní a náklady na topení.

Tabulka 1 Úhrada za sociální služby a vzniklé škody

ÚHRADA ZA SOCIÁLNÍ SLUŽBY		denní v Kč	měsíční v Kč
Samotná žena	m+0	120	3.600
Rodič		100	
Dítě		50	
rodič + 1 dítě	m+1	150	4.500
rodič + 2 děti	m+2	200	6.000
rodič + 3 děti	m+3	250	7.500
rodič + 4 děti	m+4	300	9.000
rodič + 5 dětí	m+5	350	10.500
rodič + 6 dětí	m+6	400	12.000

ÚHRADA VZNIKLÉ ŠKODY			
Hrnek	20 Kč	Vařečka	15 Kč
talíř hluboký, mělký – 1 ks	30 Kč	kuchyňský nůž	50 Kč
talíř malý	25 Kč	plech na pečení	300 Kč
Sklenička	20 Kč	Naběračka	50 Kč
Miska	15 Kč	Ručník	50 Kč
přibory – 1ks	25 Kč	povlak na polštář/peřinu	50/100 Kč

Mandlování prádla v případě, že uživatel nezajistí vyžehlení20 Kč / 1 hod.

Malování pokoje500 Kč

Za mírné poškození malby, a pokud uživatel nemůže pokoj vymalovat sám, bude účtována výše uvedená částka. Velké poškození bude hrazeno na základě odborného odhadu ceny ve skutečné výši.

Praní matrace200 Kč /ks

Za poškozené či nevrácené vybavení neuvedené v tomto ceníku se částka úhrady stanoví podle běžné kupní ceny v době poškození.

